

Cholnoky László

Bertalan éjszakája
Prikk mennyei útja
Ritter von Toggenburg
utolsó csalódása

Mercator Stúdió

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 409 1

Mercator Stúdió, 2006

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: petryk@t-online.hu

Cholnoky László

**BERTALAN ÉJSZAKÁJA,
PRIKK MENNYEI ÚTJA,
RITTER VON TOGGENBURG
UTOLSÓ CSALÓDÁSA**

Tartalom

BERTALAN ÉJSZAKÁJA	5
MIROÁR JAKAB RENDKÍVÜLI HIVATÁSA	5
BERTALAN VÁLTAKOZÓ KÜZDELME JAKABBAL	12
CARACALLA CSÁSZÁR BÍBORPALÁSTJA	22
PRIKK MENNYEI ÚTJA	34
A RÉGI ÉS AZ ÚJ PRIKK	34
A LÁTHATATLAN PÖRÖLY MUZSIKÁJA	47
PRIKK MENNYEI ÚTJA	60
RITTER VON TOGGENBURG UTOLSÓ CSALÓDÁSA	76
1. A találkozás	76
2. Az éjféli vendég	80
3. A rejtelmes kompánia	87
4. Ritter von Toggenburg utolsó csalódása	98

BERTALAN ÉJSZAKÁJA

MIROÁR JAKAB RENDKÍVÜLI HIVATÁSA

A végzetes éjszakát két nappal megelőzően Miroár Jakab így szólt a gazdájához:

– Szinte kétségtelen már, hogy kaucsukból vagy, uram. Gumilabda vagy, amit maga a sátán is hiába ver a földhöz. A körme nyoma meglát-szik a rád kent lakkfigurákon, a külsőd megviselt, de az anyag, az ép. Hajnalban még olyan volt az arcod, akár a régi, ráncos, üres bőrbugyellá-ris, most pedig rugalmas vagy. Csak a szemed nincs rendben egészen.

Jakab, az ócska, kerek kis zsebtükör egy fakósárga nyári délutánon mondta ezeket Bertalannak, amikor az öltözködés közben belenézett tit-kárjának kerek, fényes, foncsorral ápolt arcába.

Miroár Jakab a hátsó síkján ötkoronásra volt formálva és fényesítve. A nagysága is éppen akkora volt, mint az ötkoronásé. Egyszerű lény volt; egész egyéniségének látszólag csak az adott némi komplikáltságot, hogy amíg az első, tükrös lapjáról a valóság sugárzott vissza, addig a hátsó, ötkoronás síkjába már a születése óta bele volt oltva a csalás ösztöne. Pedig amint a gazdája utóbb rájött, Jakabot illetőleg az igazság egészen másként állt, szinte éppen megfordítva, mint ahogyan a látszat mutatta. Már amennyiben az igazságról egyáltalán szabad ilyen szigorúan körül-drótozott kifejezésekben beszélni, hogy: éppen megfordítva. – Jakab ugyanis nem hazudott az ötkoronás arcával, mert értékes titkári tanácsai révén néha többször-ötkoronát is szerzett a gazdájának, viszont a fényes arcával nem mondta meg az igazságot. Nem mindig mondta meg. Annyi azonban igaz, hogy mindig olyasmit mondott, amiből csiszolt eszű ember, amilyen a gazdája is volt, könnyűszerrel tudott igazságot faragni. Pedig egy pillanatig sem kétséges, hogy ez a lényeg.

Bertalan a megbeszélés után belemerítette arcát a hűvös vízbe, és amíg az apró hullámrongyok simogatták, lelkében többnyire felkelt a szép, a tiszta élet után csalogató vágy. Vagy tíz éve már, hogy lelkének rejtett, kis színpadán le-lejátászódott az apró tragédia: a vágy diadalmas megjelenése és bukottan való szomorú elvonulása. Azóta, amióta Bertalan – se-bes futtában – egy merész kanyarodónál kisiklott az átlátszó, tiszta élet vágányai közül. Fontosabb, színesebb perceiben látni vélte néha az aqua

lustralist, a tiszta élet csodás vizét, és vágyó gyönyörrel vegyítette álmai közé az eljövendő pillanatot, amelyben majd a csodavíz cseppjei érintik az arcát, és lemossák róla a szennyet, amit a nyomorúság okozta félelem verejtéke kent rá.

Jakabnak rövidesen igaza kezdett lenni.

Bertalan ruganyos volt, amit először a ruhadarabjain vett észre. Ezek az első pillanatban csüggesztően rútak és kopottak voltak, de ez a szóltan vallomásuk ma nem ernyesztette el Bertalant. Öntudattal, a maga dolgában biztos ember bátorságával öltötte fel őket, és ezzel minden rendbe jött. A ruhadarabokból észrevétlenül lesiklottak a tökéletlenségek, a régi szövet megbátorodott, és hálás tisztelettel simult az ura testéhez. Inasod a ruha, semmi más, csak úgy, mint minden egyéb, ami közvetlen közelből környez. Ha finom, ha drága, a komornyikot majmolja, és szemtelen arroganciával lehetőleg távol tartja magát félenk, újdonsült urától; ha elnyűődik, és már érzi a romlását, a konyhaszolgálók szemtelenségét mímeli, azt a szemtelenséget, amelyik a piszokba, a mosogatóvízbe ereszti a gyökereit, és abból húzik kövérré. Ezért ismered meg a vasárnap embereit: az új ruha eláll a nyakuktól, a nyútt pedig rekedt szolgálóhangon rikoltozza már messziről:

– A gazdám lakatos a Tánccsics utcában!

Inas, hát parancsolni kell tudni neki.

Miroár Jakab javára meg kell mondani, hogy az ilyen kedvező átalakításokban nagy szerepe volt az ő biztató tanácsainak. Ez is lett volna volta-képpen a hivatása, ami azonban az ilyen apróságokkal még nem telt be. Hiszen minden valamirevaló tükör-kollégája tud ilyent produkálni. Őreá azonban még egyéb, rendkívüli tennivalók is vártak.

Az öltözés befejezése után azonban Bertalan már nem szívesen vizsgálta magát Jakab fényes arcában, mert abban csak részleteket látott volna önmagából, pedig akkor már az összbenyomás volt értékes.

– Rendben van minden, csak a szemed zavaros. Nem bízom a mai napban!

Ezek voltak Jakab utolsó szavai, melyek után Bertalan visszaküldte őt hivatalos helyiségébe, a mellénye felső zsebébe.

– Nézzed csak: Bertalan! Hová megy ez ilyenkor?

Két ember állt az utca sarkán, amelyikbe Bertalan befordult. Az egyik vékony, halavány arcú, kopottas emberke; nemezkalapját elegánsnak induló, de fáradttá tökéletlenedő mozdulatokkal lóbálta jobb kezében. Fekete, kuszált haja már deresedett; halavány arcát apró ráncok hasogatták fel. Nem volt még idős ember; valódi kora valahogy éppen a láthatatlan dolgokból látszott ki: az elmaradt jóllakásokból és elmaradt éjszakákból.

Ez mondotta: – Nézd, Bertalan! – és a hangjából meg a vigyorgásából pizszokszag áradt. Sárga, keskeny ajkai reszketve táncoltak, szeme tétován, ijedten bolyongott a messzeségben, mintha a szurtos, sárga névjegyet látná, amivel a delírium jelzi a látogatását. Ha folytathatta volna az elkezdetteket, kétségtelenül sötét, komisz dolgokat mondott volna a távozó után, felhívva a tréfa lötyyével. Olyan dolgokat, amelyekkel Bertalant közelebb hozhatta volna önmagához. De a másik ember leintette.

– Majd megkérdezheted tőle estére!

A leintő ember, Kohaninszky nyugalmazott számtanácsos, makacsul felöltöben járt. Meleg, nyári idő volt, de kopott, barna felöltője rajta volt ma is. Kerettelen szemüvegén át jóságosan nézett ide-oda, kétségtelenül mindenütt látott valami megbocsátandó dolgot, vagy valakit, aki bocsánatra szorul. A bortól kissé formátlanná lett szíve csordultig volt bocsánattal, amit jóságos birkaszemén vagy pergamenszerű kezének elnéző legyintéseinek keresztül csapolt le. Ez a sok édes bocsánat az évtizedek óta összehalmozódott rezignáció erjedési terméke volt, amit azután az eltitkolt könnyek sója romolhatatlanná preparált. – Apró, gonosz kis felesége volt ottthon. Igen: volt ottthon. Mindig ottthon volt. És várt. Azt hitte, a férjét várja, pedig azt az édes pillanatot várta, amelyikben lecsaphat a vizes szemű, nyájas öregre, és egyetlen szempillantás alatt tönkretelheti a kezdetleges kis harmóniát, amit Kohaninszky annyi ügyel-bajjal tákolt össze a maga lelkében. – Kohaninszky lénye – agg hasonlat ez – nyitott könyv volt. Ősi, zsíros, nyitott álmoskönyv, de a betűi olvashatók maradtak. Még az öregúr egyetlen dugnivalóját is ki lehetett olvasni belőlük, azt a pillanatot, amelyikben Kohaninszky részeg kezdett lenni. Mert ettől a pillanattól kezdve gyakran levette a szemüvegét, és azt a kis nyerget vakarászta, amit a szemüveg vágott az orrán. – Napvilágnál a szívós életű ösztön állandóan kapacitálta, hogy bizonyos önadminisztráció kell, ez fontos; a jól, a kemény kövekből megépített bázisokra sok könnyelműséget lehet felépíteni anélkül, hogy a könnyelműségtorony összeomlása közben agyonütné a felrakóját. De ebbéli törekvése is csak imitáció volt, mások hasonló törekvésének kontár másolata, aminthogy az öregúrban tényleg egyetlen eredeti atom sem volt. Hogy az ösztönével jóban maradhasson, régebbi számtanácsosi működését illetőleg gyakran mondogatta:

– Rengeteg dolgom volt akkoriban! Képzeld: azt a rengeteg számot először így, hosszában, azután amúgy: keresztben összeadni, közben jön a szolgál... hm...

Hangja ilyenkor elhalt, hebegésbe fúlt; Kohaninszky elvörösödött, elhallgatott. Utóbb aztán valamelyik éjszakán, minden alkalom nélkül viszsztatért erre a kijelentésére, és mentegetőzve mondta: – Hm... igen...

– Nem volt ám sok dolgom, nem... nem... csak úgy mondtam. Mások is így tesznek. De nekem nemigen sikerül. Már a hangomon észreveszem magam is, hogy ezt valahogyan másként kellene csinálni. Erre, úgy látszik, születni kell! – Közvetlenül ezután aztán boldogan, halk, fontos hangon beszámolt arról, hogy a Három Liliom kávéház pénztáros kisasszonya, aki kétségtelenül rejtegeti a származását – valami nagyon finom, elegáns családból kell származnia, Beatrix a neve -, a lehető legszebb reményeket nyitotta meg előtte tegnap este, amikor átnyújtotta neki a két mákospatkót, amit a szomszédos kávémérésben vett neki.

– Azt mondtam neki, hogy szombaton megyek csak el a válaszáért, addig nem érek rá. A nőket – mondta diadalmasan, és megvakargatta az orrnyerget – meg kell várakoztatni. Különben is jól ki kell gondolnom, mit mondjak majd neki. Ő is meghánytorgatja az adandó választ: résen kell lennem. Tanulhattok még az öreg Kohaninszkytól!

De ilyenkor zavarba jött, és azon törekedett, hogy rőt bajuszának elálló fűrtjét belekényyszerítse az együttesbe. A kis fűrt azonban konokul visszaugrott a helyére. Tudatában volt kiváltságos helyzetének: órála szokott visszacseppenni a bor vagy a szilvórium utolsó cseppje a pohárba. És ugyancsak ilyenkor, mint más feszültebb helyzetben is, Kohaninszky reszketeg, ügyefogyott hangon a régi áriát kezdte motyogni:

Trara, a posta jó,

Trara, mit hozhat ő?...

Bertalan előtt, aki alkalomadtán szívesen tévedt az álomszerúségek közé, Kohaninszky néha úgy tűnt fel, mintha Andersen valamelyik meséjéből vágták volna ki. Talán a háromszögletű kalapot is látta a fején, formátlan combjain meg a kurta nadrágot. Különösen olyankor, amikor Kohaninszky, borozás közben, az ő részéről egészen szokatlanul sikerült aforizmát, valami egyszerű, átlátszó, de frappáns életigazságot nyöszörgött el. Figyeld csak meg, ha kedved van hozzá, hogy minden kocsmajáró ember szereti az axiómákat, aforizmákat, és nem hal meg egy sem anélkül, hogy valami sikerültet ne produkálna. És itt nincs rangkülönbség: a hivatalosok csak úgy megteremtik ezeket az igazságokat, mint a fehérteríték urai. Úgy lehet a dolog, hogy még Noénak megjijedt, felzaklatott, áthevült lelke izzadhatott ki magából az első, órá nézve oly szomorú végű szüret alkalmával valami értékes gyöngyöt, és az gurul azóta évezredekken keresztül egyik kocsmasztaltól a másikhoz, ezer új alakot öltve.

Kohaninszky, amióta nyugalomba vonult, az egyik öreg ügyvédbarátjánál dolgoztatott. Az ügyvéd gazdag aglegény volt, magának sem igen volt dolga, Kohaninszky inkább csak arra való volt, hogy a hosszú délutánokon legyen kivel elpikétiroznia.

Bertalan, amikor befordult a sarkon, természetesen semmit sem hallott a két ember beszédjéből, de kétségtelen bizonyossággal meg tudta volna mondani, hogy a remegő szájú valami komisszágot mondott rá, és hogy Kohaninszky leintette. Szóval hogy a dolog úgy volt, ahogyan valóban volt. De úgy tett, mintha nem látta volna őket.

Így nappal, az utcán, tehát nem a szokott időben és a szokott helyen, nem szívesen találkoztak egymással ennek a különös társaságnak a tagjai. Valahogy úgy érezték, hogy sok volna egymásból, talán önmagukból is. Sok olyan kérdés is lebegett a levegőben – különös, soha el nem számolandó adósságok piszkosszürke szövedéke, aztán a „hová mégy?”-re adandó hazug válasz kényszere és más egyéb -, amit ott, a Kapcarongyban, a megszokott kis kocsmában bizonyos elfogadott stílus keretein belül el lehetett tréfálni, de amikből itt kétségtelenül gyűlölködések származtak volna. Kissé le is nézték egymást; Bertalan őszintén a többit, mert tiszta tudatában volt annak, hogy egész más emberklassziszból való, mint am azok; a többiek meg kínos fáradtsággal kidolgozott, sok megismert igazság nyakának erőszakos kitekerése után létrejött műlenézéssel Bertalant, mert még akkor, évek után sem tudták kimosni szemükből a port, amit Bertalan közjük estében felvert, és ami gyötörte őket ma is.

Ha Jakab nem szúrt volna bele Bertalan lelkébe bizonyos önbizalmatlanságot, amikor a szeme zavaros voltáról suttogott, most bizonyosan tudhatta volna, hogy ma már nem találkozik velük, hogy a mai estén megőrizheti a lelke szabadságát, amit ott, közöttük nélkülözött – így azonban minden az útja eredményétől függött.

Itt most egyszerűen kinyitotta Bertalan agyvelejének azt a fiókját, amelyikben ő az üzleti titkait szokta őrizni. – Bertalan most bizonyos Hoffmann nevezetű, könnyelmű bankhivatalnokhoz ment, akitől tegnap levelet kapott, hogy látogassa meg. Örömmel ment, mert tudta, hogy pénzügyről lesz szó, amiből pedig egészen bizonyosan lehet valami okos dolgot csinálni.

Ez a Hoffmann szorosan véve nem tartozott hozzájuk, a többieket csak látásból vagy éppen nem is ismerte. Egyébként is komoly bázisokon álló ember volt, szép fizetéssel, gazdag családdal a háta mögött, akinél azonban a pénztelenség ezek ellenére is gyakran megjelent. Ilyenkor a könnyelmű lelke mindenféle csodás ügyletekbe csalogatta bele, amelyeknek formai részétől azonban visszahökken. – Hoffmann-nak az ilyen ügyeit szokta elintézni Bertalan.

Bertalan Hoffmann szenny-titkára volt, de ennek a kellemetlen minőségnek a sértő sarkait bizonyos kedélyes, meleg megbeszélések alatt

olyan gondosan leköszörülték maguk között, hogy azután már Bertalan egészen vidám szívvel kezdte néha így a mondatot:

– Én mint a te kinevezett szenny-titkárod...

Díjazása semmiféle módon nem volt megkörvonalazva; úgy elseje körül, amikor Hoffmann még jó karban volt, Bertalan így szólt hozzá:

– ...igen, kérlek, és nincs nálad véletlenül öt forint? Majd holnap este...

Ez alkalommal Hoffmann így szólt a titkárához:

– Még ma okvetlenül ki kell váltanom a felöltömet, de készpénzem nincs több, csak négy forint. Hanem itt az aranyláncom, csapd be, és majd holnap este hét órakor jöjj fel megint!

Bertalant, ahogy kilépett Hoffmanntól, új és több rugalmasság és élet-erő töltötte el. Még a lépcsőn lemenet belenézett a zsebtükrébe, és meggyőződéssel mondta:

– Szamár vagy, Jakab!

Esze ágában sem volt, hogy a pénzzel vagy a láncsal valami gázságot műveljen. Dehogy, hiszen talán soha életében egyetlen öntudatos rossz szándéka sem volt. Hanem ilyen esetben, ha bármi módon, bármilyen célra váratlanul pénzt kapott, az volt az első gondolata: élni, szabadon és bátran! A dolgok majd rendbe jönnek maguktól! És eddig még valóban úgy is volt mindig, hogy amikor összezsugorodott lelkére a szabadságnak csak egy cseppje hullt is, a dolgok valahogy tényleg rendbe jöttek maguktól.

Besietett egy trafikba, onnét a mandulaszemű Rózumblatt zsidó sörözőjébe, onnét meg a borbélyhoz. Közben azonban felcsatolta Hoffmann aranyláncát.

A beretválkozást módfelett kedvelte.

Ezt az időt használta fel arra, hogy önmagával számot vessen. Lett volna hozzá ideje máskor is, hogyne lett volna, bőven, de amikor teljesen egyedül volt, nem szívesen keresgélt elő a múltból némely kellemetlen illatú dolgot, mert ezek felzaklatták a lelkét, elcsüggesztették és elszomorították. A borbélynál azonban nem volt egyedül; a tükörből pompás, kemény férfiarc nézett vissza rá biztatón. Bertalan szép ember volt; éles metszésű, bajusztalan arcát fényes, koromfekete, dús haj övezte, a halántéka körül egy-egy csillogó fehér szállal. Fekete, szúrós szeme akkor állt teljes harmóniában a halavány arccal, a büszke sással, ha nem hevítette át semminő indulat. Ilyenkor fénytelen volt, mint az agátkő. Arca tiszta római típus volt; Bertalan elégedetten vizsgálta, és készségesen eltűrte, ha a fantáziája Caracalla császár elképzelt arca felé csapongott. Nyugtalanította néha, ha tudomásul kellett vennie, hogy bármely érzelem, még kisebbszerű fellobbanásában is, teljesen kiforgatta karakteréből a nemes

arcot. Különösen az olyan indulatok, amelyek a gyengeségből fakadtak. Ilyenekkel pedig Bertalan, csodálatos életének még csodálatosabb fázisaiban gyakran vívott, többnyire vesztes ütközetet. Hosszú, időnkint visszaeső fejlődés után azonban gránitkeménnyé kövesedett a meggyőződése, hogy a gögös, a Caracalla-arc a valódi. És akire ilyen imperátori arc néz vissza biztatón, annak kár olyan sekélyes kérdéseket hánytorgatni, csavargatni, amelyekből önmegvetés vagy szomorúság csöppenhet ki. Egészen bizonyos, hogy ilyen szabású embert illetőleg nem tartozhatnak az egyéniség jellegéhez azok az apró, furcsa, nem egészen hótiszta ügyek, amelyek egy vergődésteljes élet napról napra való továbbtaszígálására és semmi egyébre nincsenek hivatva. Sem lefelé, sem pedig felfelé számítva nem jelentősek ezek: ha az imperátor barátja azt végezné el magában, hogy gazember lesz, bizonyára hatalmas gázságokkal kezdené. Ha pedig nagyot, pompásat művel, akkor ezek az apró, kis foltok eltűnnek, mint a vízcsepp nyoma a nap izzó fényén.

Ezért volt az az idő szerfelett alkalmas Bertalannak az önmagával való megbeszélésekre.

Néha, nyugtalanabb perceiben meg-megbolygatta még az egyensúlyt valami különös, szokatlan impresszió, de a mai napon ez a kérdés is körülbelül végleg rendeződött, egy egészen lényegtelen, csekély eset kapcsán.

Ahogy a borbélylegény az arcán levő kis sebhelyről ügyesen lepusztította a szakállt anélkül, hogy valami baj lett volna, Bertalan barátságosan megszólalt:

– Bámulatosan ügyes keze van magának, Lajos!

A fickó nem felelt, csak jéghideg mosolyt vonultatott el a szája felett.

Bertalan tűnődni kezdett.

– Minek is mondtam én ezt? Nekem bőven lett volna időm megfontolni: szóljak-e, és nem fontoltam meg. Ez a pimasz pedig a másodperc milliomod része alatt tisztába jött azzal, hogy részéről a dolgot természetesen kell találnia. Tehát józan adminisztratív esze kétségtelenül több van... azaz: várjunk csak!... több volna, mint nekem, ha... Ha én tényleg hibának érezném azt, hogy kimondtam, amit mondtam. De nem érzem annak. Nem én. Dehogy, hiszen millió esetben meggondoltam, mindent előre látva, tudva mondtam én azt már másoknak bármilyen kicsiny arányú dolgára: pompás, ez igazán nagyszerű! – Kimondtam, pedig tudtam, hogy az illető kis, köznapi rovar egyszerre három lépéssel engedem közelebb magamhoz, anélkül hogy ezért a hála legkisebb szikráját is érezné. Tudtam, hogy fejjel szaladok neki a megkövesült élettudományokból összerótt falnak – és mégis megtettem. Megteszem ezután is, mert jónak lenni jó,

és mert sohasem éreztem a szükségét annak, hogy ilyen eszközökkel segítsek magamon, pedig nem nagy mesterség megfigyelni, hogy fontosabb, értékeesebb emberek is fegyelmezik magukat ilyen irányban. De én nem érzem szükségét. És ezzel körülbelül tisztán is áll előttem a dolog. Nem érzem a szükségét: ez maga a gög. Körülbelül az is bizonyos már, hogy valahová megyek. Valami pompás, dicső helyre. Nem tudom hová, de azt tudom, hogy megyek. És ha a lomha, süket fatuskó, a nyomorúság az utamra fekszik: bizony nem fordulok vissza, hanem belépek a kis pocsolyákba. Ez az én lényegem. Már ifjúvá serdülésem kezdetén is foglalkoztam hasonló gondolatokkal, de meg-meginogtam. Úgy látszik, néha sok időbe telik, míg rájövünk, hogy mégis az első impresszió volt az igazi.

Mielőtt kilépett az officinából, még egyszer odament a tükörhöz. Most már öntudatosan gyönyörködött Caracalla-császárarcában. Visszagondolt a nyugtalan hajnalokra, amelyeken a napi eseményeket összegezve, sok fontos dolgot intézett el. A gonoszokat és butákat lesújtotta egy-egy hatalmas mondással, néha egyetlen kézmozdulattal; varázslatosan csillogó palotákat rakott egybe a nobilesan szomorú resignáció csillogó köveiből; a nemes lelkűeket, a megértőket átmelegítette a szívéből áradó, dicsőséges hála melegével, ezeket egy-egy pompás levélben részesévé tette nagy szíve minden titkának, amely levelek olvastán kétségtelenül nagy szomorúságok, megbánások kelnek majd életre. Ezeknek a hajnaloknak másnapján kislelkűvé tette néha, hogy a mondások a valóságnak nem mondattak meg, a levelek nem küldettek el. Most már ebben a kérdésben is fényesség és nyugalom szállt a lelkére. A fátum nagyszerű munkája volt, hogy mindezek meghaltak, mielőtt megszülethettek volna. – Az imperátor jutalmaz, büntet, de nem kíváncsi arra, minő érzések születnek jutalmainak vagy ostorcsapásainak nyomán.

Az imperátor, itt e földön, csupán egyetlen ítélő fórumot ismer.

Az imperátort.

BERTALAN VÁLTAKOZÓ KÜZDELME JAKABBAL

A Duna völgyén kedves, nyári szellő táncolt alá a hullámokon, és itt benn a városban füttyürészve bekószálta a régi Ferencváros utcáit. Az elhagyott rongytépőmalom, a félig leégett börgyár sárga épületének évtizedek óta bezúzott, szivárványos ablakain keresztül nehéz, fülledt szag lépett az útjába, sötétség bámulta meg vak szemével. A vén, süket épületek felett régen elhalt munkásleányok elkallódott szerelmei lebegtek, lila színű köddé verődve össze.

Bertalan lassú, gondtalan lépésekkel indult meg a körút felé. Szinte fizikailag érezte, amint Caracalla császár parancsára ernyedten, leverve lefoszlik szívéből a szorongató démon, amely magányos, nehéz perceiben szörnyű dolgokat, ólomnehéz kérdéseket suttozott a fülébe.

– Mi lesz ennek a vége, Bertalan, mi lesz? – kérdezte néha. – Már nem is kerülgeted az apró pocsolyákat, hanem beléjük lépsz könnyű szívvel, és ha a cipőd sáros lesz, bátran belépsz velük tiszta emberek tiszta szobájába. Már régen megfojtottalak volna, már régen addig csiklandoztam volna a szívedet, amíg kimentél volna a ligetbe egy szép, magas fát keresni, amelyiken hintázva az éjszakai szél összeverhette volna bokádat. De nem tettem, mert sajnáltalak, amikor láttam, hogy néha rád nehezedik fekete testével a rettenetes szomorúság, és mert hallottam, hogy álmodban néha sírtál, gyámoltalanul sírtál, akár az apró gyerek, mikor az anyja sem tudja: miért, amikor a csecsemő a könnyei csodatükrén át ezer fekete koporsót lát, és mind az ezerben az édesanyját viszik ki a temetőbe. Így sírtál álmodban, ezért nem fojtottalak meg. Máskor ismét azért nem, mert elmenekültél előlem a régi, szép, bársonysima gondolataid birodalmába. De vigyázz, barátom, a szép, pompás szomorúságod lassan-lassan cserbenhagy, már csak erős borokkal tudod visszacsalogatni néha, a szíved öszszezugszorodik, kiszárad, mint a tapló, és az én szánalmam is elmegy a szomorúságod nyomában. A régi, szép gondolataid pedig, amelyekhez menekülni szoktál, elkallódnak, elkopnak, nincsen már egyiknek sem éle, amivel felsérthetné a szívedet, hogy azután minden figyelmeddel a szíved véérének hullásában gyönyörködhesél!... Mi lesz, félbolond barátom, ha én elunom a dolgot, és még egyet csavarodom a szíved körül?

Most vége a gyötrődésnek.

Caracalla császár megfojtotta a démont.

És már a cél is egyre tisztábban bontakozik ki: meg kell találni az aqua lustralis régen óhajtott forrását. Oda, a kristálytiszta forrás vidéke felé vezet az út, amelynek mentén apró pocsolyák vigyorognak szennyes arcukkal az úton haladóra.

A kérdés tiszta már, de a kedves, régi gyengeségek makacsul ragaszkodnak a gazdájukhoz, és a régi szeretetért könyörögnek. Pedig bizonyos, hogy az imperátor nem fogja megtűrni őket maga mellett, vagy legfeljebb szolgálkként. De a régi, mókás komázásnak, az egymásban való gyönyörködésnek vége. Bertalan azonban nem érez magában elegendő erőt a velük ilyen módon való szakításra. Ez tehát még megoldásra vár: nem téved-e el, nem szédül-e meg a kettő: a császár akarata és a régi, kedves gyengeségek tábora között?

– Mily pompás volna, ha a gyengeségek is el tudnának kalauzolni a forráshoz!

Szólította a titkárját, Jakobot, és azt mondta neki:

– Gyönyörű diadalt arattam, de azért mégis alighanem igazad lesz, Jakab!

Most már külső események is csoportosulnak Bertalan köré. Ahogy a kis mellékutcából befordult a körútra, majdnem összeütközött egy szép, magas, nyúlánk leánnyal. A leány halavány, érdekesen fonnyadozni kezdő arcát különös csodálkozással emelte rá. Amikor megismerte, szeméből kedves ijedelem röppent ki, és szállt Bertalan szívére.

Csak egy pillanatilag tartott az egész; Bertalannak nem volt ideje köszönni. De ahogy a leány továbbment, a fiatalember megállt, és gyönyörködve nézett utána. Hirtelen a leány is megállt és visszanezett.

Nagy pillanat volt ez: Bertalan külseje a találkozás pillanatában szép volt, az apró fogyatékoságokat eltakarta az alkonyat, a mellén pedig ott ragyogott az aranylánc. Nagy fontosságú dolgok voltak ezek akkor.

A leány bizonyos Karolin volt, pesti polgárcsalád vénleánya, minden különösebb kvalitás nélkül, aki azonban a vénlányság terhét ízléssel, szinte férfit vonzó módon viselte. A leány emléke mélyen gyökerezett Bertalan lelkében, már hat éve, azóta, hogy náluk lakott egy csodálatos, háromszögletű kis hónapos szobában. Akkoriban valóban szerelmesek voltak egymásba, ámbár a józan polgárleányt inkább talán az örök leánykérdés fűzte a fiúhoz: ki tudja? hátha? Karolin abban az időben lépte át a vénlányság gyalumatlan küszöbét. Még nem volt az; ha akkoriban valaki elveszi, még mint idejebeli leány megy férjhez. És Bertalan, aki akkoriban az egyetlen ilyen valaki volt, és mint ilyen, nagyon jól tudta, hogy a dologból semmi sem lesz, mert nem lehet, akit azonban forró szerelem fűzött a leányhoz, magányos perceiben éppen ezért sokat és szeretetteljesen foglalkozott a vénlányok sorsával. Valami régi, orosz regény emlékei böszítettek ilyenkor, amelyik a vénlány lelkét üres, hangtalan pusztaságnak mondotta. Ezt ő mindig hevesen ellenezte. – Ellenkezőleg van a dolog – mondta -, a vénlány lelkének csendjét a meg nem született gyermekek panaszos, lélekszagató zokogása veri fel, csak mi nem halljuk. Igen, az kétségkívül lehetséges, hogy később, nagyon későn, már úgy a negyvenesekben azért szigorodik el, azért merevül meg a vénlány arca – mintha valami láthatatlan apa ugyancsak valami láthatatlan, túlvilági kőfaragómesternél síremléknek rendelte volna meg -, mert akkor a vénlány lelke már valóban sírbolt, amelyben meghalt kisdedek álmodoznak a születés gyönyörű szenzációjáról.

Így töprengett néha magában Bertalan, akit akkor még sok érdekesség is környezett. Ezeket az érdekességeket azután – nem számításból, hanem pusztán a vágyból, amely a romantika felé űzte a lelkét – még a lehetőségig szította, növelte is. Rá volt kényszerítve. Akkoriban már nagyon labilis alapokon állott, néha egy kevés szaga is volt a pénzeinek. Kénytelen volt hát a pajzán kis könnyelműt adni, aki valami oknál fogva összezördült gazdag és befolyásos családjával, azonban egy szavába, egy látogatásába kerülne csupán... És így tovább. És hogy most öntudatosan és szándékosan adta magát az ivásnak, amit nem is fog abbahagyni, amíg majd egyszer azok, akik... még jó volna ő, de akkor már... és megint így tovább. Egészen természetes, hogy a leányok – Karolin és a barátnői – erélyes mentési munkálatokhoz fogtak. Ugyanúgy természetes az is, hogy a mentési munkálatok közepette valamennyien szerelmesek lettek a szép, ötletes, jólelkű és adott körülmények közt gavallér fiúba. Karolin a konkurencia kérdését erélyesen oldotta meg: eltűrhetetlenkedte maguktól a barátnőit, és azután egyedül mentett. Amikor pedig a dolog – a leány gondos ápolása alatt – odáig ért, hogy Bertalannak komoly lépést kellett volna tennie – ismét csak kényszerűségből – összeveszést erőszakolt ki a leánnyal, aki azonban akkor már kezdte megérezni az eset kellemetlen pinceszagát, és túladott Bertalanon. Elválásukkor pedig egészen nyílt kifejezést adott annak a meggyőződésének, hogy Bertalan az ő gondozása nélkül rövidesen a Cséry-féle szeméttelenen fog nyugalmat keresni az élet zaklatásai elől.

Karolinnak úgy nagyjában igaza is volt. Bertalant a mocsarak hínárja lassan-lassan millió ágú szövedékkel vette körül, úgyszólván, hogy kétségbeesett vergődése közben egyetlen szerencsétlen mozdulat elégséges lett volna arra, hogy a szövedék a nyaka köré fonódjék és megfojtsa. Néha, ernyed, szomorú óráiban, különösen amikor a kényszerhazugságok felett érzett undor gyötörte, még a jótékony, mindent elleplező külszint is elhanyagolta, amit azután csak különös szívóssággal tudott megint rekonstruálni. A visszacsináláshoz különben is különös erőt kapott a természettől, aminek a felismerése gyakran irányította meggyőződését az élet előre elhatározott volta felé, kérdezgetvén önmagától: minek annak a rekonstruktív erő, akinek nincs miért rekonstruálnia?

De visszatérve Karolin Cséry-elméletére: ez a találkozás azért volt fontos, mert a látszat – Bertalan jó karban léte, rugalmassága, az aranylánc, miegyéb – ezt az elméletet feltaszítván, Bertalant fokozottan érdekessé tette a leány előtt, és ezért sok kedves, szép utógondolat leszüretelésére vált alkalmassá. Határozottan látta a leány szemében a csodálkozás felvilantását, és tudta, hogy ez értékes csodálkozás, mert Karolin hideg, józan

ítélete produkálta. Ezt a hideg józanságot Bertalan nagyon jól ismerte, régebbi ábrándozásai közepette szándékosan ki is üzte a tudatából.

Tehát Bertalan a gondolatszüretelezés kedves munkáját nyomban meg is kezdte. Hogy azonban azzal a külső körülmények is harmóniában legyenek, egy olyan kisebbfajta vendéglőbe fészkelte be magát, amelyikben biztos lehetett, hogy a kellemetlen ismerősök közül senki sem háborgatja.

Bertalan lassan, módszeresen evett, erős, kiváló bort ivott, szintén lassan, de sokat. Közben szeretetteljesen tekingetett szét a kis kocsmaszobában. Eszébe jutottak elmúlt, nagyon zordon idők, amelyeken ő kívülről, a havas utcáról nézte az ott benn ülőket. A biztosság érzése töltötte el most; hátradőlt a széken, és a szívében összegyülemlett melegséggel olvasztgatni kezdte a nemes érzés aranyát, amit összehalmozott emlékezetében a találkozás pillanata óta. Munkája közben kedves apróságok jutottak eszébe, gyenge kis testük szivárványszínű, halotti lepelbe volt burkolva, kétségkívül az emlékek temetőjéből, halottaikból jöttek vissza, mert ahogy megjelentek Bertalan előtt, kezdetben alig ismert rájuk. De az életre kelt emlékek, régi hangok, különös szavak, énekoszlányok aztán boldogan körülöpdösték a villamoscsillárt, szivárványszínű, halotti lepleikkel ezerszínűvé festve annak a fényét.

Ekkor azonban új vendég jött be a belső szobába, nagy zajjal, kissé már részegen, és tönkretette a kis csodavilágot. Alig ült néhány percig, még a borát sem itta meg, már zörgetett, hogy fizetni akar. Ismeritek, ugye, a pénzhez nem szokott vendéglői embernek azt a szokását, hogy ha valahonnét néhány váratlan forint lepi meg, azonnal fizetni akar? Fizet ötször is, minden rendelés után külön, és minden fizetés után megkérdezi:

– Most minden rendben van, ugye? Csak azért kérdem...

Ez is nyilván úgy akart tenni, de amikor a hívásra nem jött senki, a zsebében levő pénz félbolonddá csiklandozta. Konokul, gyűlöletesen zörgött és kiabált. Végül előmászott valami csúf, kövér vénasszony, és mentegőtőzni kezdett:

– Jövök már, kérem, jövök! Tetszik tudni, így szombaton...

Bertalannak láthatatlan, jeges kéz simította végig a homlokát.

– Szombat van!

Holnap vasárnap: a zálogház zárva. A kapott forintoknak vége, holnapra nincs pénz, nincs ruha. Pedig Hoffmann, ha könnyelmű is, az ilyen dolgokban pedáns. És ha kiadja az útját, az Bertalannak amúgy is kétségbeejtően gyenge bázisából az utolsó szilárd követ is kirántja. – Azok közül a másodpercek közül következett néhány, amelyek egyetlen csapással játszva lapítják lepénnyé a filozófiát.

– El a Kapcarongyba! Ott talán akad valami. Mindenesetre ismerősök között lesz.

Elsietett.

A legelső, útjába eső kocsmába beugrott, és a söntésnél egy hajtásra kiivott egy pohár bort. Azután megint és még egyszer. De nem ért semmit. Csak a szíve hánykolódott hevesebben. Közvetlenül az otthonos kis kocsmá ajtaja előtt, az utcai gázlámpa fényénél ismét elővette Miroár Jakabot, és félve belenézett. Láta, hogy sápadt, hogy a szeme réveteg, csüggedt.

Jakab egykedvűen hallgatott. Az volt minden gondja, hogy a gázlámpa fényét pontosan visszasugározza.

– Hidd el, Jakab, legjobb lenne, ha belefojtanálak ebbe a barna csatákba!

A legelső ember, akivel a Kapcarongyban összeütközött, Kohaninszky volt. Az öreg elméleti nőcsábász odakint tökéletlenkedett a söntésben, és gyámoltalanul udvarolt a bagolyképű szakácsnőnek. Az nem figyelt rá, ide-oda fordult, és ilyenkor Kohaninszky, hogy mellőztetésének élet vegye, zavartan motyogni kezdett:

– Trara, a posta jó, hm, hm, trara... Teruskám, édesem... tra... hm... hm...

– Ez az öreg ökör megint itt lábatlankodik!

És már ennek a gondolatának a nyomában eltűnt, álmommá foszlott minden rendkívüli dolog, ami a mai napon meggyötörte. A régi környezet, a falon függő ócska képek és a székeken ülő emberek ócska képe, amiket máskor és másutt úgy utál az ember, de amikor akkor és ott fontos lelki bútordarabok, könnyűszerrel elhalaványították az imperátor emlékét és a feléledt emlékek szivárványszínű, halotti leplének rejtelmes csillogását. Amikor a hideg, bűzös dohányfüst őt is körülburkolta, mint a régebbi embereket, szinte restellte is kissé a dolgokat. Férfiatlannak, gyerekesnek érezte őket. A kiskocsmák őslakói kivétel nélkül mindnyájan meg vannak győződve, hogy ott a kocsmában élnek az igazi, az álmodozásoktól meg nem gyengített, könnyektől be nem maszatolt, bátor életet. Kétségtelenül azért, mert bátor, hangos hangokat hallanak, mert szilaj tréfák röppennek el a fülük mellett, mert látják, hogy az emberek nem félnek egymástól, és főként azért, mert mindezek nyomán megkönyékezi őket a gondolat: milyen erős, bátor és vidám ez mind, csak az én lelkemet bolygatják a ködös gondolatok. Ki velük!

Hatan ültek ott benn a nagyszatálnál, köztük a remegő szájú is. Ott volt a

Dobner is. Ki ez a Dobner? Nem tudom. Ez a Dobner, és ott lakik a Kapcarongyban. A másik négy pedig egy-egy Dobner-fotográfia. Talán a Mácsik, a Gedő, a Szepe, a Tüdőfy. Egyre megy.

Kártyáztak, és többször kiáltották Kohaninszky nevét, aki még előbb is nyilván közéjük tartozott, és szintén játszott. Végre bejött, csoszogva és szusz mákolva. Vastag talpú, ősi cipőjében állandóan csoszogott, főként azonban olyankor, amikor már ivott kissé. Motyogott valamit, mentegetőzött, de nem hallgattak rá, lenyomták a székre.

Makaót játszottak hárman: Kohaninszky, a remegős száju meg a Dobner. Ez az utóbbi kétségtelenül szerencséjében volt, mert a forintok és koronák egész halmaza feküdt már előtte, ami nála rendkívüli dolog volt.

Bertalan Kohaninszky mellé ült kibicelni. Minden figyelmét a játékra fordította, hogy teljesen visszazökkenjen a régibe. A sok új impresszió kifárasztotta, és most nem is érzett magában kedvet, hogy leszámoljon velük. Közben azon is törte a fejét, hogy kitől kérjen majd kölcsön, mert nem volt semmije, és a lánc is hiába volt nála.

Közben zaj támadt: a Dobner megint kihúzott egy nagyobb kasszát. Kohaninszky zavartan hebegett, idegesen vakargatta a szemüvegvágtá nyeret, felállt, bocsánatkérően hebegett valamit, és kiment megint.

Azalatt a Dobnerek összesúgtak.

– Bajban van az öreg, már vagy tizenhat forintot elvesztett. Bizonyosan meg akar szökni, mert nincs több pénze. Menj utána, Szepe!

– A viláért se! – fontoskodott a remegő száju. – Hagyjátok csak! Bizonyosan vált. Van pénze. Én mondom: van pénze! Pedig az én orrom, hehe!...

Pimaszul vigyorgott.

Kohaninszky néhány perc múlva visszajött, kezében egy húszkoronással, amit biztatón lobogtatott. Leült ismét.

– Az asszonytól kértem kölcsön – suttozta. – Lássátok, ezért jó az asszonyoknak udvarolni!

De a naiv kis hazugságba belepirult, belezavarodott.

– Trara, a posta... hm... hm...

Trara...

Megint játszani kezdtek; Kohaninszky osztott. A remegő száju kétszer vesztett, a Dobnerrel mind a kétszer en carte lettek. Kohaninszkyknak kezdett megjönni a kedve. Letette egy pillanatra a kártyát, odafordult Bertalanhoz, és tréfásan ráfordult:

– Mit búsulsz? Igyál, betyár, múlik a nyár. Csak hozass bátran, ma az én vendégem vagy! Azután miért nem játszol? Lépj be!

– Most úgyseem lehetne, de különben is...

– Dehogynem! Várj csak!

Kohaninszky olvasgatni kezdte a kasszát.

– Ha öt koronát beteszél, kapsz lapot. Helyes, fiúk?

– Természetesen.

Sűrű, kövér sötétség terpeszkedett Bertalan elé, síkos, hideg testével odahajolt hozzá, a két izzó, táncoló, violaszínű karikával, a két szemével belebámult Bertalan verejtékes arcába. Amire a császár helytartója elé újra világosság derült. Miroár Jakab már ott feküdt előtte az asztalon, fényes, ötkoronás felével felfelé fordítva.

– Told be hát a többi közé, ne félj tőle! – mondta Kohaninszky, és már nyúlt a tükör után.

Kohaninszky mozdulatának ideje alatt az álmképek csodasebességével lövellt át Bertalan agyán a gondolat:

Engedd, hogy hozzáérjen! Akkor – tréfa lesz belőle... De hátha nem veszik észre?... Szent Balduin, most adj jó tanácsot a gazdád nevében! De siess!

Az idő már későre járt; Szent Balduin, a fáradt öreg bizonyára aludt már... Bertalan reszkető kezével hirtelen belökte Jakabot a többi pénz közé, ahol több ötkoronás is hevert.

Kohaninszky osztott; Bertalan köré szürke fátyolt vont valami különös zümmögés, amiről azt hitte, hogy a szokott kocsmai hangokból összevevődő hangzavar. Valakinek a barna, pergamenszerű bőrrel borított keze odatolt eléje egy csomó ezüstpénzt. Jakab éppen a pénzhalom szélére került, és ráesett Bertalannak az ölében nyugvó, hideg kezére. A hideg kéz megfogta Jakabot, és észrevétlenül belecsúsztatta a kabátzsebébe.

A veszedelem megszűnt.

Bertalan lelkét csodálatos nyugalom szállta meg.

Félig hangosan mondta:

– Caracalla császár megmossa kezét az aqua lustralisban, és azok hófehérek lesznek ismét!

Különösen, gyűlölködve néztek rá; a remegő szájú odasúgott a Dobnernek:

– Ez mindig pózol!

Aztán ment minden tovább. Bertalan nyert, megint nyert.

Kohaninszky eleinte ragaszkodott a formákhoz, ki-kiment, visszajött egy-egy bankjeggyel a kezében, próbált hazudozni:

– A tulajdonosnő...

De utóbb, amikor észrevette, hogy a kis hazugságoknak nemcsak a többiek, de önmaga előtt sincsen formája – beszüntette az ügyet, és nyíl-

tan szedte elő tárcájából a húsz-, utóbb az ötven– és végül a százkoronásokat.

Bertalan egyszer lopva Kohaninszkyre nézett. A nyugalmazott számtanácsos füstfogta, barna arcán apró verejtékpatakokcskák folydogáltak alá. Szeme zavaros volt; zavaros szeme az ódon szemüveg nagyítóján keresztül olyan volt, mint a feneketlen, kék mocsár.

– Trara a posta jó... trara... az ügyvéd pénze...

Odakint az utcán a remegő szájú és társai megrohanták Bertalant. Undo-rodva lépett tőlük hátra, és fagyosan mondta:

– Nem megyek a kávéházba. Hanem itt van negyven korona, ezt megihatjátok!... Hol van Kohaninszky?

Kohaninszky nem volt sehol.

Kereste, kiabált utána – hiába.

Amikor már minden lárma elhalt, Bertalan megindult a belváros felé. Leült egy padra, és előkereste a titkárját.

– Nem értelek, Jakab! Most már csak belátod, hogy tévedtél?

Jakab egykedvű volt, álmosan szundikált.

Bertalan az egyik kisebb, kedves belvárosi kávéházba ment.

Rumos feketét ivott, rágyújtott egy Médiára, és megkezdte ügyeinek rendezését. Még amikor a viszonyok nem voltak is olyan csodálatosan kedvezők, mint ma, ezek mindig kedves percei voltak, mert az effajta ténykedése némileg munkaszerűség jellegét viselte magán, aminek pedig szükségét érezte. Megolvasta a pénzét: nyolcszázhatvan koronája volt.

Számítgatni kezdett.

Eleinte nagystílű, mélyenjáró újításokon törte a fejét, de kitűnt, hogy ha az alapbajokat kezdi orvosolgatni, a szép, szabad élet élhetésére megint nem marad fedezete. Ezt pedig most mindennél előbbrevalónak érezte, mert úgy gondolta, hogy az aqua lustralis tündérien szép forrásvidékéhez vezető útra nem szabad csüggedten, tökéletlenül lépnie, az azon járónak nem szabad köznapian szomorú szívet hordoznia, aminő a mesterlegényé is tud lenni, ha a babája elhagyta. A pompás, nemes szomorúságot, amit minden csiszolt lelkű ember haláláig a szívében hordoz, és ami talán még az elveszett paradicsom miatt érzett rettenetes szomorúság egy atomja, azt ott hordozza a szívében ő is, de azt ne lássa senki, ő maga se most, amikor a nagy útra indul.

Amikor kilépett a hajnalba, az érzései teljes egyensúlyban voltak.

Latolgatta a holnapi teendőket, és előre örült az ébredésnek, a bekövetkezendő, szép, nyári napnak, amelyiken utoljára ölti majd fel a kopott ruhákat. A baj is legrettenetesebb az ébredés után, de az öröm is akkor

nyitja legpompásabb virágait. A nap folyamán Hoffmannhoz is elmegy, és beszámol a lekéséről. Ha Hoffmann megharagszik, legfeljebb visszaadja a pénzét és a láncát.

– Ez lesz a leghelyesebb! Végre is: szeretem a tiszta dolgokat.

Érezte, hogy az arca kissé elpirul. Elmolyosodott, és megcsóválta a fejét.

Az azáleaát pedig már holnap elküldi Karolinnak. A szerelem idején ez volt a szokott, kedves virágjuk. A virágboltok vasárnap is nyitva vannak. Pompásan jöttek össze a dolgok. Éppen a találkozás napján jött a pénz. Most, ha a virágot elküldi, Karolin kénytelen lesz azt hinni, hogy íme, őneki mindenkor módjában áll az efféle, s most csak a találkozás apropójából jutott eszébe. Pompás lelkimunka lesz a virág megérkezésének részleteit elgondolni. Aggályoskodott némileg, hogy a virágot ilyenformán nem is Karolinnak, hanem önmagának küldi, de mivel érezte, hogy ennek a problémának végleges megoldásához az altruizmus kérdésének gyökeres felforgatására lenne szükség, amihez most egyáltalán nem érzett kedvet – hamar megalkudott önmagával.

– Legfeljebb megcsalom Karolint. Erre azonban éppen három nagyon alapos mentségem van. Először is ő éppen úgy cselekedett velem, amikor meg akart menteni, mert a maga számára akart megmenteni. Másodszor: ma már... hogy is mondjam csak?... úgyis benne vagyok... igen, és harmadszor: harmadszor pedig kár is a dolgon tűnődni. A szabad és nem szabad kérdése tisztázva van teljesen!

A csillagok akkor kezdtek belemerülni a hajnal violaszínű vérözönébe; Bertalan akkor ott állt a vásárcsarnok mögött. A tehervonat akkor tolatták be a csarnok épületébe. Nézni már sokszor nézte ezt a sztereotip hajnali jelenetet, de látni csak most látta valójában először. Most látta először, hogy érdekes, hogy fontos. Hogy szép az élet, mert minden érdekes és fontos benne annak a számára, akinek ideje és módja van figyelni. A vonat kerekei most is csakúgy, mint mindig, lassú kattogással gördültek tova a síneken. De ez az egyforma zaj azelőtt gyakran így beszélt:

– Hol-nap, hol-nap! Huszon-hat kraj-cá-rod-van!

Ma pedig diadalmas indulót játszott.

Még egyszer lekerült a Dunához. Hűs, hajnali levegő fűrösztötte az arcát. Bertalan lehunyta a szemét, és hallgatta a folyam halk, sziszegő folyását. Az aqua lustralis csobogására gondolt.

Közvetlenül hazatérés előtt pálinkát ivott a zsidónál. Ezúttal csak három pohárával ivott, holott öttel szokott inni. De önmérsékletének értékét nem becsülte túl a maga javára, tudta, hogy könnyű csak hárommal inni, ha az ember ihatnék háromezerrel is.

Hazament.

Mielőtt lefeküdt, még egyszer diadalmaskodni akart kissé Jakab felett a tévedése miatt. Némi köszönetet is át akart nyújtani neki.

Ahogy azonban a hajnali világosságnál beletekintett cinkostársának fényes arcába, hirtelen hátrakapta a fejét, és riadtan nézett vissza a vállán keresztül. A tükörből Kohaninszky duzzadt, vörös arca nézett vissza rá, nedves, italos, bárgyú, kék szemével.

– Trara, a posta jó! – rebegte Bertalan – a túlvilági posta jó értem, hogy elvigyen a pokolba.

Érezte, hogy a lába remeg, és hogy az arca megsápad. De néhány percig tartott csak az egész, már valami vidám áriát füttyörészett. Hanem a füttyező sértette a fülét, és elszomorította.

– Ejh, legjobb lenne belefeküdni a sírba, és beszívni a nyári föld édes, nyugalmas illatát! A komisz nyomorúság mennyire leráspolta már a lelkem finom éleit, amelyekkel valaha a dolgokat apró részecskére tudtam osztani, és minden kis részecskét külön, gondosan feldolgozni. Az én lelkem már olyan kopott, gömbölyű, mint a folyó kavicsa: egy pillanat alatt hozzásimul mindenhez, aminek a hullámok nekisodorják!... Vigye az ördög a bölcsekedéseimet, kár, hogy nem ittam meg még néhány pohárkával! Pénz van, ez a fő, és... igen – és most eszembe jut az én zseniális találmányom, és azzal – nehogy az előbbi jelenethez hasonlók megismétlődhessenek – végképpen tehetetlenné teszek, drága Jakabom!

Kivett a zsebéből egy húszkoronást, és letakarta vele a tükröt.

– Ez mindent eltakar!

Lefeküdt, lehunyta a szemét.

Nemsokára valahol pompás azáleabokrok kezdtek virítani; piros és hófehér virágaik közül csodálatos kis emberke tökfeje integetett feléje. Ez kétségkívül Bunkó Dankó volt, akiről még gyermekkorában, otthon, a fűtött szobában – amíg odakint hideg szél szaladgált a szűk kisvárosi utcákon – hallotta az édesanyjától, hogy ez a kis tökfejű igen kellemetlen egyén: kiszippantja a rossz gyermekek lelkét. Szerencsére azonban rövidesen azután megjelent Szipoghy Menyus, a sikkasztó adótárnok, aki rövid szóváltás után leharapta Bunkó Dankó tökfejét, és ekként a dolgokat rendbehozván, ő maga is felmászott egy rendkívülien széles, tizennyolc színben pompázó szivárványra, ami azután lassan-lassan eltűnt.

CARACALLA CSÁSZÁR BÍBORPALÁSTJA

Bertalan mindjárt ébredése után úgy határozott, hogy legjobb lesz, ha még a délelőtt folyamán felmegy Hoffmannhoz, és illően, baráti hangon

kiment magát. Esetleg, ha simán megy minden, el is intézi a dolgát – barátságból. Csak barátságból, aminek diszkrét hangoztatása éppen alkalmas is lesz arra, hogy a titkári állását felmondja. Nem kívánja többé. Viszsaemlékeztetné a régi, mocsaras vidékre.

Ugyebár a tegnapi öltözködés alkalmával Bertalan határozott szigorral kezelte a ruhadarabjait? Már minden egyes mozdulata velük szemben olyan volt, hogy ellentmondásról szó sem lehetett: a ruhadarabok szolgálai engedelmességgel simultak a testéhez.

Hát ma éppen ellenkezőleg, enyhe, tréfás hangon beszélt velük, bár nem mulasztotta el félreérthetetlenül tudtukra adni, hogy ma találkoznak utoljára. De ezt is tréfás, engesztelékeny hangon tette, és bár semmi különös oka sem volt rá, a szókat hangosan kimondta, mintha valódi párbeszédet folytatna.

– Engem húzzanak fel, ha nem most húzlak fel utoljára téged! – mondta a nadrágjának. Több ilyen boldog zagyvaságot is mondott, amíg észre nem vette, hogy gyerekes, buta, kis tréfákat mondogat. De most mosolygott ismét és bizalmaskodva ütögette a tárcáját. És hirtelen érteni kezdte a valaha úgy szeretett, de utóbb annál jobban utált Dömölki Lukácsot, a hirtelen meggazdagodott régi cimborát, aki addig, amíg szegény volt, elémis legény volt, de ahogy a pénze nőtt, a butasága azonmód nőtt vele.

Ekkor az ablaka alatt, a folyosón ronda alak ment el, akinek láttára Bertalan hirtelen zsebre dugta Jakabot és a húszkoronást.

A remegő szájú lépett be hozzá. Részeg volt; gyűrött, fakó arca beszennyezte a szoba kedves, verőfényes hangulatát.

Túlzott, részeg hódolattal kezdett nyafogni:

– Már kialudva, szépen, tisztán!... Becsületedre... amikor olyan rengeteg pénz!... szavamra, mindig mondtam... de te nem hiszel nekem!... Ez fáj, becsületedre, az éjjel is mindig mondtam, hogy ti nem ismeritek Bertalant, csak én!... ne legyenek boldog!... és édes jó barátom, ugye adsz nekem, csak úgy kölcsönbe persze, két forintot?... igaz, te, a Dobner is akart jönni, de én elzavartam... hát... becsületedre!...

– Itt a két forint! – mondta Bertalan utálattal. – Fölösleges, hogy tovább hazudozzál! Mi van Kohaninszkyval?

Elszorult a szíve, amíg a válaszra várt, de a remegő szájú csak bámult rá hülyén, és boldogan dugdosta a két forintot.

– Nem érted: mi lett Kohaninszkyval?

– Ó, ó – ujjongott végül a részeg -, hát persze, te nem tudhatod, hiszen elmentél!... Hát képzeld: visszasompolygott hozzánk a kávéházba, megivott egy pohár pezsgőt, aztán sírt, sírt a vén szamar! Képzeld! És így bú-

csúzott: Isten veletek! Isten veletek!... És elment! Azt is mondta, hogy az ügyvéd pénze volt. Hát persze, hogy az volt, tudtam én azt már délután, de nem akartam szólni, nehogy te esetleg... amilyen nemes lelkű vagy... he!... no, mit szólsz hozzá?

A remegő szájú a cinkostárs bizalmaskodásával lökte oldalba Bertalan, elismerést várva.

Bertalan torkát az utálat és riadalom szorongatta piszkos, viaszsárga ujjaiával; önkéntelenül hátralépett, és bizonytalanul kérdezte:

– Hát aztán?

– Hát aztán... hát aztán?... Mit tudom én? Elment, azóta sem láttuk. Vén marha, minek kártyázik, ha nincs pénze?... De bezzeg ha nyert volna! Mi? No, de Isten veled, sietnem kell a hivatalba, tudod: a principálisom!...

– Ejh, ne hazudozzál itt, menj a fenébe! – mondta Bertalan, és becsapta mögötte az ajtót. Érezte, hogy a szépségeknek vége, hogy a gyilkos mérég odacseppent éppen a szívére. És eszébe kellett jutnia, hogy tavaly télen, a legnagyobb bajok közepette, amikor neki lakása sem volt, Kohaninszky éjszaka az ablakon át dugott ki neki lopva egy forintot, amíg a felesége aludt.

Ahogy Bertalan kilépett a hűvös kapualjból, odakint verőfényes napsütés játszott az utca kövén, a Bakáts téri templomban akkor harangozták a delet. Mindez szokatlan volt előtte, ilyenkor még rendesen aludt.

Fáradt volt és szomorú.

Eltökélte, hogy elmegy Kohaninszkyhoz, és valami elfogadható ürügy alatt visszaadja a pénzét.

Reggelizni ment, de ez a kis passziója nem sikerült. Vasárnap volt; az asztalokat merev, biztos mozdulatúnak látszani vágyó, mindenkinek terhére levő boltoslegénykéek ülték körül.

Csak éppen rágyújtott, és ment az azálea-kérdést elintézni. Ez sikerült. Kedves dolog volt felírnia Karolin nevét és címét. Emlékezetébe visszaidéződtek a kedves elgondolandók.

Kohaninszky kint lakott a liget környékén, Bertalan nagy elhatározással indult meg abban az irányban. Menet közben még egyszer összegezte a pénzét, és elhatározta, hogy huszonöt forintot megtart magának, a többit visszaadja.

A hatodik kerület egyik kis külső utcájában járt, amikor szemébe tűnt egy régi, jól ismert cégfelírás. Piros alapon fehér betűk adták tudtul a tömörebb italok barátainak, hogy ott a konyak, likőr, rum és ecetszesz egyik gyári raktára található. A verőfényes napon kellemetlenül idegenszerű volt a hely Bertalan előtt, akár a festett arcú lány, akit a gázláng fényénél csókoltál, és akit aztán a verőfényen látsz viszont. Mikor még ezen a vidéken

lakott, leginkább koromsötét téli hajnalokon találkozott itt össze az éjszaka embereivel, akikkel sok kedves dolgot élt át. Nem állhatta meg, hogy emlékeinek sivár temetőjét meg ne nézze egy pohárka konyak mellett.

A piszkos kirakatüvegen keresztül kedvetlenül hullt be a napsugár, és amíg Bertalan lassan-búsan iddogált, körülmelengette a fejét, és gondolatokat érlelt meg benne a melegével. Ezek a gondolatok az ugrándo-
zó gondolatok osztályához tartoztak, illegtek, billegtek, és hanyag gondatlan-
ságukban kifolyt belőlük a tiszta színigazság, hogy tudniillik az aqua
lustralis kútfejének paradicsomi öre kétségtelenül rosszállásának és a
sikert illető aggályainak adna kifejezést, ha őt itt látná. Minthogy azonban
az aqua lustralist mindennemű aqua-testvéreivel együtt körülbelül úgyis
elvitte az ördög... vagyis... sőt illetőleg éppen hogy nem vitte el, mert elő-
ször is és legfőképpen Caracalla császár... de ezt egyelőre hagyjuk, ezt
az aktát Bertalan egy nyugalmasabb percében még okvetlenül kiemeli
megint emlékezetének irattárából, és érdemleges betekintés után beha-
tóbban is foglalkozik majd vele... hanem hát már csak azért sem, mert
végre is minden jóra való eszű ember tudja, hogy a jó, a kellemes dolgok
nem folynak le soha úgy, amint őket az ember előre elgondolja; valami
jelentéktelennek látszó apróság, teszem azt: valaki így kezdi a dolgot:
éppen, de éppen most ment el, nem látta? Ejnye, ejnye, pedig mind ez
ideig várt magára! – igen, hát a dolgok folyását – hát szintúgy viszont a
bajok is túlnyomó részben csak a színpadon következnek be olyan előre
kicirkalmazott úton közeledvén, mint – vegyük csak fel példának – ennél a
Kohaninszky-esetnél is. A Kohaninszky azt mondta: Isten veletek! Hát jó!
Hát ezt mondta! Hát ő Bertalan nem mondta még soha a remegő szájú-
nak: a fene enne meg! És fájdalom – a fene még csak meg sem kószolta
a remegő szájút. És Kohaninszky sírt! Érdekes! Be volt rúgva, ennyi az
egész! Csak józanul, a túlzó fantázia kiküszöbölésével kell gondolkozni,
és az ember azonnal tudja, szinte maga előtt látja – így van, ez a helyes
kifejezés: maga előtt látja – a dolgok alakulásának mikéntjét. Ez pedig
jelenleg a következő: butafejű Kohaninszky – miután bújában még a nála
maradt pénzt is elitta – holtrészezen ment haza. Otthon, gyámoltalan ke-
gyelem-rebegései közepette, kétségtelenül az ő nevét is megemlítette
szörnyű neje előtt, aki azóta szakadatlanul tombol dühében e szent va-
sárnapon. Mármost, ugyebár, ha ő most beállít oda, mint valami nagyszívű
középkori lovag, és a pénzt egy pompás mozdulattal leteszi az asszony
elé a piszkos konyhakredencekre – mert be úgysem vezetik ilyen körülmé-
nyek között, az világos -, az egész jelenet az undokságok gyűlöletes hal-
maza lesz, elmarad a hála, elmaradnak a szép lelki jelenetek, amelyekre
pedig ő, Bertalan úgy, de úgy vágyott mindenkor, tanúja rá az öreg lilium-

szabó – mondani is fölösleges, hogy kiről van szó, mert mindenki tudja, hogy ki ruházza a mezők liliomait, hiszen nem is a liliom itt a fontos, nem is az öreg szabómester, ugyebár, hanem jelenleg az a megdönthetetlen tény, hogy Bertalannak máris kezd visszatérni a régi jókedve, csodás humora, vagyis azon igazság igazolódik, hogy az aqua lustralis forrásvidékéhez vidám kedéllyel kell közeledni -, de hogy a megkezdett mondat befejeződjék, tehát igen, esetleg még lehordhatják, sőt megvan a valószínűsége annak is, hogy a felbőszült hitves kitaszítja. No igen, igen, nem neveltséges ez! És ő egyszer csak odakint álljon az utcán buta pofával, kidobva, pénz nélkül, és hallgassa, amint az aqua lustralis gyönyörű, égszínkéék folyama elhőmpölyög mellette, és gúnyos nótákat dudorász a fülébe? Szó sincs róla! Járt ő már így!... járt!... járt!...

Bertalan csak a negyedik pohárka után jött rá, hogy áldatlan dolog már önmagában véve az is, hogy egyáltalán álldogál, és sütteti a fejét az izzó nappal.

Bement a belső, hűvös szobába, leült, és maga elé állíttatta az ötödik konyakot. Mivel azonban a Kohaninszky-ügyet mégsem látta precízen elintézettnak, elhatározta, hogy levelet ír neki, és abban feltárja őszintén a helyzetet, egyszersmind a maga lelkét is. Ismerjék és tudják meg végül, hogy véletlenül közük zuhant meteorral van dolguk, amihez legtanácsosabb volna közel sem menni, mert esetleg megégetik magukat.

Papírt, ceruzát kért, és írni kezdett.

– Kedves, öreg barátom, orrvakaró Kohaninszky!

Te most bizonyára bús vagy, de majd mindjárt jókedvű leszel. Én most itt egyedül, elhagyatva ülök, egy kissé be vagyok rúgva, és ilyenkor nem szeretek önmagammal beszélgetni, vagyis nem szeretek nagyon okos emberrel beszélni, mert alulmaradok. Ezért most veled beszélek, aki buta vagy, de jó vagy, és tavaly télen kidugtál nekem egy forintot az ablakon. Ezért most visszaküldöm a pénzedet, örülj, és ha eddig is aggódtál, kínlódtál, ne engem okolj, hanem ezt a ronda Jakabot. És ne hálálkodj, az ronda dolog, de meg nem is való ilyesmivel közeledni hozzám, akinek rendkívüli lényéből önként következik az ilyen rendkívüli nagyságú dolog. Mert valóban az ez, amit most teszek, mert nem az, hogy a pénzedet visszaadom, mert egyen meg téged a fene a pénzeddel együtt, hanem az, hogy miattad, az irányodban való szeretetem miatt eltűröm, elszenvedem, hogy az aqua lustralis aranytisztá folyama, amit egész életemben kerestem, elzúgjon itt mellettem, és már közelítenem se legyen szabad hozzá, mert most már nem megtisztítana az, amint álmodtam, hanem mivel most már miattad, az irányodban való szeretetem miatt megint rám kulcsolódik sovány karjával a mocskos szegénység, és így emiatt nem mozdíthatom a

karomat, tehetetlenül belefulladás. Bár tudom, hogy minden szavamért kár, mert ti a buta eszetekkel közel sem járhattok hozzám, mert neked az az egész, hogy hogyan teheted lóvá a ronda feleségedet, meg az, hogy: trara, a posta jó... és több ilyen hiábavalóság – mégis ideje, hogy egy pillanatra kinyissam birkaszemed előtt ezt a szikrázó lelket, csak meg ne vakulj tőle, hát légy óvatos, mintha a napba néznél. Előbb azonban okvetlenül meg kell mondanom, hogy a ménkű váгна bele ebbe a förtelmes remegő szájúba, amiért betolakodott hozzám. Mert tulajdonképpen miatta van az, hogy most megint be vagyok rúgva, és hogy most megint kezdek a visszacsinálást. Aminthogy az én eddigi életem szakadatlan rekonstrukció volt mindeddig: ha leittam magamat, ha valami bolondot mondtam vagy tettem, pedig mindezt igen gyakran megtettem, mindig rekonstruálnom kellett magamat, mialatt az okosak mentek a céljuk felé, és nem maradt időm elültetni azokat a nagyszerű magvakat, amelyeket az öreg liliomszabó csempészett bele a lelkembe a megszületésemkor. Most is rekonstruálódok, mindig és mindig, közben a szép, fényes, fekete hajam kihullik, ami megmarad, megöszül, az emberek elhagynak, és én szép lassan bele rekonstruálom magamat a sírba, és ott azután megszőnik ez a tudományom, ha a sírbolti férgek már lerágták rólam ezt a kevés húst is. És egyébként is minden tudományom fogy, kopik, most is lám, már nem tudom magamban összegezni a volt és még rám váró szépségeket, amelyek ebben a két napban felém integettek. Fogyatékoság ez, az bizonyos, de bár ezt a fogyatékoságot át tudnám csempészni magammal a halottak közé. Ott csodás változás történnék velem, mert hibából nagyszerű erénnyé tökéletesednék. Mert majd ott lent, ahol a koporsókészítők munkájának ellenőrzésén kívül nem lesz más teendőm, mint visszagondolni az életemre, bizony sok bánatos, helyesebben megbánó fogszívásra ingerlő, kellemetlen kis piszokkal kellene bajlódnom. Bár most eszembe jut, hogy ezt a kérdést én már végképpen tisztáztam... piszokról szó sincsen többé... Caracalla császár leszállt a trónjáról, a palástja bíbor, mindent betakar vele, mindent, nem látszik más, csak a bíbor meg a császár acélkemény arca, de te ehhez, kedves Kohaninszky, trara a posta jó, marha vagy, egyáltalán untilig elég, ha legalább azt megérted, hogy mindig a legnagyobbat, a legpompásabbat akartam, és ha azt el nem érhettem, resignáltam, és így, ezen az úton talán te is meg tudod érteni a kis piszokokhoz való bátorságomat. És azt, hogy a legnagyobbat el nem érhetem, nem az erők hiánya okozta, hanem a szennyes pofájú szegénység. Ó, te vizes szemű, öreg postatiszt, salabakter Kohaninszky, ha te tudnád, hogy lila színű nyári hajnalokon, amelyeknek éjszakáján dúsgazdaggá tettem magamat bizonyos csiramentes folyadékok segítségével, és jártam a ma-

gányos utcákon, mily könnyen születtek, milyen buján termettek elmém-
ben a ragyogó ötletek, mindegyik egy-egy pompás, színes, illatos virág!
De amikor el akartam ültetni őket, hogy nőjenek, pompázzanak... akkor
elém állt a rongyos, bűdös testű koldus, a szegénység, és pimasz mosoly-
lyal gonosz kérdéseket suttogott a fülembe: kérem, mi lesz holnap?... Ide
vagy oda akar menni? Nem lehet, jó uram, mert a cipője rongyos! – És én
ilyenkor leszaggattam a pompás virágokat, összetéptem, és beletapostam
őket a csatakba. Igen: sok különös, rejtélyes jövőjű csodanövény szökkent
csírába a lelkemben, amelyeket talán mennyei parancs tiltott el a megnö-
vekedéstől, mint a babiloni tornyot. De most már kiálthatod diadalmasan,
te vén postakocsis, Kohaninszky: trara, a posta jó, trara, a túlvilági posta
jó, és fontos titkok kulcsát hozza el neked! Itt küldöm ugyan vissza a pén-
zedet, de ne örülj neki, egyáltalán ne örülj, kérek, ne örülj még, mert a
boldog ember buta ember, a szomorú ember pedig mindent megért, és én
azt szeretném, ha megértenéd a misztériumot! – Figyelj! Sokszor, amikor
holtrészegen fetrengtem, egészen tisztán és biztosan láttam a saját lel-
kemet hófehéren ott bolyongani a legmagasabb tűzfal ormán, amint a
napfény felé kapkodott, és ilyenkor keserűen sírtam, mert vissza kellett
hívnom a ragyogó, pompás lelket, vissza kellett parancsolnom a sárban
fetrengő, pálinkaszagú, mocskos burkolatába, a testembe! Pedig mily
közel járt már a fényesség birodalmához, és őhózzá, a különös öreghez!
De órála most nem beszélek, nem, mert sárga sivárság önti el a lelkemet,
mint a Szahara homokja, és mert sírnom kell, most is sírok, Kohaninszky,
most is, mert ilyenkor feltámad előttem szegény, kedves, meghalt öcsém
arca. Nem vagyok még részeg, kedves Kohaninszky, nem nagyon, és hát
azért vedd komolyan te is, amit most hallasz, akármilyen furcsának talá-
lod is, és sírj te is!... mert az én öcsém szép, kék szemű fiú volt, de a szemé-
ből szívbaj, szörnyű szívbaj kandikált elő az óriási pupillákon keresztül! A
beteg gyermek okos, vén, ő is az volt. Jó, kedves, dacos és kegyetlen.
Furcsa csoport ez, de így volt. Sokáig, hosszan hallgatott gyakran. Egy-
szer, ilyen hosszú hallgatás után azt mondta: most kigondoltam valamit,
most istenesdit fogok játszani! És hát fogta a macskakölyköket, nyakig
belemártotta őket a vízbe. Amelyik hallgatott, és megadóan nézett rá,
mintha mondaná: ó, uram, te tudod, mit cselekszel! – azt kihúzta a vízből,
szárazra törölte ismét, és félelmes komolysággal mondta: ezt megjutal-
maztam! – Amelyik pedig nyivákolt, azt belefojtotta a vízbe. – Zúgolódot!
– mondotta. – Ez a sorsa!... De nem, de hiába minden, mert ő, a szabó-
mesterek doyenje, akiről így kertelve beszélek, ő nem felel, övé a gyönyör-
ű boldogság, amiről mi csak álmodunk, vagy amit kezdetleges módon
hamisítunk a magunk számára, övé az, hogy mosolyogva hallgathatja a

bántó szókat, hogy gyönyör és szájalom nélkül való közönnyel szemlélheti, amint a süket csendesség, ami válasz gyanánt a sikoltozásunkra felel, mint forralja sűrűvé, feketévé, kozmássá a szívünk vérét a pokolbeli tűzön! Rettenetes ez! Tudom én... sok vitám volt már veled, sokszor maradtam győztes... rettenetes ez!... és ő napokig ott engedte égni lelkemben a tudatot: győztem, győztem! és – nem tiltakozott! és ilyenkor délutánonkint, amikor felébredtem, bámulva láttam, hogy ilyen óriási, ilyen rettenetes diadalaim után is csak oly hülye, nyefegő hangon enyelegtem a zsíros pofájú hentesleánnyal, mint azelőtt. Hej, Kohaninszky, hej, ha tudták volna, ki beszél velük!... És ha az utcán találkoztam okos arcú emberekkel, eltűnődtem, vajon ők is folytatnak-e ilyen rettenetes lelki munkát. De jobban szerettem tudomásul venni azt, hogy nem folytatnak, mert így vetélytársak nélkül maradtam, és csodálkozva kérdezhettem: miért nem borulnak le előttem? – és belemerülhettem a fel nem ismertségnek illatos, langymeleg tavacskájába, amelyet ha talán részed lesz benne, meg ne bolygass, öreg Kohaninszky, amelyet vizsgálódnán, fel ne kavarrj ősi kampósbotoddal, mert hátha az illata hirtelen elszáll, mert hátha kihűl, és te dideregni fogsz benne!... Kedves, öreg barátom, úgy ivás közben te is gyakran megsétáltattad a lelkedet a babiloni vizek mentén, hidd el nekem, hogy gyakran, amikor a szörnyű elhagyatottság körülcsapdos fekete szárnyával, lezárom a szememet, megszédülök, tiszta, édes kertszagot érzek, friss levegő verdesi lágyan az arcomat, és odaröppenek a tiszta, gyönyörűen tiszta, szép élet közepébe!... Elmúlt szerelmek illatát is érzem, de a szerelem az örökszépnek virágja csupán, lehullik, rút lesz, és halotti szagot áraszt! De én a virágnak a gyökerét, az örökszépnek magát, a gyökeret akarom, feltépek a földet!... De mindhiába. Csak a magam sírgödörét vájom ki. Vágyódom már belefeküdni, akkor a lelkem szabad lesz, nem kell többé visszakényszerítenem pálinkaszagú burkolatába, szabad lesz, felszállhat a mennyei lakomához.

Gyere ide, Kohaninszky, gyere és vezess el! Gyámoltalan vagyok, piszkos részeg vagyok megint, jöjj, kedves, öreg barátom! Megint körülvesz a piszok, vezess el innét, keressük meg együtt az aqua lustralist! Vezess el, nem bír a lábam! Tulajdonképpen nincsen is lábam, mert nem ember vagyok, hanem ugorka, amelyet ő, egyszer mulatságból, ahogy a falusi gyerkőcök csinálják, még apró korában beleszorított valami ócska palackba. Aztán az ugorka nő, már nagyobb lenne, mint a háza, de annál inkább rabbá lesz! Pedig csak az üveg, a nyomorúság hitvány csehüvegje állja az utamat, amit egyetlen ökölcsapással szét lehetne zúzni!... Kohaninszky! Ha magad nem jöhetsz, küldj valami erős embert, aki lezúzza rólam ezt az átkozott burkolatot, amelyen keresztül láthatom a valósá-

gos életet, de ami elállja az utamat!... Jöjj, kedves Kohaninszky, itt küldöm a pénzedet!

Bertalan a Városliget egyik padján tért magához; teljesen képtelen volt visszaemlékezni arra az időre, amelyik a pálinkamérésből való eljövételétől fogva eltelt. Azt sem tudta, hogyan jutott ki onnét. A szíve betegen hánykolódott; rettenetes szomorúság tépte a szívét. A nap felhők mögé siklott, a hűvösebb levegő gyámolítgatni kezdte. – Szeme előtt délibáb-szerű képek táncoltak.

Sokáig ült ott még vergődő lélekkel, és amikor végre felkelt, halálos fáradtságot érzett.

Arra sem tudott visszaemlékezni, hogy mi történt a pénzével. Közönyösen, unottan keresgélt a zsebében, az sem okozott volna már neki meglepetést, ha egyetlen krajcárt sem talált.

De a pénz összegyűrve, hanyagul összezsúfolva megvolt hiánytalanul. A gyűrött bankók közt szennyes papírlapot talált, amelyre ceruzával ennyi volt írva:

– Kedves, öreg barátom...

Ez volt a Kohaninszkyhoz írt levél.

Csüggedést, utálatot érzett. A papírdarabot elhajította, és megindult Kohaninszky lakása felé. Útközben rendezgetni kezdte a pénzt, fásultan, mintha tavalyi újságpapírral bíbelődnék.

A forró idő akkor hirtelen lehűlt. Besötétedett. Hatalmas villámlás száguldott keresztül a fekete mennybolton, és megeredt a zápor. Mindez néhány perc alatt történt.

Bertalan futni kezdett, és beugrott a kapu alá. Cigarettára gyújtott, és unalmában az utcai menekülőket nézegette. Egyszer a túlsó gyalogjárón kedves kis öregasszonyt pillantott meg. Az esernyő miatt nem látszott az arca, csak a hófehér haja. És a hófehér haj, az öregasszony minden mozdulata olyan volt, mint Bertalan régen meghalt édesanyjáé. Az első pillanatban utána akart sietni, de a lelkére sötét, ólomsúlyú sejtelmek neheztedek; nem mozdulhatott.

– Miért jött utánam az édesanyám? – tűnődött szomorúan. – Mit keres a kedves gyengeség a hatalmas erősségek között? A császár még nem hagyott el végleg, palástjának bíbora még itt lobog a szemem előtt, és a mérhetetlen távolból még hallom az isteni források zúgását!... Miért jött el most? Végem van, érzem. A lábam remeg, a nedves kő hívogat, hogy roskadjak le rá!

A szeme könnyes lett, lehunyta, és befedte kezével. Violaszínű, tüzes karikák táncoltak előtte, mögöttük, a barna messzeségben hatalmas szik-

la állt, amelyből Caracalla császár, mint egykor Mózes, vizet fakasztott jogarával. A szikláról kristálytisza habok zuhogtak alá, és összefolytak egy reszketeg, sírdogáló kis öregasszony szeméből ömlő könnypatakocskával. És ott, ahol a kettő összezapott, ott látta fuldokolni önmagát, hallotta a maga sikoltozását.

Hirtelen felnyitotta a szemét; a keze nedves volt a könnyektől. Kereste a fehér hajú kis öregasszonyt, de az már beléveszett a tolakodó emberáradatba.

Az eső még szakadt, de Bertalan sietve megindult.

Csuromvíz volt, amikor kiért a ligetbe, és befordult a házba, amelyikben Kohaninszky lakott. Benyitott a házmesterhez, és idegesen kérdezte:

– Itt lakik Kohaninszky Ferenc nyugalmazott számtanácsos?

– Igen... – mondta vontatottan, és vizsgálódva nézte Bertalant.

– Mit bámul? – kérdezte az mérgesen. – Itthon szokott lenni ilyenkor?

– Szokott, szokott, de ma nincs, és talán már nem is lesz... olyan furcsa dolgok történnek a lakásban... voltak is itt... de különben én nem tudok semmit, aminthogy nem is mondtam semmit – tette hozzá piszkos óvatossággal.

Bertalan kitámolygott, a kapu alatt elővette a tükrét, és belenézett. Rút, öreg, feldúlt arc nézett vissza rá.

– Gazember! – mondta meggyőződéssel.

Éjfél után egy óra volt, amikor Bertalan hazaért. A szobája ajtaján, a résbe csúsztatva levelet talált. Már a címzésen megismerte Karolin írását. Tudja Isten, hogyan került oda a levél olyan rövid idő alatt. A leány ezt írta hegyes, pedáns, vénlányos betűkkel:

– A virág visszahozta a régi, kedves időket!...

Pár pillanatra Bertalant is rózsák vették körül, némelyiknek a tövise meg is sebezte a szívét, de az sem úgy sajgott már, mint azelőtt.

Szomorúan tette le a levelet: már nem érdekelte, és érezte: nem is óhajtja, hogy érdekelje valami.

– Gyalázat, ami ma velem történik! Ez a nyomorult élet orgiát akar rendezni felettem.

Felkelt, és a nyitott ablakhoz lépett, amelyen pazarul hullt be a holdfény, pompás ezüstbodrokat verve, és lágyan simogatta Bertalan izzó arcát, közben egyre fogyva, enyészve, amíg nem maradt belőle egyéb, csak egy fényes foltocská, amely ott reszketett az asztal kopott terítőjének arabeszkjei között.

– Elment, elhagyott ez is. Teljesen egyedül vagyok!... Csak jönne valaki, akárki!...

A gyertya vérvörös lánggal lobogott az asztalon; végét járta az is.

Ekkor a melléklépcsőn, amit egy fal választott el Bertalan szobájától, nehézkes, csoszogó lépések hangzottak.

Bertalan feszülten figyelt; nem hallotta, hogy bárki is csengetett volna.

A lépések egyre közeledtek, néha megszűntek. A közeledő megmepihent, és hosszát, mélyet sóhajtott.

Bertalan arcát hideg verejték lepte el, az ajtóhoz akart rohanni, hogy bezárja, de nem bírta mozdulni. Sikoltozni kezdett:

– Anyám, kedves jó anyám, jöjj vissza, jöjj el értem, vidd el magaddal a szívemet, az tiszta, az a tied!... Siess!... Kohaninszky jön értem!

Már ekkor nyikorogva, lassan benyílt félig az ajtaja, és a félhomályban duzzadt, vörös arcú ember nézett be. Fején nem volt kalap, gyér szürke hajáról vízcseppek estek a küszöbre. A látogató nem szólt, nehezen, hörgöve lélegzett, és hívólag intett Bertalannak.

– Kérlek, kedves, jó Kohaninszky – rebegette Bertalan -, itt van a pénz! És neked adom ezt is... ez volt az oka!

Remegve nyújtotta a tükröt Kohaninszky felé. Az elvette, forgatta duzzadt, nedves kezében, majd mosolyogva eltette. Hörgöve sóhajtozott, majd átölelte nedves karjával Bertalant, és húzta magával lefelé a sötét lépcsőn. Bertalan remegve követte, nem mert az arcába nézni. Lementek, keresztül a sötét udvaron. A kapu tárva-nyitva állt. Az utcán egyetlen lélek sem járt. Mentek szóltanul, be a Ferencváros ősi házai közé. Már ott volt ismét a börgyár; betört ablakaiból most a fekete csendesség bámult a hajnali vándorok után.

Bertalan ekkor észrevette, hogy Kohaninszky léptei nyomán vízfoltok támadnak. És látta, hogy a házak mögül előcsillanik a Duna halványszürke tükre.

Szörnyű riadalom kapta meg Bertalan szívét, le akart borulni Kohaninszky előtt, de az nem engedte el. Már a város utolsó házai is elmaradoztak, közvetlenül előttük folyt halk sziszegéssel a Duna. Ott jártak a főnyes parton; Bertalan térdig süppedt az iszapba. Vergődni, rimánkodni kezdett.

– Ne vigy magaddal, Kohaninszky!... Tele van a szívem szeretettel... ne vigy magaddal, ne fojts meg!... Engedd, hogy a szívemben égő tüztől pusztuljak el! Ne fojts meg!...

Kohaninszky nem felelt, elővette Miroár Jakabot, és messzire behajította a Dunába.

Derékig gázoltak már a jéghideg vízben, amikor Kohaninszky megállt, és remegő, duzzadt kezével felmutatott az égre. A hajnal színei akkor ömlöttek szét, a keleti égbolt mintha bíbor palásttal lett volna befedve.

– Ismered?

– Caracalla császár bíborpalástja! – ujjongott Bertalan. – Engedj, Kohaninszky! Szabad vagyok! Szabad vagyok! Az imperátor eljött értem!

De Kohaninszky nem engedte. Hideg, nedves karját még szorosabbra fűzte Bertalan köré.

– Várj!

Akkor Caracalla császár köntöse egy ponton feketebíborra tüzesedett, mintha égő fáklyát szúrtak volna belé. Gomolygó, mérges, fekete füst ölte meg a keleti égboltot, és mire az eloszlott, a császár palástjának csak kormos hitvány foszlányai úsztak a derült égen. És a bíborpalást helyén két utolsó, ibolyakék csillag tündökölt.

Bertalan lelkét isteni nyugalom szállta meg, nem remegett többé. Felmutatott az égre.

– Nézd, mintha az anyám ibolyakék szemeit látnám! Talán azok égették át a császár bíborpalástját!

– Valóban az anyád szemei azok! – suttogta Kohaninszky. Eljött a keresztelődre... A víz most éppen a szívedig ér: ez az aqua lustralis, most van a te keresztelőd!... Vagytok néhányan, akik a halálra születtetek!... Ne félj!

Kohaninszky hirtelen elengedte Bertalant, és lebukott a víz alá.

A nedves iszap kicsúszott Bertalan lába alól, és ő már szállt is fel az ibolyakék csillagpár felé.

PRIKK MENNYEI ÚTJA

A RÉGI ÉS AZ ÚJ PRIKK

A régi Prikk haszontalan, piszkos csavargó volt, akire kár lenne az időt pocskolni, ha járt is a nyomában néhány sajátság, ami a többiektől elkülönözte. Igaz: ő is csak akkor vállalt munkát, ha már nem volt mit ennie, vagy főként ha a pálinkáraláló elfogyott – de úriás külsejében és különös, rejtelmes eredetű, zagyva tudásaiban már nem osztozott a többivel. – Ezek a különösségek okozták, hogy Prikk, bár néha napokig úgyszólván ki sem mozdult Blum Arnold pálinkamérésének ősi sarkából, igen mozgalmatlan, a hullámvonalhoz hasonló menetelű életet élt. – Amíg ugyanis még túrhetően józan volt, a többiek nem mertek olyan közel furakodni hozzá, mint egymáshoz. Hanem amikor már beállt nála a dadogás, amikor már megjelentek a kézlegyintések, amelyeknek első, magas mozdulata még a hátul álló, diadalmas visszaemlékezéseknek látszott jelt adni az előnyomulásra, de amelyeknek utolsó vonaglásai már valami rettentően szomorú, elmúlási induló taktusát verték – akkor a szennyes lelkű elnyomottak rátörtek aljas tréfáikkal, és megalázták. Ezeket a megaláztatásokat azután a részeg Prikk kénytelen volt önmagában hangtalan, nagyszerű csatákban elintézni, amelyekben mindig fényes diadalt aratott. A diadalok gyönyörűséggel töltötték el, és így a különösségek végeredményben jó barátai voltak. Ami egyébként másban is megnyilvánult. A pálinkás zsidó többször intette Prikket, hogy javuljon meg, mert kár érte, hiszen ő nem olyan, mint a többiek. Erre Prikk kifejtette, hogy mindezt ő nagyon is jól tudja, de ő már olyan, hogy vagy egyetlen csapással visszalöki magát arra a magaslatra, amelyikre született, vagy ha erre képtelen, nem csinál semmit. A kukacmunkát – így mondta – nem szenvedheti. És ezek a magyarázatok szintén gyönyörűséget szereztek neki. Jó is az olyasmiről előkelő szomorúsággal lemondani, ami elérhetetlen. De meg Prikk számára ez kiválóan alkalmas is volt a további semmittevések irányában, bár ő ezt a gondolatot mindig derékban kettétörte, ha formát öltve oda akart állni eléje, hogy a szemébe nézhessen. A legfőbb pedig az volt, hogy ezek a sajátságok időnkint egy rejtélyes, mesés múlt álmait varázsolták a részeg Prikk elé, valami rettenetes igazságtalanság zagyva képzeteivel együtt, amiktől azonban az álmok csak dicsőbbek lettek.

Hanem ezek ellenére sem lenne érdemes a kócos Prikkal foglalkozni. Mert egyrészt a dolog úgy áll, hogy a csavargó úrias külseje, miegyéb, nem valami nagy dolog. Bizonyos vizsgálat után ugyanis rájönne, hogy az ilyen, a megszokás miatt mindig csak többenként, apróbb tömegekben, nem pedig egyéenként nézett és látott embereknek tulajdonképpen mindegyike bír valami különösséggel, ami – főként ha te is úgy akarod – elkülönzi a többitől. A porszemek is csak addig egyformák, amíg milliószám látod őket. De meg aztán, és főként Prikknek ez a visszaálmódott, rejtelmes, gyönyörű múltja valójában sohasem volt meg. Prikk már gyermekora óta rongyos és piszkos volt. Nem mondom, hogy annak idején az idősebb Prikk neje valamelyik tavaszi estén a kelleszénél jobban meg nem szédült a jázmin illatától, gyengeségében helyt adva ilyen módon az idegen befolyásnak a Prikkék további genealógiáját illetően, de ezzel aztán vége is a dolognak, a dicső múlt nincs tovább. A különös, rapszodikus tudások pedig kétségtelenül úgy ragadtak rá. Prikk folyton olvasott, mindent elolvasott, ami a kezébe került.

Ezeket a kérdéseket Prikk úgy önmagában meglehetősen furfangos módon intézte el, bár – a javára legyen mondva – ez a furfang majdnem egészében intuitív volt.

Mert bár azokban a pillanatokban, amelyekben sem az aznapi alkoholtól, sem az előző napnak édes emlékeitől, sem a holnap eljövendőnek előre érzett ízétől sem volt megszédülve, majdnem hiánytalan láncná tudta összekovácsolni élete kimagaslóbb eseményeit, és a láncszemek közt egyik sem volt aranyból – Prikk szívesen táplálgatta a gyanút, hogy valami enormisan nagyarányú részegség egy bizonyos kort zsarnoki módon ki-markolt az emlékezetéből, úgyhogy annak legfeljebb a ködszerű álmhoz hasonló emléke lopózik csak vissza néha hozzá. Ezen az úton haladva aztán utóbb odajutott, hogy amikor egy-egy ilyen, a dicső múltból megszökött kísértet megjelent előtte, ő kénytelen volt erőszakosan zavarokat előidézni a maga gondolatai között. Sajátságos lelki munka volt ez. Amikor az első kísértet visszaosont hozzá, Prikk azért idézett elő zavart a gondolatai között, mert ösztönszerű félelem fogta el, hogy a sivár, sejtett valóság kiderül. A kísértetjárás további folyamán azonban odaválogott a dolog, hogy Prikk elhitte, hogy azért zavarja össze a gondolatait, mert a bánat hajszolja rá, mivel fáj visszagondolnia a szép múltat. Így aztán idővel teljes lett a zavar. A végeredmény azonban mégis az lett, hogy Prikk időnként azt mondta önmagának:

– Voltak szép idők, voltak!... De a dolog bizonyára úgy van, hogy amikor a szép idők emlékei eleinte vissza-visszatértek hozzám, az én pálinkától nyirkos, síkos agyvelőmben elcsúsztak, és kifecamították finom, apró

lábacskáikat. És most már félnek, és csak mint kísértetek mernek visszacsomolyogni. De voltak!... voltak!...

Ennek a megállapításnak a nyomán aztán többnyire keserű méreg öntötte el a lelkét. Prikk vad káromkodásba kezdett, de mindig majdnem kizárólag csak az Üdvözítőt szidta. Nem azokkal az ocsmány, köznapi szavakkal, amelyek durva pattogásukkal, a rekedt dobéhoz hasonló, vad pergésükkel kelletik magukat a mindenáron dühöngeni akaró, pálinkától nyirkos léleknek. Nem. Válogatott, megfontolt és annyira dehonesztáló szavakkal, amilyenekkel a gyenge lelkű, gyűlölködő ember a legádázabb ellenségét illeti. És amelyeknek hallatára olykor a legszkeptikusabb lélekben is aggályok sarjadtak, hogy hátha odafent, a kék magasságokban végül mégis elunják a dolgot, és valami eltévedt mennykő vagy efféle...

Aztán zúgolódás következett. Sötét, nehéz, sejtelmes szavak rebbentek ide-oda a homályos helyiségben, nem alakulva valami határozott, kemény követeléssé, csak imbolyogva egy sötét, kusza lélek gyötrelmei fellett, mint a lidérc a láp zsombékjain. Magának Prikknek a szeme előtt sem lebegett tiszta kép, a többiekre meg éppen valami sötét felhő nehezedett ilyenkor, és majdnem bizonyos vagyok benne, hogy volt köztük, aki irigy vágyódással gondolta, hogy vajha az ő lelkét is sanyargatná ilyen mérges, fekete seb.

És Prikk az ilyen zúgolódások után ismét agyafúrt támadásokat intézett Krisztus urunk ellen, lélekdermesztő szidalmakat szórva rá, amiért így rendezte, vagy legalábbis tűri, hogy a dolgok így legyenek. De ha ilyenkor nem bosszantották, meghiggadt ismét, szidalmait lassan, fokonként valami homályos kinyilatkoztatássá finomodtak, amit órákon keresztül sem unt el, és amiből olyasmi derengett elő, ködszerű homályossággal, hogy ő, Prikk bizonyos fokig járatos a mennyeiek dolgaiban, és sejti is, hogy miért történik vele mindez a véres igazságtalanság.

Az ilyen terjedelmesebb kinyilatkoztatások után rendszerint néhány heti csend következett. Ez idő alatt Prikk szótlanul ivott, és a külső társadalommal szemben arra a néhány szórakozott, állvakaró mozdulatra szorított, amellyel az alkoholisták lelkében fészkelő zordonságot leplezgette, valahányszor megérezte, hogy a zordonság ki akar ülni az arcára, körültekinteni új gyűlölettáplálék után. Aki bizonyos megsejtések alapján közel tudott férkőzni Prikk csodálatos, összetett lelkéhez, majdnem bizonyosra vehette, hogy ezekben a leplező mozdulatokban Prikk szeméremérzése mellett ott bujkált a kímélet érzése is. Látni való volt, hogy Prikk nem akar senkinek terhére lenni. Nem akarja senki hangulatát megmérgezni. Ott, az elaljasodott fickók közt az efféle kíméletnek semmi értelme sem volt, de ez Prikket nem érintette, pedig alighanem tudott a dologról.

Egyszer aztán minden különösebb indítók nélkül megint előadás következett. Így váltakozott ez szeszélyesen, rendszertelenül, és csak egyetlen úr volt, aki pusztán a jéghideg lehetével el tudta fújni Prikk ajkáról a kemény, nehéz szavakat, akár a pelyhet. – A tél.

Zordon napokon, amelyeken a nyomorúság ott bukdácsolt mellette, és gyűlöletes hűséggel ragaszkodott hozzá, Prikk halk, borús, szürke szavai egyre sötétebbek lettek, és egyre kisebb körben keringtek a pont körül, amelyet keserű szíve kiválasztott. Ilyenkor sokat emlegette az Üdvözítőt, rejtelmes, komor dogmákkal környezve őt. És félelmes, éjsötét hipotézisekkel ólálkodott a megváltás ténye körül, amiben valami szívet marcangoló, vérlázító, de a való alakjában eddig fel nem ismert igazságtalanságot sejtett, érzett, és a szavai ilyenkor mintha a másvilágra is áthangzó, panaszos siralom lettek volna... Ha pedig kora hajnalban Prikk előbb betért a templomba, és csak onnét ment a reggeli pálinkára: szavai, amelyekkel Krisztusról és a megváltásról beszélt, lágy, sejtelmes érzékenységben olvadtak fel, mintha a templom faragott oszlopai alatt, a tegnapi tömjéntől nehéz levegőben megtalálta volna a kibékülést, aminek révén néhány napig ott őrizgethette szívében a nyugalmat, a békességet. De tudta, érezte, hogy nem örökös béke ez; hogy a méreg még ott bujkál a lelke sötét sikátoraiban. De mindezek nélkülözték a határozott körvonalakat; egy vergődő lélek gyötrelmes vida-tánca volt az egész, amely lélek valaha, valahol, valami rettentően messze pusztaságban való kóborlásai közben elvesztette az egyensúlyát.

Fehér, jeges, téli napokon, amelyeknek éjszakáján valamelyik menedékhely tarka ágyában húzódott meg, szótlán lett, megcsitult. Ilyen éjszakákon a lelke kicsiny lett, összegörnyedt, ezeken az éjszakákon Prikk szerelmesen simogatta a tarka takaró ráncait, amiért ványadt testét betakar-gatták. Télen hallgatott a kóbor Prikk. Ezeken a téli éjszakákon Prikk nem volt egyedül. Amíg a társai állati módon horkoltak a szomszéd ágyakban, a szegénység belopózott, odaült Prikk ágya mellé, sárga, vékony kezével befogta a szemét, és amíg halk szóval óvatosságra intette, szennyes, szegényszagú zacskójában régi játékszereket, buta kis apróságokat csörgetett, és Prikk akkor olcsón adta az örömét, a boldogságát: odaadta cserébe a zacskóban csörgő régi, törött üveggolyókért, lyukas pénzdarabokért, amelyekkel olyan jól elmulatott valaha, elfonnyadt fiatalságában. De amikor felszökött az égre a tavaszi nap, és Prikk érezte, hogy az utolsó éjszakát tölti ott, mert azután kiköltözik a szabad ég alá, akkor utálattal eltaszigálta magától éjféli barátját, a szegénységet, az pedig zavartan, ijedten rakosgatta vissza az apróságokat, és elkotródott, mint a szegény rokon, aki játékokat akart hozni gazdag unokáinak. Igen, amikor a reá

hulló napsugár aranyos hátán beletáncolt lelkébe a mérhetetlen, a tárgyatan sóvárgás, Prikk arra vágyott, hogy kettéhasíthassa a mennybolt ragyogó kárpitját, és bekiálthassa a lángoló hasadékon: Krisztus, Krisztus, én itt vagyok, itt fetregek a porban! Hát te hol vagy? Miért nem jössz el, megváltani engem is a pizsokból?!

Máskor ismét mindez mérhetetlen távolra szökkent tőle. Prikk vidám lett, könnyed és jó. Módfelett tudott örülni egy talpraesett ötletének, és úgy érezte, hogy ez az igazi Prikk, akinek lelkében ott él az őshumor, akiről visszapattanik minden, ami gyászos, fontos és komor. És valóban, ez is volt az igazi Prikk, de ez ugyanaz volt, mint az előbbi, csak a szívében fészkelő démon cserélt alakot, és e vidám időkben mint a pálinkaivók gyászos mindent semmibevevése kacsingatott ki Prikk homályos pupilláin keresztül.

De a szép múlt kérdése végleges elintézést sohasem nyert. Mi már tudjuk a valóságot, de maga Prikk sosem vette egészen határozottan tudomásul a régi szép időket, sem pedig le nem mondott róluk végképp soha.

Elvégre minden felelősségtől mentesen szétszófolhatnám Prikk lelkét, akár az agyvelejét is. De bizonyosan tudom, hogy ezt a kérdést illetőleg úgysem találnék bennük semmi pozitívumot. És hátha rosszul raknám össze újra, úgy, hogy kimaradna egy kerék, holott szegény Prikkból már a születésétől fogva úgyis alighanem hiányzott egy. Pedig kerekre, srófokra és hasonló gépalkatrészekre szüksége volt, mert amint egy alkalommal rapszodikusán érintette, volt úgy is, hogy valami csodálatos, eleven cséplőgépnek érezte magát, amelynek garatjába az arra járó emberek – akarva, néha csak úgy megszokásból – beledobálnak érett kalászt, gyomot, jót, rosszat, szépet és förtelmeset egyaránt. A gép megindul, és amíg a gyomot, a gatz tépi, morzsolja, zúg, zakatol és morog, mindaddig, amíg a pelyvát kilökte magából. Akkor megcsendesedik, a bűgása lágy és sima lesz, mint a vén dajka nótája, odabent pedig, a gép belsejében – Prikk szívében – a nemes anyagból csillogó szálak fonódnak. Azután már csak ügyes kéz kell, és kész a ragyogó, tündöklő álomfátyol, amin keresztül nézve oly szívdobogtatón különös a világ.

És most még egyszer és utoljára mondom, hogy ezek ellenére sem lenne érdemes a rongyos Prikkal foglalkozni, ha a rongyos Prikk idejében át nem változik. De átváltozott. És én éppen erről a különös, nyári éjszakáról szeretnék elmondani egyet-mást. A nyári éjszakáról, amelyik a régi Prikkból új Prikket csinált, és ami ennek az új Prikknek – hogy úgy mondjam – kezébe nyomta a mennyei utazáshoz szükséges bilétát.

A június hó huszonharmadikáról huszonnegyedikére virradó éjszakán Prikk nagyon lerészegedett.

Tradíció csüggelhetett ezen az éjszakán, mert Prikk mindig így járt ezen a két napon.

Az előkészítő munkálatok már huszonharmadikán este megkezdődtek Blum Arnold saroküzletében.

Onnét azonban fél kilenckor kitolták, és Prikk ettől fogva cikázott. Ez a kifejezés az ő elmemunkája volt, és azt jelképezte, hogy Prikk a villám útjához hasonló tört vonalban járta be egy-egy utca egyik és másik felén levő kocsmákat.

Éjfél után két órától fogva lehetetlenség Prikket nyomon követni. Hanem hajnali négy órakor már ott feküdt az egyik külvárosi üres telken, félig elfedve egy fagyalbokortól, ami alul csak a lába látszott ki.

Most azonban egy másik, egyidejű eseményről is be kell számolnunk, amely Prikk ügye mellett mint második komponens, Prikkre nézve nagy fontosságú rezultánssá fejlődött.

Két jómódú medikus vizsgázott ezen a napon.

Az egyik átment, a másik megbukott.

Az éjszakát átmulatták, és hajnalban kikocsiztak. Ekkor történt, hogy egyikük megpillantotta a ligustrum-bokor alul kikandikáló két lábat.

– Nézd, nézd, egy hulla! – mondogatták kedves, fontos borzongással, és szemügyre akarták venni a dolgot közelebbről is. De a hulla hortyogott, és orrlyukain keresztül élénk pálinkaszagot lövellt a levegőbe. Az a fiú, amelyik átment, gondolatainak logikusan megérett gyümölcse gyanánt azt mondta:

– Piszok, részeg disznó!

A megbukott fiún azonban erőt vett a megbukott fiúkon erőt venni szokott érzékenység, a bíborpiros szép altruizmus, és a meghatottságtól remegő, kenetes hangon mondta:

– Ó, ó, bizony könnyű azt mondani, hogy részeg disznó!... Ki tudja, mi mardossa a szívét?... Szegény ember! Lehet, hogy az utolsó krajcárját itta el!... Minő ébredése lesz majd!

És amiközben két könnycseppet titkolgatott, finom, diszkrét mozdulattal, amit úgy szeretnek az őket ért méltánytalanságtól és a pezsgőtől szomorú emberek, egy ötvenkoronást csúsztatott a bokor alá, közvetlenül Prikk orra elé.

– Szamár vagy, Lenczi! – mondta a másik.

Kissé várt, nézte a dolgok folyását, aztán ismét mondta:

– Szamár vagy, Lenczi!

De ebben már jóval kevesebb meggyőződés volt.

Egy pillanat alatt ugyanis különös változáson ment át a lelke. Ezt a változást ő szívesen tulajdonította volna annak, hogy az emberszeretet – amit most már mint szakképzett orvos, tisztán egy meggyengült idegdiszpozíció megnyilvánulásának és mint ilyent, szuggesztív úton ragályosnak tartott – egyszerűen ragályozta az ő lelkét is.

Pedig a dolog lényegesen másként állt.

A doktor úr ugyanis a pompás, illatos hajnalon suttogást vélt hallani:

– Doktor úr, doktor úr, és ön?...

Doktor úr... doktor úr!...

Nem úgy hangzik ez, mintha tündérien szép balett kasztanyettái csatognának?

– Doktor úr... doktor úr!...

Nem úgy hangzik ez a violaszínű hajnalon, mintha a régi kúria eresze alatt az ébredő galambok turbékolnák?

A kasztanyettacsattogás összeölekezett a galambturbékolással, és izzó szerelmükből gyenge testű, kék szemű, apró kis hazugság született.

– Szamár vagy, Lenczi – mondta a doktor úr harmadszor is, de most már halkán, a szemét kissé lesütve, a meggyőződés legkisebb szikrája nélkül. – Lásd, ha ez az ember majd felébred, mit kezd ostoba, mámoros örömeiben azzal az ötvenkoronással!? A legelső helyen, ahol fel akarja váltani, elcsípi, és átadják a rendőrnek. Időt és módot kell adnunk neki, hogy rendbe szedhesse magát a nagy pénz értékesítéséhez, anélkül hogy baj történnék vele. Nincs igazam?

Ennek a kegyes csalásnak meg kellett születnie, mert az emberszeretet a legtöbb magasabb rendű, értékesebb hangulatnak – a szép szomorúságnak és az önzetlen örömeinek egyaránt – szívesen a nyomába szegődik. Csillogó aranyruhába öltözött kamarás gyanánt lépked utánuk, halavány úri arcán finom, kedves mosollyal.

A doktor úr elővett a zsebéből öt darab egyforintost, és odarakta őket sorjában a bankóra.

A megbukott Lenczi meghatottan kérdezgette, hogy mi az ő jósága a doktor úréhoz képest, ez azonban makacsul a földre nézett, és úgy szállt be a kocsiba.

A két ifjú aztán elhajtatott.

Reggel csöpörögni kezdett az eső, és egy csepp eltalálta Prikk harisnyás lábát. Mert Prikk, amikor lefeküdt, lehúzta a cipőjét, ami a sok, nagy kaliberű lyuk miatt felesleges volt ugyan, de ő még holtrészegen is szeretete az illúziókat, és a már meglevőket féltékenyen ápolta.

Prikk akkor, amikor csöpörögni kezdett, álmodt látott. Zavaros, zagyva képek táncoltak, rángatóztak előtte, mintha egy csomó elszabadult őrült vonaglott volna körülötte, a kezüket összefogva. Közben azt is érezte, hogy valaki a lábát is, a kezét is lefűrészezi tőben, sőt végül a szíve is kímászott a helyéről. Ekkor azonban északnyugati irányból egy hatalmas skorpió mászott elő, és belecsípett Prikk harisnyás lábába, amire ő keservesen sírni kezdett.

Ez a skorpió az az esőcsepp volt, amelyik eltalálta Prikk lábát.

Prikk felébredt.

Hirtelen felült, és fel akarta kapni a kezét, mert a könnyek nagyon égették a szemét. De a keze el volt zsibbadva. A szíve pedig nagyokat taszított a mellkasán.

Most mászik vissza a helyére! – gondolta Prikk.

De ebben a mondatban már benne volt a mérges önirónia, a pálinkaivók gyászos, villámgyors minden-megbocsátása, mindent-semmibevevése. Prikk azon egy perc alatt, amíg felébredt, tisztába jött a helyzettel. És minden, minden: a csodaszép szomorúság, az álombeli sírás gyönyöre, minden beléhullt és belehalt, mintha mélységes sírgödörbe zuhant volna, abba az üres pálinkásüvegbe, amelyet még tegnap este bizonytalan mozdulattal visszahelyezett a vörös Blum Arnold pultjára. És mind a pompás szépségeknek ennyiből állt a nekrológja:

– Megint rettentő sokat ittam!... Mennyi pálinka!...

Megtörölte a szemét, és végigsimította a verejtékes homlokát.

– Milyen maszatos lehet az arcom! – gondolta, és mosolygott. – Hanem annyi bizonyos, hogy szomorúságra születtem!

Könnyei még mindig szivárogtak, amikor a pénzeket észrevette. Felvette, forgatta őket, és egy pillanatig az volt a terve, hogy rendezni a gondolatait, hogy ezen az úton valahogy talán rájön majd a pénz eredetére. De csakhamar érezte, hogy semmi kedve sincsen az emlékezetét visszaküldeni az elmúlt két nap pálinkától förtelmes vidékeire. Egyébként is érezte, hogy az akaratereje olyan kicsinnyé zsugorodott össze, mint az asszonyok pupillája, ha olykor igazat mondanak. Próbálkozott, hogy örömteljes gondolatokkal felpiszkálja saját kedvét, hogy örülni tudjon a pénznek, de nem ment vele semmire.

A pénzt egyszerűen, sivár közönnyel begyúrta a zsebébe.

Prikk a legkülönösebb dolgokat is egyetlen pillanat alatt szokta bevezetni lelki könyveibe. Aminthogy sohasem értette meg a befejezett dolgok felett tűnődő embereket. – Lehunyta ismét a szemét, bebújt jó mélyen a bokor alá, hogy az eső ne érje, és újra elaludt.

Távolai harangszóra ébredt.

A szíve akkorra már megnyugodott. Odanyúlt a zsebéhez: a pénz megvolt.

– Rendben van! – mondta és felállt.

Akkor már valóban jól érezte magát, és a jókedve is megjött. A harangszó egyre rengett-ringott feléje a puszta telkeken keresztül, és amint a hangok meg-megrebbentek, megbillentek, Prikknek bolondos képek jutottak eszébe, amelyek kottalábú, pontfejű emberkéket, megelevenedett hangjegyeket ábrázoltak, és most arra gondolt, hogy a harang kedves hangocskái is olyan apró, csámpás, vékony, kis kottalábakon ugrándoznak feléje, azért csetlenek-botlanak. És a harangszó ütemére a régi gyepekvers is az eszébe jutott:

Ó, édes – Jézuskám

Jöjj el már – érettem!...

– Hátha ezeket a bankókat ő küldte, hogy a mai napon hagyjam békében?... No, jó, ma barátok vagyunk!

Nem volt ebben a meggyőződésnek szikrája sem, de Prikk jobb percekben szerette a humort. Általában szeretett magában beszélgetni, nyilván azért, mert gyakran leintették, ha nyilvánosan akarta sajtószerű egyéni nézeteit kifejteni.

Prikk ismerős volt azon a helyen, többször töltötte már ott az éjszakát. Tudta, hogy a szomszédos telken meszesgödör van, amihez odavezették az ideiglenes vízvezetékét. Ott megmosdott a jéghideg vízben, a ruháját is rendbehozta valahogy, és a cipőjét lesúrolta a nedves fűvel. Füttyörészve indult meg, és benyitott egy kávémérésbe. Csodálatos dolog volt ez: Prikk nem a kocsmába ment, hanem a kávémérésbe, és a kávé után gyönyörrel itta a friss vizet. Azután a borbélyhoz ment. Eleinte bámulva nézte önmagát a tükörben, mintha idegent látna, mert hiszen talán már évek óta nem látta saját magát, vagy legalább nem vette alaposabban szemügyre. Amíg az arcán babráltak, fel-felmerült fejében a kérdés, hogy honnét kerülhetett a pénz, de mindannyiszor elhallgattatta:

– Van, ahonnet van! De van!

Gyönyörködve nézte a maga fejlődését, épülését, és amikor készen lettek, odaszólt az inasgyereknek:

– Keféld csak le a ruhámat, öcsém!

És a hangja most, amikor parancsolt, szintén olyan volt, mintha ő csak a száját mozgatná, de tulajdonképpen más beszélne helyette. És édes bámulat töltötte el, amikor a kis zsebfigaró szolgálatkészen ugrált körülötte.

Odakint az utcán napfény ragyogta körül.

Tenyereből ellenzót csinált, és felnézett az égre. Utóbb a járókelőket vizsgálgatta, de erről hamarosan lemondott, mert fájdalommal töltötte el, hogy mindenkinek szebb ruhája van, mint neki.

Megindult sétálni, és ekkor hirtelen erős vágy lepte meg, hogy mégis rezümét tartson az elmúlt napok eseményei felett. Prikknek ez a vágya egy rendkívüli élettani folyamat eredménye volt. A vágyból ugyanis elhatározás lett, de mind a kettő a tejbe eresztette titkos gyökérszárait. A tej rendkívüli módon ízlett Prikknek: elfogyasztása után üdén, jól érezte magát, a bepálinkázást követő gyűlölködéseknek nyoma sem volt; Prikk rájött, hogy pálinka nélkül is szép az élet. Ez így megmondva, semmi különöset sem rejt magában, ezt igen sokan tudják. Csakhogy Prikk és a pálinka között rendkívül szoros kapcsolat állt fenn már évek óta. Azt merném mondani, hogy hitvesek voltak, és együtt nemzették a kis Prikkivadékokat: a különös, rejtelmes aforizmákat, a látszólag aposztáziába burkolt, rejtelmes, vallási tételeket, misztikus dogmákat, amelyekkel szemben Prikk – ez igaz – jó atyának bizonyult. Gondosan ápolta, nevelte, fejlesztette őket.

Ezek után könnyű megérteni, minő hordereje volt Prikk elhatározásának, hogy szakít a hitvesével. Itt a legjobb alkalom: most van pénze. Mert a régi viszony felbontásához pénz kell. Most az is itt van. Estére még majd odacsúsztat neki némi végkielégítést, és azzal – vége!

De a procedúra folyik tovább.

Tudniillik az ilyen mélyenjáró életreformokhoz erő kell, nehogy az ember a féltúrról visszacsússzék. Az erő ünnepélyes bevonulását pedig nem szabad, hogy régi gyengeségek jelenléte formátlanná tegye. El velük! Az előbb Prikk még elüldözte azt a tervét, hogy újra átgondolja a történeteket, mert félt az emlékeitől. A félelem: gyengeség, itt hát semmi helye! Prikk most már – csak azért is átgondolja a történeteket újra.

Itt nőtt ki Prikk elhatározása a tejből.

De az elhatározás keresztülvitelének útját állta egy különös véletlen.

Az egyik utcakeresztezésnél ugyanis két pompás úrilány jött szembe Prikkal. Ahogy elhagyták, Prikk megérezte, hogy visszafordultak utána. És tisztán hallotta, amint az egyik azt mondta:

– Nézd csak, milyen pompás termete van ennek a rongyos embernek, és milyen urasan lépked!... Ki lehet ez?

A két lány aztán összedugta a fejét, még suttogtak valamit, majd Don Juan erkélyáriáját dúdolván, táncos lépésekkel eltűntek a tömegben.

Prikk meghallotta a megjegyzést, érezte, hogy a szíve részeg táncba kezd, és hogy ő maga hármat a levegőben lép, anélkül hogy a lába érné a földet. Amint pedig megint talajt érzett a lába alatt, a lelkét tubarózsasza-

gú felhő fújta keresztül, és annak legrejtettebb sikátorraiból is kiüldözte a régi csavargófilozófiát, ami már otthonos kényelembe helyezte ott magát. Hirtelen pompás, édes szerelem öntötte el a szívét az egész napfényes világ és minden asszony iránt. Teste a hallott dolgok nyomán automatikusan fel akart egyenesedni, és Prikknek kapacitálni kellett, hogy maradjon úgy, ahogy van, mert úgy, a régi minőségében óhajtaná látni. Megegyeztek, és Prikk eközben egy kirakat elé ért, és annak üvegjében, anélkül hogy megállt volna, szemérmesen megnézte magát. Kedves, halk cite-raszó csendül fel valahol, a hüvelyk- meg a középső ujjá pedig csettintésre dörzsölődött.

Úgy van! – gondolta meggyőződéssel. – Pedig húzzanak fel, ha csak sejtelmem is volt a dolgról!... Hanem ezek az átkozott ruhadarabok! Ret-tentő csúfak, kopottak, gyűrtek.

Zsebre dugta a kezét, és hosszú léptekkel ment tovább. Nem volt semmi célja, de nem is törődött most ilyesmivel. Mélyen belemerült a gondolataiba; nehéz tűnődésbe sülyedt, amellyel képtelen volt megküzdeni. Mert az az ember, akit a lányok az előbb úgy megnézték, és akit most ő is szemügyre vett a kirakatüvegben, az – látni való – született úr volt, aki talán csak tréfából vagy fogadásból, esetleg úri szeszélyből öltözött fel csavargónak... De itt a régi Prikk, a fontosabb, a komolyabban veendő régi Prikk, akit már negyvenkét éve ismer, és aki teljes életében részeges csavargó volt. Most már nyilvánvaló, hogy csak valami csodatevő bűvész tudná ezt a két Prikket egy emberré összepödröni vagy a kettőt egyazon emberi bőrbe bevarni... Talán ha kapacitálni lehetne az egyiket vagy a másikat? Csakhogy ezt könnyebb mondani, mint megtenni. Mert végtelesen szomorú volna, ha az új Prikk akár csak egy hajszálnyit is kénytelen volna engedni a maga mivoltából. A régi Prikk pedig ezzel szemben bizonyos pozitívumokkal állhatja útját bármiféle alkudozásnak. Bár az is bizonyos, hogy a régi Prikkben van néhány rejtélyes, titokzatos vonás, amelyeket még tisztázni kellene, mielőtt az ember végleg neki adna igazat. Sőt megvan a valószínűsége annak is, hogy éppen ezek a rejtélyes vonások – alapos vizsgálat után – az új Prikk javára billentik majd a mérleget.

A régi Prikket ugyanis – különösen régebben, amikor még formásabban tudott berúgni – gyakran kerülgették igen különös érzések. Ha nyári estéken, amikor már elfogyott a pénze, és ő kedves mámorát hurcolgatva, lassú lépésekkel mendegélt a francia villa felé – amint ők is a szabad ég alatt való hálást tréfásan nevezték egymás között -, és valamelyik nyitott ablakból zongoraszó vagy leányének csapott a fülébe, ő lehunyta a szemét, és azzal az édes gondolattal loholt tovább, hogy nemsokára valami pompás, díszes nyaraló pazarul kivilágított teraszán fog elegáns, könnyű

lépéssel fellépni. Tisztán hallotta, amint az alkonyati szellő odaveri a terasz vitorlavászon szélfogóit a faragott faoszlopokhoz, látni is szinte határozottan látta a csemegével, borral megrakott, rokokó asztalka körül ülő asszonyok, lányok pompás könnyű, fehér ruháját, és érezte a ruhából kiáradó tiszta, üde illatot, ami édes szédülést okozott neki. És amikor ő fellépett oda, az üde leányok, a szép, elegáns urak arcát derű öntötte el, felálltak, és kinyújtott kézzel, örvendezkedve siettek Prikk elé, és kedvesen mondogatták: – Ah, ah, Prikk! Itt van Prikk! Hozta Isten, Prikk!

Azután ilyenforma elintézetlen ügye volt a régi Prikknek az az érzése is, amelynek gyökerét azonban még nem kereste meg, hogy a csapszékbeli barátait csakis és kizárólag a szokott keretek között tudta elszívelni. Ott azonban néha – különösen téli napokon – még vonzódott is hozzájuk. De ha az utcán vagy véletlenül egyebütt találkozott velük, szívét a csüggesztő szomorúság fekete szárnya verdeste. Tett tüzetes megfigyeléseket is, hogy vajon azok miként vannak egymással szemben ezt az érzést illetően, de legfeljebb valami jobb napszámosmunka elvesztése vagy visszaszerzése felett érzett gyűlölet vagy piszkos megbocsátás nyomait volt képes felfedezni. A lelkük, a szívük azonban sohasem vonzotta vagy taszította egymást, mint ahogyan ő volt velük szemben.

Harmadik ilyen ügy volt Prikknek a különös, úriás, vagy amint ő nevezte: fennkölt beszéd iránt érzett rejtelmes, olthatatlan szerelme. Amint előrelátható volt, csakugyan a régi Prikk engedett.

Mind ez idő alatt, amíg Prikk ezeket hánytorgatta magában, meleg derű reszketett a szívében. Jóakarátú mosollyal hallgatta a két Prikk belső, rejtett, hangtalan vetélkedését, mint az olyan ember, akit semmiféle megoldás sem érinthet fájdalmasan. Lesz, ami lesz, ő az úri megjelenésű Prikk marad, aki most józan, vidám, és akinek a zsebében ott a pénz, és aki lelki szemével állandóan hófehér lobogót lát lengedezni, ami egy pazar, szép, új világ bejárata felett lobog.

Amikor az eredményt meghallotta, mosolyogva gondolta:

– Így is jó! Sőt, így még jobb!

Mivel azonban mindezek alatt egyre csak loholt előre, már kint járt a legkülső városrészekben. Akkor sem vette volna észre magát, ha az elszabadult, csavargó természetű, hétköznapi gondolatai, amelyek szórakozottságát és mással való elfoglaltságát felhasználva, sorra megszökődtek tőle – végül lihegve utol nem érik, és belé nem csimpaszkodnak rongyos kabátjának szárnyába.

– Mi lesz, gazda, mi lesz? Hová mégy?

Prikk meghökkent, megállt és körülnézett.

Bizonyos jelekből kétségtelenül meg tudta állapítani, hogy délutáni egy óra már elmúlt, és hogy most már a szokott kis kifőzésében nem kapna semmit. Máskor az ilyen felfedezésre vadul káromkodni kezdett, és különösen a Megváltó ügyeibe szeretett beavatkozni. Most azonban csak mosolygott, úgyis tudva, hogy ma vendéglőbe megy, ott pedig bizonytalán kap még, amit akar. Megfordult, és miközben fürgén araszolt visszafelé, az a gondolat foglalkoztatta, hogy ismét megtudott valamit. Hogy a pénz még a káromkodás ellen is jó.

Igaz ugyan – töprengett -, hogy Krisztus urunk a szegények barátjának mondta magát, és mégis a gazdagokat hagyja békében, ami egyik legnagyobb boldogság a földön, viszont bennünket, szegény ördögöket ingerel, a mi szívünket tömi tele haragos méreggel, velünk szidatja magát, pedig a dühöngés olyan ember számára, aki nem tud vele mit kezdeni, egyike a legnagyobb csapásoknak, de ma ezen sincsen kedvem tűnődni... Hej, ha most pompás, új ruha feszülne rajtam!... igaz: most vehetnék, de akkor meg újra koldus lennék, és a szegénység, ha szép ruha mögé furakodhatik, bizonyára még jobban szemtelenkedik, és bőszíti a gazdáját. Ez különös csemege lehet a számára... Itt hát csak valami különös szerencse vagy törhetetlen akarat segíthet, hogy legyen szép ruha is, pénz is.

Amikor idáig ért töprengésében, a gondolatai megint visszafordultak az előbbi észrevételéhez, hogy a gazdagok nem káromkodnak annyit.

Mintha valami szép, sima, valami logikával keményre kirakott út tárult volna fel előtte, amit szeretett volna belátni a gondolataival, amin szerette volna a lelkét megsétáltatni, de szegény, fáradt, piszkos lelke már a harmadik lépésnél fáradtan összecsuklott, mint a krajcáros bugyli. Csak zavaros körvonalatokat volt képes megsejteni, és az út végén lakó, igazságként fénylő valamit is csak homályosan, ködszerűen látta.

Olyanformákat gondolt, hogy miután a gazdagok kevesebbet káromkodnak, nyilván jobb viszonyban vannak a mennyei hatalmakkal. Amiből az következik, hogy tehát az úri mivolt minden újabb rekvizituma megsegíti a közeledést eme hatalmak felé. A jó, szép, díszes ruha az úriasság kelléke, feltétlenül bizonyos tehát, hogy a közeledésnek nagy fontosságú eszköze. És mennyivel inkább szüksége van erre öneki, aki úgyis bizonyos kapcsolatban... bizonyos intímabb viszonyban...

Amikor idáig ért, újabb ötlettől megkapva, elégedetten mosolygott, és egy hirtelen fordulóval nekivágott a szegényháztéri templomnak.

A templom üres volt, a színes ablakokon át behulló napfényben por-szemek táncoltak. Az oltár előtt a sekrestyés tökéletlenkedett, és mindenféle olyan dolgot művelt, amire abszolúte semmi szükség nem volt. A sekrestyések szeretnek ilyen dolgokat művelni, és közben a torkukat köszörülik, harákolnak a visszhangos templomban, mert ez súlyt és fontosságot kölcsönöz a hivataluknak.

Prikk lehajtotta a fejét, összetette a kezeit, és a következő fondor, egyoldalú megállapodást kötötte az Üdvözítővel:

– Jézusom, segíts meg engemet. Add meg, hogy legyen szép ruhám is, meg pénzem is. Nem kívánom, hogy csodát tégy a kedvemért. – Segíts magadon, az Isten is megsegít! – Tudom én ezt, és majd segíték magamon valahogy, még nem tudom, hogyan, csak te segíts, édes Jézus! Én pedig nem bolygatlak meg többé a keresztfádon mindenféle gonosz káromkodással, sőt pálinkát sem iszom, nem gazdagítom ellenségedet, a méregkeverőt, sőt inkább kívánom neki, hogy fulladjon meg! Ámen!

Diadalmas arccal lépett ki, a téren megállt, visszanezett a templomra, és boldog meggyőződéssel gondolta:

Prikk bement a templomba, ott valahogyan eltűnt, belefoszlott a levegőbe, és egy új ember jött ki helyette. Ez az új ember én vagyok!... Gyere, te új ember, menjünk ebédelni!

A LÁTHATATLAN PÖRÖLY MUZSIKÁJA

Prikk még régebben, amikor azon a vidéken lakott, nagyon megkedvelt egy kisebbfajta vendéglőt. Csak úgy kívülről tetszett neki akkoriban, odabent még sohasem volt. Az utcáról benézegetve gondolta néha: mily jó és kellemes lehet a sarokasztalnál ülni és borozni. – Vannak különösen hívatógató, kedves kisvendéglők.

Ez az volt. Ebbe tért be most Prikk ebédelni.

Mily egyszerű, mennyire minden egyébtől mentes dolognak látszik ez: Prikk betért egy kisvendéglőbe ebédelni!

Úgy képzeled: egyetlen perc munkája az egész. Prikk maga is úgy gondolta, és a falon ketyegő, egykedvű óra úgy is számolt volna be róla, hogy azalatt, amíg Prikk benyitotta az ajtót, átment a termen, és leült a székre, mindössze fél perc ha eltelt. De a titkos, belső óra, amelyik az ember melléne a belső felére van akasztva, és kinek-kinek a maga külön idejét mérve, olykor egy virágos esztendő egy perc alatt leperget, vagy megfordítva – mást mutatott volna. E szerint az óra szerint Prikk bevonulása valósággal periódusokra tagolódik.

1. Prikk a kilincsre teszi a kezét

– Ez az én pillanatom! – gondolja. – Régen vártam már, és egészen bizonyosan tudtam, hogy el fog következni. (Nono, vén Prikk, talán nem is tudtad olyan egészen bizonyosan, inkább csak szeretted volna tudni! De ezen most nem töprengek, mert már észrevettem, hogy a töprengésből mindig csak szomorúság csöpög ki, abból pedig már éppen elég volt.) Hanem annyi bizonyos, hogy pompás volna, ha most ideállnának elemglédába, eleven formában azok a téli esték, amelyeken csak kívülről vágyakoztam ide be, hogy felrugdalhatnám őket!

De a régi téli esték nem jönnek el, Prikknek nincs kit felrugdalnia, diadalvágya összelapul, mint a megrepedt duda, és elkotródik. Prikk pedig nagy elhagyatottságában végtelenül együgyű arcot vág. – A külső ajtó a nyomástól már benyílt, és sörszagtól terhes konyhaillat ütötte meg az orrát. – Ohó! – mondja Prikk. – Ez az! Ez! Előre, Prikk! Ugye, most nem zakatolsz, vén cséplőgép, hanem lágyan dudorászol, mint a kisgyerek a dorombon.

2. Az ajtó hangosan becsapódik Prikk mögött

– Ejnye, a teremtésit, csak ez ne történt volna! Vagy legalább addig ne történt volna, amíg a szép ruhát megszerzem. Most mindenki idenez!... (Jó, jó, Prikk, de hiszen ha egészen őszinte akarsz lenni: te félsz! Mi dolog ez? Hiszen te még sohasem féltél, sőt amikor a részeg csirkefogók szinte a füledbe üvöltöztek, te akkor voltál a legbátrabb!...) Igen ám, de itt éppen hogy senki sem kiabál, sőt még az evőeszközök csörömpölése is megszűnt egy pillanatra, egyetlen hang sem kel sehhol, mert mindenki el van foglalva azzal, hogy az új jövevényt bámulja. Hányszor kívántam az örök csendességet, most meg milyen szörnyű belőle ennyi is!... Hát ez mi? Most meg egy kis kertajtó nyikorog valahol?... Ez a nyikorgás valaha nagyon-nagyon régen, valahol igen-igen messze bújhatott a fülembé, bizonyosan velem akart maradni, hát belopózott a fejembe, belefúródott az agyvelőmbé, ott elszundikált a hosszú idő alatt, és most az ajtócsapódásra felriadt... Nini, de milyen furcsán, kedvesen nyikorog! Hol is hallottam én ezt?... No, most már mindegy. Csak nem állhatok meg itt most ezen tűnődni? Hanem talán jobb lenne visszafordulni és odakint a szép verőfényen gondolkozni a dolgon!?... Igen, igen, jobb lesz odakint!... De persze, ha most megfordulok, mindenki azt hiszi, hogy megbolondultam!

3. *Egy idegen energiát önt Prikk szívébe*

A legközelebbi asztalnál ülő ember, aki az elébb szintén felfigyelt, most újra az asztala fölé hajolt, és nyugodtan eszik tovább. Elszakadt a láthatatlan fonál, amelyik ez embernek a szeméből kiindulva hurkot vetett Prikk lábára. – Prikk kettőt lép, mégpedig oly hatalmasat, mintha a cirkusz porondjára lépne ki. Ezt megrestelli, hirtelen lenéz a földre, és észreveszi, hogy a cipője módfelett pocsek. Ijedten elkapja róla a szemét, ide-oda kapkod, hogy találjon valamit, amihez a gondolatait hozzátámaszthatja. Szerencsére akkor hirtelen eszébe jut, amit az előbb a lányok mondtak felőle: nézd, milyen urasan lépked!... nemcsak eszébe jut, de tisztán hallja is a hangjukat: nézd, milyen pompás termete van!

De ez a bűvösen szép mondás, amelynek valóságáról odakint, a kirakatüveg előtt kétségtelenül meggyőződhetett, most semmi visszhangot sem ver a lelkében.

– Persze, akkor más oldalról süttött rám a nap, sőt lehet, hogy egyáltalán nem is süttött. És ez rendkívül sokat határoz. Tudja az Isten, különös is lenne, ha itt, ezen a kis helyen is olyan nagy lendülettel lépkednék, mintha a cséplőgépnak lába nőtt volna!... De hát ez most már zavaros dolog... Az lesz az igazi, hogy itt valahogy másként vagyok megvilágítva. Valaminek okvetlenül kell lenni a dologban, mert itt ugyan senki sem súg oda a másiknak, hogy milyen elegáns ember vagyok!... Vén szamár vagy, Prikk, ez az oka mindennek... De hát a jó Isten áldjon meg, csak nem fogsz itt megállni?... No, előre, előre!

4. *Prikk kiköt*

Prikk most már meglépte az ajtótól a kiszemelt székig szükséges öt lépést, és megfogta a széket. Ennek a nyomán erőre kap a lelke, de viszont nyomban felbukkanik előtte a kérdés: hogyan lehetséges az, hogy ő, a hatalmas problémák embere, a mennylakók bennfentese most ilyen kicsiny és gyenge, hogy a székek is megörül, amibe belekapaszkodhatik?

De nyomban megvigasztalta magát azzal, hogy hiszen a hatalmas ég sem félelmes mindig, sőt néha olyan, mint a kisgyermek szeme!

Még szorosabban megfogja a szék karját, és azt mondja:

– Olyan érzés ez, mintha az ember egy kis lélekvesztőn ülve hanykóldnék a tengeren, és végül sikerülne kikötnie... Kikötöttem!

5. Prikk leül – A dolgok rendbe jönnek

Prikk köhécsel, majd mesterséges bátorsággal kirántja a széket, és eseten-hanyagul rádobja magát. Ekkor a szemközt függő óra félelmes, tüdővészes huho-gással kettőt üt.

– Ejnye, öregem – mondja neki Prikk -, hová tetted a tüdődet... Hja persze, a gazdád bizonyosan felszolgált a savanyútüdőnek!... (Hallod, Prikk!? Hallod ezt? Hiszen ez te vagy, a régi Prikk!)

Prikk, amikor ott ült már az asztalnál, tiszta tudatára jutott annak, hogy ezt a ritka, szép alkalmat semmi olyan ügyetlen gyengeséggel sem szabad megmérgeznie, amire majd kínos lesz visszagondolnia. Ehhez képest felvette a kését, és erélyesen csemetett a poharán. Az éles hang ide-oda rebtent a teremben, mint a megriadt denevér, a füstös falakon összezúzta magát, és így, letörten bemenekült Prikk szívébe, és aggodalommal töltötte be azt. Az emberek megint feltekintettek, csodálkozva, kissé bosszúsan nézték a különös embert, a tulajdonos pedig tétova léptekkel ment oda hozzá, mert nem tudta mihez tartani magát. Végül abban állapotodott meg, hogy odamegy a különös emberhez, de nem szólt semmit.

Prikket az előtte álló néma, mozdulatlan ember dühbe hozta, és ez most némileg szerencséje is volt, mert egyébként talán szólni sem tudott volna.

– No, mi van? – kérdezte dacosan, de iparkodva, hogy a hangjába könnyedség is vegyüljön.

A vendéglős azonban most már észrevette, hogy mindez csak csinált dolog. Elmosolyodott, és impertinens nyugalommal mondta:

– Ott az étlap! Nem látja?

Ez rosszul sikerült – gondolta Prikk. – Kellemetlen dolog, hogy mindenre figyelni, vigyázni kell!

Hanem azért szép percek voltak azok, bearanyozva az édes türelmetlenségtől, ami az eljövendő szépségek teljes kiélését sürgeti. Valójában romboló érzés ez, mert halomra dönti a jelen pillanat gyönyöreit, de akit elfog, az elfelejt visszatekingetni a romokra.

Az ajtó most betaszítódott, és egy hórihorgas, ronda ember lépett be rajta. Fekete keménykalapja hátra volt csapva a fején, jóformán csak az elálló fülei tartották, és az alól kiviláglott a jövevény vörös, bortól felfúvódott, hülye arca, ijedt, vizes, réveteg szeme. Odaállt a söntés elé, és mély, rekedt hangon kért bort.

– Mi újság, Szoszics úr? Van-e sok munka? – kérdezte a kocsmáros, maliciózan mosolyogva.

– Azt az asszonytól kérdezze! – mondta az ember, pimaszul visszanevetve a kérdezőre: – De úgy látszik: akad, akad... mert...

Belenyúlt a zsebébe, és egy összehajtogatott húszkoronást villantott elő. Aztán megint vigyorgott, és a pohárral kezében forgolódni kezdett, helyet keresve, ahol megüledhetnek.

Ez a ronda úr Szoszics borbélymester volt, aki már évek óta beszüntette szőrellenes tevékenységét. Amióta a házi közgazdaság vezetését a felesége vette át. Ez a szép, erős, szőke asszony eleinte, akkor még kényszerűségből, mert a férje a szőrjövédék minden gyümölcsét a kocsmába hordta – csak a környékbeli kisebb számlákat egyenlítette ki pusztá megjelenésével, csak a végrehajtói rohamokat hártotta el ezen a módon, utóbb azonban egy szakvénaasszony tanácsára kiterjesztette az összekötéseit. Rövidesen tekintélyes keresetre tett szert, és akkor már bizonyos hallgatagon megállapított apanázt adott a férjének, amivel szemben az köteles volt a nap bizonyos szakáiban elvonulni hazulról.

Szoszics szíve az első elvonulások alkalmával még megremegett, a torka összeszorult. Elhitette magával, hogy azért jár éppen ebbe a kocsmába, mert innét át lehet látni a házukra, leskelődhetik, és majd egy alkalommal lecsaphat a feleségére és a besurranó üzletfélre.

Utóbb észrevette, hogy a szíve és a torka már sokkal könnyebben veszi a dolgot, sőt idővel bizonyos ellenőrzési jog érzése lopózott a lelkébe, és felébresztette a borbélymester szemtelen, rabiátus természetét. Szoszics most már minden lehető alkalommal, minél nagyobb nyilvánosság előtt vad szitkokat dobált minden feslett életű nőre, különösen pedig a feleségére.

Így volt ez később.

Egyszer a kocsmában egy züllött kis asztalosmester az arcába lottyantotta a bort, amivel megkínálta, és egészen nyíltan megmondta, hogy ő olyan pénzből nem iszik, meg hogy mindig felkeveredik a gyomra, ha Alfonz nevű emberrel kerül össze.

Fontos percek voltak ezek ott a kocsmában, a régi ismerősök körében, mert mindenki bizonyosra vette, hogy a rabiátus Szoszics szörnyűségeket fog művelni. A szőrfelügyelő lelkét el is borította a tehetetlen düh, szeme előtt tüzes karikák ugrándoztak, de nem tehetett egyebet, mint hogy azt mondta:

– Hát... igen! De nem is iszom másnak a borát, mint maga, piszkos potyánda, és a lábam ujja sem lóg ki a cipőmből, mint a magáé!

Pár pillanatig gyötrelmes csend volt. És ez alatt a csendesség alatt a kis asztalosmester szomorúan és jóvátehetetlenül elvesztette az ütközetet. A többiek ugyanis, akik már nemegyszer bosszankodtak a potyák miatt, az első pillanatban csak úgy magukban, de mindjárt azután egészen

nyíltan is helyeselni kezdték Szoszics úr kijelentését. A diadal zárókövét pedig a kocsmáros tette le.

– Mindegy, hogy honnét van a pénz, de van! Aki adja, önként adja, a Szoszics úr sem nem rabol, sem nem gyilkol... Igaz-e, urak?

Az urak lelkesen helyeseltek, és ezzel az ügy akkor elsimult.

Ezen az éjszakán Szoszics úr kellemetlen álmot látott. Árokparton állt, amely árokban sötétbarna moslék folydogált, de a túlsó partján pompás, hatalmas szőlőtöke virult, óriási fürtökkel, és az egyik fürt megrepedt, opálhalvány bogyóiból szép, aransárga bor csepegett. Ő sírt nagy bajában, sírt a förtelemtől, de azért mégis nekivágott az ároknak, és csak akkor ébredt fel, amikor a moslék éppen a szívéig ért.

De ennek az álomnak a keserű ízét reggel egyszerűen leöblítette fél liter sashelyivel, és így ez az ügy is elsimult. Sőt a szörvadász – visszaemlékezve a kocsmáros meggyőző érvelésére – ettől fogva kínos gondot fordított arra, hogy közös üzletük a legkisebb megcsappanást se mutassa, és ezért villantotta elő ma is a húszkoronást.

Szoszics úr befejezte töprengő forgolódását, és most egyenesen a felé az asztal felé tartott, amelyiknél Prikk ült. Ott azonban már közvetlenül az asztal előtt valami juthatott az eszébe, mert megint habozni kezdett.

Prikk jóindulatú, fölényes mosollyal szólt oda neki:

– No, csak rajta, barátom, csak bátran! Nem harapom én le senkinek az orrát!

Szoszics, a szemtelen haramia, aki egyáltalán nem Prikk engedelme felett habozott, csodálkozva nézett az új alakra, és szörnyű válasza készült. De az első kifejezést, amelyik a nyelvére jött volna, nem találta eléggé lesújtónak, és újabb, szörnyűbb után kutatott. De ez lett a veszte. Prikk ugyanis, ösztönszerűen megérezve a helyzet kritikus voltát, hirtelen odaszólt megint:

– Üljön le már, no! Hiszen mondom, hogy nem a felebarátaim orrával szoktam jóllakni ebédre!

Szoszics bámulatában szótlánul leült. Vérrel teleszaladt agyveleje lázasán kutatott valami megtorlás után, közben azonban érkezett az elválasztó pillanat, amely után már annál nevetségesebb minden válasz, minél energikusabb akar lenni. Szoszics megérezte a dolgot, és kínosan hallgatott, mialatt lelkét a düh tépdeste.

Prikknek, a kocsmahősök ismerőjének helyes ösztöne azonban ismét suttogni kezdett, és ezúttal azt mondta, hogy egy olyan kiemelkedő őslakónak a legyőzése, amilyen a nyakigkalap szörvadász – fontos és diadalmas dolog, és hogy az első nagy sikert nem szabad kiaknázatlanul hagynia, mert néhány pillanat alatt visszacsinálódhatik minden. Ezért azonnal

beszélni kezdett, talán akaratlanul is úgy fogalmazva meg a mondatokat, hogy azoknak minden szavából az ő superioritását lehessen kiérezni.

Így álltak a dolgok, amikor az ajtót ismét nyitogatni kezdték, és három új öslakó nyomult be a kocsmába, akik Szoszics úr kegyét hajhászva, odaültek az asztalhoz. A jövevényeknek Prikk is, a borbély is megörült; érkezésük jó alkalom volt a szóváltás elkerülésére, amitől most már mindegyikük tartott kissé. – És a helyzet egyre javult. Az érkezettek egyike, egy vajszívű pipametsző, valahogy megorrintotta a Prikk meg a szórtűszők ellenőre között való hangtalan viszály csíráit, és mivel lágy, ijedős szíve visszarettent minden egyenetlenségtől, ravaszul folyton olyan mondatokat hozott össze, amelyek kapcsán feltétlenül össze kellett kerülniök, de ezúttal már barátilag, mert hiszen a szíve mélyén most már mindegyik vonzódott a másikhoz. – A kocsmasztal jó villanyvezető, főként ha piros abrosszal van leterítve.

Történt, hogy a jövevények egyike, aki eddig a hetibérét számolgatva, egy szutykos noteszkönyvben lapozgatott, egyszer indulatosan így szólalt meg:

– A Krisztus tud eligazodni ezeken az ákombákomokon! Pedig magam írtam őket! De így van az, ha az ember gyermekkorában elmulasztja az iskolát!

A jövevények harmadika, egy nyúlszájú, sovány ember megcsóválta gyér, szőke hajjal borított fejét, amire az előbbi felfortyant.

– Már megint csóváltgatsz a fejedet?

– Bár a tiedet csóválná meg a hóhér! – mondta kenetesen a nyúlszájú.

– Mérmer azért, hogy mindéig a Krisztus urunk nevének híjába ne vegyed csúf bűnére nyílik az ajkaid!

A nyúlszájú a tekervényes, a művelt mondatok barátja volt.

Prikk attól fogva, ahogy a Szosziccsal való feszültség megtágult, nemigen figyelt rájuk. Evett. Nemcsak a szájával, hanem az eszével is, minden falatot körülvéve színes, édes gondolatokkal. És ivott. Nemcsak a torkával, hanem a szívével is. A leöntött pompás, jó bor egyenesen a szívébe szaladt ezúttal.

De amikor Krisztus urunk nevét hallotta említeni, felfigyelt. Hiszen tudjuk már, hogy Prikk lelkében az évek folyamán bizonyos öntudat, szinte a kizárólagossági jog érzése rakódott le ezt a kérdést illetőleg. Szinte azt mondhatnám, hogy Prikk bizonyos állandó, bensőbb nexust vélt fenntartani az Üdvözítővel, amelyben pedig bizony-bizony alighanem ő a fontosabb személy, aki az elégedetlenségét akkor fejezi ki, amikor akarja, holt megfordítva még sohasem történt a dolog.

Amikor meghallotta, hogy esetleg vita készül, elégedetten mosolygott befelé, jókedvűen hörpintgetve borából, és elhatározta, hogy nem engedi elaludni a dolgot, és ha kell, majd olajat önt a hunyó tüzre.

De erre nem került sor.

A leintett ember ugyanis maga sem hagyta annyiban a dolgot, keményen odafelelgetett az istenes nyúlszájúnak, sőt utóbb, amikor az makacsul folytatta korholó és védőbeszédjét, ráripakodott:

– Talán prókátora vagy nékije, mi?

Prikk szívét melegség öntötte el.

A jóllakottság, a biztonság érzése meg a jó bor fölényes hangulatba ringatta, és elhatározta, hogy beleelegyedik a disputába, de nem komolyan, csak könnyed, játsszi humorral, és csak annyira, amennyire azt egy szakértő megengedheti magának a laikusokkal szemben. Érezte azt is, hogy nagyon disztingvált, úri hangon kell beszélnie, mert ezzel tarthatja magát leginkább távol tőlük. Megköszörülte tehát a torkát, és ajkán finom mosollyal beszélni kezdett az Üdvöztőről. Kedves, kegyesen jóindulatú tréfákat mondott el, helyenkint közējük vegyítve egy-egy komoly, fontos értesülést, aminővel csak beavatott ember bírhatott. Mindezt pedig úgy, mesélően, tempósan, mint ahogy a jó nagybácsi mesél a kis öcseinek, ha nem maszatolják be a ruhájukat.

Az emberek csodálkozva néztek rá, akinek piszkos, durva keze meg az öltözéke elárulták a napszámot, és aki ennek ellenére ilyen választékosan beszélt, és ilyen rendkívüli dolgokat mondott. Szoszics úr, aki nemrégiben kezdte meg a csuklást, merően bámult rá bárgyú, vizes szemével. Prikk lopva megfigyelte a hatást, és rejtett vidámsággal sütkérezett annak melegében.

Azonban váratlan dolog történt.

A nyúlszájú, aki pedig úgy szemre egyike volt a világ legbutább embe-reinek, valami egészen szokatlan, meglepő módon talpraesett választ adott neki, amiből méghozzá az is tisztán kiérezhető volt, hogy észrevette Prikk fölényeskedését, és most komoly mérkőzésre hívja fel.

Prikket eleinte kellemetlenül érintette, hogy kimozdították kedves hangulatából, és az első pillanatban úgy gondolta, hogy kitér az ügy elől. De a megivott jó borok már a fejébe nyomták a vért; nem tágított.

És vesztere tette.

Ezáltal ugyanis különös helyzetbe került. Egyik oldalról annak a kény-szernek a nyomását érezte, hogy valami nagyot, valami abszolút nagy jelentőségűt mondjon, ami egyetlen pillanat alatt összemorzsolja a tökfilkókat, másrészt azonban állandóan maga előtt látta, szinte megszemélye-

sedve a választékos beszédet, amint halavány, úri arcával hozzáhajol, és suttogva kérdegeti: nem feledkezel meg rólam, ugye?

A suttogástól megzavarodva, Prikk gyámoltalanul makogni kezdett, kínjában tekervényes, választékos és fölényes célzásfélét is téve arra, hogy ő lényegesen közelebb áll az Üdvözítőhöz, mint ők, sőt hogy bizonyos hallgatag kapocs... igen, igen... vagyis nem éppen... de mégis...

De amikor ezen a kijelentésen rajtakapta magát, a dühe csak fokozódott, bár úgy látszott, hogy a dodonai stílusú kijelentést nem értették meg, mert nem felelt rá senki. Ez a körülmény azonban csak mérsékelte a dolog horderejét; a gyötrő tudat, hogy ilyen méltatlan környezetben, ilyen bután és könnyelműen túladott féltve őrzött, rejtegetett titkán, kincsen, az befészkelte magát Prikk szívébe. Befészkelte, és sok más, kedves, régi lakót kiüldözött onnét. Ezeknek helyén úr támadt, és Prikk később, magányos pillanataiban gyakran érezte a vágyat, hogy ezt az úrt betöltse.

– Ejh, az attól függ – mondta végre, leküzdve magát -, hogy az ember hisz-e az ilyen komédiákban avagy sem?... – Igaz ugyan – tette hozzá könnyed, szarkasztikus mosollyal -, hogy a Biblia szerint boldogok, akik hisznek, de... azonban...

– Ez való igaz, uram, ez teljességgel az igazság útján megyen eme dolog, uraim! – mondta kenetesen a nyúlszájú. – Valójában boldoggá tévén a hit és sőt, tisztelt uram, a Szentírás szavai szerint hinni kell is, ez isteni parancsolat lévén, tisztelt úr!

– Kulimász! – pattant fel indulatosan Prikk. – Kell hinni... kell! Nem parancsszóra megyen az, akármilyen kenetesen mondja is, nyúlszájú barátom!

– Tegyen cso... – hüpp!... cso – hüpp!... csodát! Mint régen! – hüpp! Akkor hiszek! – bődült bele bikahangon, csuklástól megszakitva Szoszics úr, aki a vita alatt minden feltűnés nélkül, szakadatlanul ivott. – Hát énvelem miért nem tesz csodát a Krisztus, mi? – hüpp!

– Hát nem elég csoda legyen az, tisztelt Szoszics úr, hogy kegyedet még nem ütötte meg a guta? – kérdezte fondorkodva a nyúlszájú.

Szoszics urat éktelen düh lepte el. Rá akart bődülni a nyúlszájára, de dühében csak három rettentő nagyot csuklott.

– Hüpp! – hüpp! – hüpp.

– Hurrá! – kiáltotta a nyúlszájú.

Szoszics úr nyakán kidagadtak az erek, de nem tudott szólni. Az emberek nevettek, és a nevetésbe belevegyült a kocsmáros leányának a hangja is, aki már pár perce ott állt Prikk háta mögött. De Prikk csak most vette észre. Érezte, hogy ő többé nem elegendhetik bele az elsekélyesedett vitába, és hogy a leány előtt valami okos, kedves, szellemes átmenetet,

könnyed kibúvót kellene mondania. Szerencsére eszébe jutott egy mondas, amit valaha valami rémregényben mondott egy többszörös örgróf, és amit ő jól betanulva, már régen tartogatott egy ilyen alkalomra, amikor jól, úri módon evett.

– Egész szimfóniát ettem végig! – mondta, meghittent pillogva a leányra. – A leány bámulva nézett rá, majd a buták diadalmaskodásával így szólt:

– Az úr talán muzsikus? Én nem is tudtam, hogy a szimfóniát meg is lehet enni!... hallod, papa! Ez az úr tévedésből szimfóniát evett marhahús helyett!

Odalibbent az apjához, zsebkendőjét a szájára szorította, amint azt bizonyára az ősanja is tette, abban a meggyőződésben, hogy a helyes-ségnek és a tűzről pattantságnak olyan fokát produkálja, amelynek nyomán kizárólag csak forró imádat teremhet.

Prikk őszinte utálattal nézett utána, majd a társasághoz fordulva, csendesen azt mondta:

– Valóságos kínszenvedés, ha az embernek tűrnie kell, hogy a hülyék kigúnyolják!

– Lássa, kérem – mondta ismét komolykodva a nyúlszájú, miközben görbe mutatoujjával Prikk felé döfött -, felvéve az előbb elejtett fonalat, figyelmeztetnem kell a tisztelt urat, hogy a... hogy úgy mondjam... a tisztelt ismerőse, Krisztus urunk is eltúrte, hogy az ostobák gúnyolják!

Prikket ez a teljesen inkonzekvens orvtámadás ismét felingerelte.

– No, ha maga is a gúnyolódók között lett volna – mondta izgatottan -, azt már bizonyára ő sem állhatta volna tovább! Azt pedig ne felejtse el, nyúlszájú barátom, hogy Krisztus urunk akarta tűrni a gúnyolódást, az embernek pedig néha muszáj, és ez óriási különbség!

– No már, tisztelt uram – mondta a nyúlszájú, kezével csavaros gesztusokat csinálva -, jöllehet kegyed a barátjának minősíti is őt, mégis – tisztelettel légyen mondva, és bocsánatot kérek tőle, hogy ezt kell mondanom: de már oly ügyefogyott ő mégiscsak nem volt, hogy éppen nagyon akarta volna.

Prikket epeömlés kerülgette dühében. Hatalmas tenyerével az asztalra csapott, és dühösen kiabált:

– Hallja-e, maga nyúlszájú, hát miért nem mondta meg mindjárt őszintén, hogy maga barom? Hiszen azt minden elemi iskolás kisdiák is tudja már, hogy ő akart szenvedni!! És ha ezt nem tudja is, jegyezze meg magának, hogy akkor, amikor ő a szenvedést akarta, igen okos dolgot művelt! Önként szenvedni, az pompás, az nagyszerű dolog, már magam is

próbáltam néhányszor, és én mondhatom magának, hogy akkor egészen úgy... ízé... úgy...

Prikk belezavarodott és elhallgatott. Nem tudta kifejezni magát, és agódott is, hogy nagy igyekezetében esetleg ismét túlon túl fennköltlen találja magát kifejezni. Azt szerette volna a tudukra adni, hogy valahányszor önként túrt, mindannyiszor az az érzése volt, hogy egyre magasabbra emelkedik, hogy közeledik a megmérhetetlen nagysághoz, mert észrevet- te olyankor, hogy nem okozott neki semmi szomorúságot az a tudat, hogy azok, akik megbántották, örülnek az ő szenvedésén. És most, amikor a buta, diadalmaskodó arcokat maga körül látta, eszébe jutott, hogy íme, éppen azoknak az édes pillanatoknak egyikét éli most, és ez megnyugtatta.

Hallgatott. Várt. Amikor érezte, hogy a lelkében már nyoma sincs a h- ragnak, tempósan, kényeskedve megivott egy pohár bort, csettintett a nyelvével, mutató- és középső ujjával megtörülte a bajuszát, fejét a kezé- re hajtotta, és késével könnyed eleganciával játszadozva szónokolni kez- dett:

– Nos, barátaim, most majd én beszélek! Figyeljenek! Nem arról kell itt beszélni, és egyáltalán nem az itt a fő, hogy ő akart-e vagy sem meg ilyesmik! A fő itt az, hogy nem ér semmit az egész história! Mert nézzék csak! Mit tett ő mivelünk? Csak visszacsinálta, amit mi elrontottunk. De adni nem adott semmi újat. Ez pedig annyi, mint a semmi. Értik ezt? Vár- janak csak! Ő éppen úgy tett, mintha én gazdag ember volnék, aztán el- jönne hozzám egy rokonom, aki valaha is gazdag ember volt, aztán pa- naszkodnék, hogy nincsen nékie semmije, és már három napja nem is evett, és akkor én kegyeskedve mondanám: jól van, te szegény rokon, majd én kifizetem minden adósságaidat, és úgy is tennék, de készet nem adnék nékie semmit. Értik? Hogy semmi új jót én nem adnék nékie, csu- pán csak a régi rosszat, hogy elpusztítanám. No hát! És akkor az a roko- nom gondolná, hogy csapjon belém a ménkü, ettől bizony ő éhen halhat! Vagy ha jobb eszű, furfangos ember volna, azt mondaná: így is jó, és el- menne a régi pénzadókhhoz, és azt mondaná: adjatok megint, majd a gaz- dag rokonyom megfizeti megint! És muszájja is így tennie, mert különben éhen halna. És hát így én szinte küldeném őt vissza a régi pénzadókhhoz, szinte muszájjá tenném neki, hogy megint elmenjen hozzájuk. És hát a szegény rokony akkor megint nyakig belemászna az adósságba, és megint eljönne hozzám, és én mondanám: ha őszintén begyónod a fü- lembe, hogy megint eladósodtál, hát én megint kifizetem, és így mindéig. És nem lennék én akkor gonosz? Mert hogy miért kényszerítgetem én őt mindéig vissza a rosszba, és miért könyörögtem, hiszen a nyöszörgő

mindéig rimánkodó ember utóbb már nem is ember, az már nem is akar semmi szépet csinálni! És hát akkor szintén tisztább dolgot tennék én, hogyha valahogy kicsinyálnám, hogy ha akar, se mehessen vissza a régi pénzdókhhoz. De nem, nem, én nem ezt teszem, hanem sőt azt mondom: eriggy csak vissza, ha akarsz! És ezt azon a néven nevezik, hogy szabad akarat! Értik most már? Hát nem éppen, hogy így tesz ő, azaz hogy hát az édesapjával, vagyis a nagy Istennel együtt nem így tesznek ők? No hát: ezért nem ér semmit a dolog! Tudják? És ezért szidalmazom én őt! Viszszacsinálja, ennyit tesz, és ezért az a sok orgonaszó!

Prikk még sokáig beszélt. Most, hogy végül kimondta, ami a szívéen feküdt, és azt kerekded formában látta maga előtt, megörült neki, és még egyszer elmondta. Amikor másodszor is a végére ért, tenyerével az asztalra ütött, és azt mondta:

– Igen.

És körülnézett diadalmasan.

De egyedül volt. Teljesen egyedül.

A társaság tagjai megszökdöstek. A kocsmáros bent ült az elhagyott, használatlan kasszában, és szundikált. Kettőjükön kívül senki sem volt a teremben.

Prikk révetegen, bámulva nézett körül. Kissé zsongott is valami zúrza-var a fülében, gondolatvilágában káoszt érzett elhatalmasodni. Szakértőleg latolgatta a helyzetet, és végül megállapította:

– Azt hiszem, részeg kezdek lenni!

Megpróbálkozott, hogy nyomon kövesse önmagát reggeltől fogva, de az emlékezete ide-oda ugrándozott.

Most megint feltáruult az ajtó, és négy-öt vidám ember lépett be. Zajosan beszéltek; az egyik nemsokára felfedezte a villanyoszongorát, beledobta a pénzdarabot, mire a masina rákezdté Don Juan mandolin-áriáját.

Prikk szívét édes melegség borította el a lány, kedves, ismerős hangok hallatára. Ezt az áriát dúdolta délelőtt a két üde, szép leány, amikor már elmondták a varázserejű szókat, és továbblebbentek a napfényes utcán. Prikk lehunyta a szemét, és azonnal látta ismét a két leányt, és hallotta a meleg női hangot: nézd, milyen pompás termete van ennek az embernek! – És ennek a bűvös mondásnak a taktusára visszatáncolt hozzá a délelőtt minden bűbája, és kacér meztelenséggel fürdött a topázsárga borhullámokban. Prikk feje a kettős mámortól meg-meglódult, lecsuklott, tekintete végigsiklott a rongyos, kopott kabáton, a lyukas cipőn.

– Ruhát! Vadonatúj, szép ruhát! – riadozott át a lelkén.

Értelmetlenül, összefüggéstelenül dudorászni kezdett, mint mindig, amikor nagy elhatározás előtt állt. Azután megint nagyot ivott, szintén mint

minden nagy elhatározása előtt. Ez utóbbit illetőleg ugyan gyakoriak voltak az esetek, amikor a nagy iváshoz pótlólag varratott hozzá valami utólag kigondolt, nagy elhatározás, de ma igaz úton járt Prikk. A nagy elhatározás valóban megvolt már előbb is.

Prikk odaintette a kocsmárost, és az apróforintokból kifizette.

Az ötvenkoronásról akkor már megfeledkezett. Minden nagyobb ivás nyomán kiesett néhány képzet Prikk tudatából. Ezt a bankót meg annál is könnyebben elfeledhette, mert hiszen nem tudta az eredetét, és így nem volt a memóriáját mihez erősítenie.

Fizetett, de pótlólag akart még rendelni féllitert. A kocsmáros azonban azt tanácsolta, hogy menjen haza.

Prikk kissé ingatagon lépett ki.

– Ez a számár azt mondja, menjek haza! De hol van az a haza? Ejh, mindegy! Csak ruhát, szép ruhát mindenáron! Mert még egyszer akarom hallani, de most már így: nézd, milyen elegánsan lépked ez az – úr! És... és... Őhózzá is közelebb akarok jutni! Őhózzá, akire most olyan gyerekesen árulkodtam! Közelebb akarok lenni hozzá, mert érzem, hogy lesz még dolgunk egymással!

Prikk most ismét cikázni kezdett.

És cikázása közben, amíg ide betérferedett, amonnét kitaszították, itt halálsárga szilvóriumot, amott törkölyszagú kotyvalékot ivott, fejében rettenetes, infernalis bál zajlott le. Gondolatai táncoltak, ugráltak, mint az elszabadult örültek arra a csodás muzsikára, aminek a taktusát a beteg szíve dobolta, és aminek üres hordó módjára kongó, döngő, sírbolti akkordjai mögül időnként kihallatszott, mint az elkárhozottak siralma:

– Szép, új ruhát akárhonnét, akárhogyan!...

Koromsötét éjszaka volt már, amikor az utolsó helyről is kitaszították. Akkor megállt az utcán, felnézett az égre, sóhajtozott, és tántorogva nekiindult a külvárosoknak. Nem volt semmi határozott terve, vérrel túltömött agyvelejében csak az zengett, csattogott, mint a vert üllő sírása:

– Ruhát, szép, új ruhát!

A Csikágó egyik külső utcájának sarkán hatalmas termetű, tántorgó ember jött vele szemben. Egyébként az egész városrész kihalt volt, mint a temető.

Prikk önmagát pillantotta meg egy üres bolthelyiség üvegében. Vérben fürdő agyvelején homályos sejtelem villant át, hogy ismeri valahonnét a gondosan beretvált, tétova szemű, ittas embert.

– Ruhát, ruhát! – csapkodott az üllőre a láthatatlan pöröly. És a láthatatlan pöröly egyik csapása széttépte a kötelékeket, amelyek Prikket régi világához fűzték. Emlékezetébe visszaderengett a délelőtti egyezség,

amelyet az Üdvözítővel kötött, de a pokolbeli zűrzavar, amely az agyában tombolt, egy pillanat alatt magába nyelt minden határozott hangot, minden tiszta körvonalat. És ahogy az üllő sírása lassan elhalt, a vibráló, kedves csengés mögül megint előbukkant az erkély-ária. Prikk lehunyta a szemét; úgy gondolta: most halotti csendesség következik. De a láthatatlan pöröly utoljára is lecsapott, oly vad erővel, hogy Prikk úgy érezte: a dobhártyája kettéhasad a szörnyű csattanástól, a szíve pedig összezsugorodik, mintha tüzes vasat dugtak volna beléje.

– Ruhát, szép, új ruhát!

Prikk megállt, elővette a kését, és szilajon nekilódulva, nagy erővel bedöfte a jövevény szívébe. – A kirakatüveg csörömpölése vérfagyasztóan sírt át az éjszakán. Az üvegcserep összevázta Prikk kezét, a késről is csöpögött a vér. Prikk a hatalmas lódulattól meg a részegségtől elvágódott, és a kövezet felhasította a homlokát.

Messziről zavaros hangok, lépések visszhangos kopogása csapódott a fülébe. Remegve állt talpra, és időnkint a falhoz csapódva, futva, sietve, meg nem állva kijutott a ligetbe.

Befúródott a sűrű bokrok közé, és ott ledobta magát a földre.

PRIKK MENNYEI ÚTJA

Tudod, mi a megbánás?

Tudtad, de elfelejtetted.

Mindenki tudta már, de mindenki elfelejtette. Ez a csúf, beteg, sárga legény időnkint el tudja magát felejtetni. Halavány arca egyre halaványabb lesz, nyurga teste egyre fogy, rekedt hangja egyre gyengül, és ő egyszer csak – eltűnik. – Elfelejtetted.

Azután derűs, szép napok járnak feletted, békében élsz a tegnappal, a szíved nyugalmas áriákat kalapál, de egyszer megint zavaros, fekete tegnap lopózik orvul a hátad mögé, a szíved táncolni kezd, szűköl és remeg, mint az eb, futnál már, de késő: a sárga képű, beteg legény hátulról megkapja a nyakadat, odahajol hozzád, hogy érzed a bűzös leheletét, és a füledbe súgja:

– Hopp, komám, itt vagyok!

Keserű méreg rágja a szívedet, és ösztökél, hogy csináld vissza, amit tettél. – Megteszem! – mondd, és már akkor le is csapott rád a halálos erőtlenség, és torkodon izzó nyál folydogál alá.

Hanem nincs senki. Egyedül vagy. Teljesen egyedül.

Prikk felébredt.

Legelső pillantása elszibbadt, megaludt vértől mocskos kezére és a mellette heverő véres késre esett. Szemére szürke köd ereszkedett, a lába remegett, amikor talpra állt. Hajszájai tövéből forró verejtékcseppek fakadtak, végigfolytak az arcán, és amire véres kezére estek, jéghideggé váltak. Megindult, eleinte lassan, aztán egyre sebesebben, utóbb szinte rohant valahová. Szennyes zsebkendőjét véres arcára szorította, szemét a földre szegezte, és ment. Az emberek megfordultak utána, de nem tekintett fel, csak ment.

Nagy, nehéz út volt ez; lábai a fáradtságtól fává keményedtek. Az újpesti rakpart felett állt meg először, ott pillantott fel először. Ott körülnézett: a vidék teljesen elhagyott volt. Dél már elmúlt: a munkások hűvös helyre bújtak ebédelni. Ledobta a ruháit, arcát, kezét mohón belemerítette a Duna hullámaiba, és lemosta róluk a vért. A kését is tisztára mosta. Aztán megint feljebb ment pár száz lépéssel, és ott leült.

Az megmaradt az emlékezetében, hogy a tegnapelőtti éjszakán valahogyan váratlan pénzhez jutott. Ennek a pénznek, az öt darab egyforintosnak a roncsait meg is találta a nadrágzsebében.

A második éjszaka úgy élt a tudatában, hogy ő holtrészezen bandukolt kifelé fekvőhelyet keresni, amikor felbukkant vele szemben az ismerős arcú, berúgott ember, akit ő leszúrt és kirabolta. Eziránt semmi kétség: ott a véres kés. A megtámadott ember védekezett, ő valószínűleg arcul ütötte az öklével, aminek a véres nyoma most is ott van az arcán. Mindketten elestek, de az idegen ott is maradt, ő azonban felkelt, és kirabolta. Kutatni kezdett zsebében a rablott pénz után, és meg is találta az összegyűrt bankjegyet. Valami kísértetiesen halvány emlék derengett az elméjében, hogy talán azt is úgy kapta, de mindez csak egy pillanatig tartott, aztán eltűnt végképpen.

Nézte az összegyűrt bankót mozdulatlanul, sokáig, amíg a merő nézés-től könnybe borult a szeme. Odafent a magas égen fekete felhő úszott a nap elé, beárnyékolta Prikket, és nem is mozdult el a feje fölül többé.

Prikk ezt a napot átbujkálta. Maga sem tudta, én sem tudom, hol járt, mit evett egész estig. Csak akkor jött be a városba, amikor már alkonyodni kezdett.

Kétségtelen, hogy bujkálásai közben nehéz küzdelme volt önmagával, mert becsületes lelke arra ösztönözte volna, hogy vallja be, amit tett, de minduntalan visszacsendült emlékezetébe a két szép, üde leány mondanása, és ilyenkor az életösztön megkapta hátulról a rongyos kabátját. Leg-

jobbnak vélte végül, hogy nem jelentkezik ugyan, de útját sem állja az eseményeknek. Lesz minden úgy, ahogy lesz.

Beérve a városba, benyitott egy patikába, és flastromot kért. Akkor nagyon reszketett a szíve, a nyelve elnehezedett, és mégis különös vágyat érzett a fontos titok elmondására. Várta is, hogy majd gyanúsán néznek rá, majd faggatják. De a patikuslegény vidáman mosolygott, és negédesen mondta:

– Ezt jól elintézte, öregem! Szabad kérdezni, vajon Rosztopcsin generális hagyta a névjegyet az arcán, avagy talán a jarzsebinkával volt némi megbeszélőnivalója?

Prikk csak félig értette meg a tréfás kérdést, lesütötte a szemét, és zavartan hebegett. A kenőcsök testvére, a rebarbara barátja, a vidám és bohó patikuslegény pedig leültette, és gondosan beraggatta.

Azután Prikk odakint állt ismét az utcán; lelkét a csüggedés szürke szárnya verte. Kényszerűt érzett, hogy elmenjen a pálinkás boltba, mert úgy gondolta, hogy ott megoldást nyer a szörnyű kérdés. Bizonyára tudnak már a gyilkosságról és ott majd lecsapnak rá, mint a héja.

Kéjes szomorúság, édes szenvedésvágy űzte.

Ahogy az üvegajtót benyitotta, mindenki rátekintett vizsgálódva, és egy pillanatra halálos csend támadt.

– Vártam ezt! – gondolta. – Tudtam...

Aztán kiabálás keletkezett.

– Itt van! Itt van Prikk! Itt a nagy Prikk!

Zűrzavaros nevetés és gúnyolódás hangjai folytak össze a fülében. Tétován, zavarosan bámult az emberekre, és gyötrelmes zavarában odasietett rendes helyére, a rumoshordóhoz, és leült rá.

A pálinkás zsidó akkorra már odaállította eléje a szilvóriumot, és elővilantva hófehér fogát, nevetve szólt:

– Kezdődik a második felvonás!

Prikk lehajtotta a fejét és hallgatott. Gondolatai örült sebességgel kergették egymást, végül felderült előtte a dolog. Tegnap este bizonyára itt volt utoljára már holtrészegen, innét indult neki a nagy éjszakának, és ezek most azt hiszik, hogy valahol elesett és összezúzta magát. Szomorúság űlt a szívére, hogy íme: a fontos, a nagy titok idétlen nevetésbe fulladt, hogy sehol sem néznek ki belőle egyebet, mint haszontalan, részeges csavargót.

Később beszélni kezdett, halkán, remegő ajakkal, lassan-lassan vádolni kezdte önmagát, de oly tekerményes szavakkal, annyira fennköltén és keverve valamelyik füzetes regényből az emlékezetében maradt mondatokkal, hogy maga is érezte, mily sötét zűrzavar burkolózik köréje. Reme-

gő kezével néha belenyúlt a belső zsebébe, kihúzta az összegyűrt bankót, megmutatta, de csak a csücskét, és ismét visszadugta.

Az emberek csodálkozva nézték vergődését, és tétován nevettek.

– Utoljára nevettek! – suttogetta Prikk – mert majd a vörös palástos a pribékjeivel...

– Nini, hisz ez most is részeg! – kiáltotta valaki. – Eredj haza, Prikk, mert majd megint baj lesz!

Prikk szomorúan kullogott el, bele a csillagos éjszakába.

Igen, úgy volt: Prikk akkor belement az éjszakába. A hosszú, nagy éjszakába, amely egy hónapig tartott. Felvirradt azután is naponkint, úgy, mint azelőtt, de egyik virradat sem volt valódi. A nagy éjszaka egy hónapig tartott, és a végül felderülő hajnal csodálatos, rendkívüli helyzetben találta Prikket.

Prikk azon az estén nem ment ki a Csikágóba. Feléje sem nézett. Kiballagott a faszorba, kikeresett egy padot, amelyet jól elfedtek a fák, arra leült, és sokáig semmire sem tudott gondolni, hanem régi áriákat fütyörészett.

Amikor az emberek már hazamentek, és csak a részeg nyári szellő járkált a fák között, elővette a kését, és a pad támlájába belevészte:

IT LAKIK PRIK

Szeretetteljesen nézte tréfás művét, és várta a kedves, jótékony derűt, a régi ismerőt, aki el szokta űzni a sötét gondokat.

De a régi, kedves ismerős nem jött el.

Akkor elpusztította a felírást, és ezt véste helyébe:

IT LAKOT PRIK

Így jobb volt. Jobb így: ha az ember ránéz, a szívét bú fogja el, és ha a kedves derű nem jött el, majd eljön az édes szomorúság. És igazabb is így. Most már csak napok kérdése lehet az egész. A hullát már megtalálták, őt most már ezer éles szem keresi, kutatja. A kedves, drága vágy: a pompás Prikk, a szép ruha, az is csodálatos változáson ment át. Nagy, szép álommá szublimálódott, amelynek az ember nem is kívánja a megtestesülését. Szebb az úgy, mint álom. Az ötvenkoronás bankó sorsa tehát ebből a szempontból meg volt pecsételve. Egyébként is úgy határozott Prikk, hogy nem váltja fel. Hanem e mögött az elhatározás mögött még ott bujkált a kedves tudat: – Kemény elhatározás, de megváltoztatom, amikor akarom!

A lámpaoltogató kopogása elhalt az utcasarkon. Prikk akkor hanyatt feküdt a padon és elaludt.

Alig virradt azonban, már felébredt, lement a Duna-partra, és leült az alsó rakodópart lépcsőjére. Nyomasztó, félelmes józanság nehezedett rá. A régi napszámosmunka, amiből még három nap előtt is élt, úgy tűnt fel előtte, mint az előbbi élet gyötrelmes emléke. Szó sem lehetett arról, hogy visszatérjen hozzá.

A nap felbukkant a budai hegyek mögül, és piros arcával kíváncsian nézett bele Prikk fehér arcába.

– Szervusz, Prikk! Hogy vagy, és mi a szándékom?

Prikk úgy tett, mintha észre sem vette volna a bíbor piros mennyei csavargót, lenézett a lépcsőre, és töprengeni kezdett.

Annyi most már tisztán állt előtte, hogy az életének véget kell vetni. Csakhogy a tegnapi egyetlenegy szép nap szörnyű rombolást vitt véghez a lelkében. Azelőtt ha az öngyilkosságon jártatta az eszét, úgy tűnt az fel előtte, mint a biztos, a töprengésektől ment, akadálytalan megnyugvás. Ma pedig már szigorú, merev aggályok álltak eléje.

– Jó, jó, Prikk, öngyilkos leszel! – mondta az egyik. – Rendben van. De csak nem akarod, hogy ilyen pocsecskul, kopottan találjanak meg valahol? És csak nem kívánhatja senki, hogy valahol az árokparton akadjanak rád? Hiszen az ilyesmit szépen, úri módon kell csinálni! Hogy revolver durranására összefussanak az emberek, hogy sajnáljanak, hogy legalább a haláloz pillanatában fontos légy! Nem?... No persze, de az ilyesmihez pénz kellene!

Nyomban utána előállt a második aggály.

– Igen, Prikk, igen. Értem! Öngyilkos akarsz lenni. Értem. De előbb szép, fontos búcsút kellene venned a régiektől, a pálinkás zsidónak, a felvilágosult nőknek és mindazoknak, akik szörnyű tudatlanságukban úgy megbántottak, meg kellene bocsájtanod, hogy azután könnyezve beszéljenek rólad. Csak nem akarod, hogy majd hónapok múlva, úgy találomra kérdezze valaki: hát az a félnótás Prikk ugyan hol lehet? És mindjárt másról kezdjen beszélni? Csak nem akarod ezt?

– Ej, mit kínódsz ezekkel a buta aggályokkal? – szólt ki ekkor a zsebéből az ötvenkoronás. – Itt vagyok én, válts fel engem, és minden rendben van!

Prikk szívét erre édes megnyugvás szállta meg. És a túlvilági élet mi-benlétéről kezdett töprengeni, mert hiszen ehhez most már bizonyos tulajdonjogot érzett. Töprengéseit azonban nem tudta határozott formákba foglalni; úgy peregték le azok előtte, mint a hajnali álom kaleidoszkópképe. Lehunyta a szemét, és látni vélte a millió színben tündöklő pókhálót,

amely a halál birodalmának kifelé vezető ajtajára fonódik. Arra, amelyiket nem nyitnak ki soha... Visszaidézett az emlékezetébe elmúlt, ködös, őszi estéket, amelyeken itt vagy ott ülve, oly sokáig elnézegette az előtte elhaladó embereket, a finom urakat, a szép asszonyokat, és amikor az alakjuk összefolyt a köddel, ő úgy képzelte, hogy a kedves emberek nem térnek vissza már soha, mert szép lassan átlépkedtek a túlvilágra. Most azután úgy gondolta, hogy ha öngyilkos lenne, nem tenne mást, mint hogy egy merész kanyarodóval odakerülne eléjük, és hogy milyen kellemes volna ez! És hátha ott szembejönne vele a meggyilkolt ember is, és mondogatná neki: No, Prikk mester, engem ugyan csúffá tettél, de azért legyünk jó barátok!... Aminthogy odaát bizonyára mindenki jó barátja a másiknak.

Múltak a napok, és Prikk koldulni kezdett.

Eleinte gyötrelmesen, dugva történt a dolog, de utóbb beleszokott. És lám, a bankót nem váltotta fel. Pedig éjszakánként, amikor a fasorbeli padon aludt, gyakran virradt fel arra, hogy a bankó, amit a szíve felett levő zsebében hordott, nyomja, gyöttri, sanyargatja a szívét. És kétségtelenül a bankó, a néma tanú volt az oka annak is, hogy álmában gyakran felkereste a riadt, szörnyű, ismerős arc, a megölt ember arca. És mégsem váltotta fel.

Nem. Mert elszokott a tudattól, hogy pénze van. Valami olyan sejtelve is volt, hogy beteg, agyonzaklatott szíve nem is bírná el a váltás nagy pilanatát.

A napok lassan vánszorogtak. Prikk összeesett, megvénült és lesoványodott, mint a gazdátlan kutya.

Különös remeteségének harmincadik napján Prikk lelke összezsugorodott. Összetöpörödött, valósággal összeaszalódott. Ez pedig azért volt, mert meghalt a lakója. Ezen a napon meghalt Prikk akarata. Hajnalban kapta a halálos döfést, mikor egy rendőr a padon alvó Prikket durván felrázta. Amióta ott lakott a padon, még soha senki sem háborgatta.

Prikk felpillantott, és ahogy az egyenruhát felismerte, felült.

Gondolataiban régen megszokta már ezt a pillanatot, de az arca most mégis verejtékes lett.

– Készen vagyok, mehetünk... – hebegte alázatosan.

– Még most is részeg vagy, bitang! – mordult rá a rendőr. – Eredj a dolgodra, és ne találjalak itt többé!

A rendőr meg sem várta, amíg Prikk elkotródik, hanem nyugodtan tovább ment. Prikk remegve bámult utána, és érezte, hogy valami változás történik vele. De nem tudta, mi az.

Ekkor kezdődött meg Prikk akaratának agóniája.

Szilaj öröm közeledett feléje, mosolygós arccal, kitárt karokkal, hogy a nyakába borulhasson, és együtt ujjonghassanak, hogy íme, nem történt baj, a gyilkost nem keresi senki! – De Prikk csak bámult rá, bután és közönyösen. Az öröm pedig fanyarul, csalódottan távozott.

Prikk érezte, tudta, hogy el kellene sietnie a padról, mert a rendőr visszajöhet, és akkor bizonyára baj lesz. De nem mozdult. Órákig ott ült még, és bámult a levegőbe. Amikor a testét már összetörte a kemény fapad, végül felállt. Be akart menni a városba koldulni, de a lábai kifelé vitték. Kivánszorgott a liget külső részébe, és ott csavargott egész nap. Nem is evett semmit. Estefelé egy munkásember jött vele szemben, és anélkül hogy Prikk kérte volna, két hatost adott neki. Prikk nagyon éhes volt, de azért csak lassan, lomhán ténfergett befelé a városba, nem törődve azzal sem, hogy lekésik a boltból, és nem vehet semmi ennivalót.

Beért mégis idejére, és vett valami kis húscsfrangot meg egy darab kenyeret. Akkor még volt néhány krajcárja, ami az előző napról maradt.

Az alkonyattal együtt nyirkos hűvösség ereszkedett alá a földre. Prikk megpróbált gondolkozni, hogy talán mégis kellene tennie valamit: az éjszaka hideg lesz, az éhség is... talán a bankót mégis... De nem ment vele semmire. Csak rakta a lábait egymás elé, és maga is csak utóbb vette észre, hogy megint a régi pad felé közeledik. Azzal sem törődött. Akkor már sötét volt, és a ligetben nem járt senki. Akinek lett volna is hozzávaló szándéka, azt is lebeszélte volna a lombzizegető, hideg szél.

Prikk leült, és megette, amit magával hozott.

Valami nagyon távoli hang mintha a régi napszámosmunkáról dudorászott volna temetőien szomorú nótákat, de azt hamar elintézte.

– Senki sem bolond, hogy ilyen ványadt, félholt embert fogadjon!

Egy-két elkésett ember sietett el mellette, és a beszédfoszlányokból, amiket a szél odavitt hozzá, megtudta, hogy holnap sátoros ünnep lesz, valamelyik kerületben holnap van a búcsú. – Elhatározta, hogy reggel bemegy a templomba. Ott bizonyára sokan lesznek, és jó meleg lesz. – Hanyatt feküdt a padon, két karját a feje alá tette, és elhatározta, hogy alszik.

A szél egyre hűvösebb lett, és Prikk egyetlen tagját sem mozdította, egy hajszálnyira sem, nehogy még jobban fázzék. Ha mellét egy-egy sóhajtás meg nem emelte volna, ha szeméből a szél egy-egy könnycseppet nem pottyantott volna a pad rőtbarna deszkájára, akárki azt hihette volna, hogy holt ember fekszik a didergő fák alatt.

Pedig a fekvő ember élt, csak az akarata halt meg. A teste mozgott, a szíve vágódott valami ismeretlen dolog után.

Mielőtt elaludt, nagy, koromfekete szomorúság feküdt a szívére. – De végül mégis elaludt.

Reggel, amikor felébredt, bizonyosan tudta, hogy sok szépet, színeset álmódott. Hogy valaki valami igen dicsőt, pompásat ígért neki. De az álma körvonalait már nem tudta többé összeilleszteni; szétlopkodták azokat a megújuló élet színei, hangjai. De a szívében ott lappangott a makacs meggyőződés:

– Jó lesz, nagyon jó lesz!

Csakhogy amikor fel akart emelkedni, a gondolatai ijedten szétrebben-tek, mert tudomásul kellett vennie, hogy a pad nem engedi. Hogy valahányszor a fejét felemeli, az mindannyiszor visszaesik a barna, kemény deszkára. És ahogy végül mégis a lábára tudott állani, akkor meg az ég hirtelenül világospirosra vált. Nemigen értette a dolgot, mert arra már nem gondolt, hogy napok óta alig evett valamit. A régi időkben, a szörnyű nyomorúságok napjaiban pedig volt már néha így, de arra már nem volt képes visszaemlékezni.

– Valami istencsodája kerülget! – gondolta. – Olyanformán érzem, mintha már nem kellene törődnöm azokkal a dolgokkal, amelyekkel azelőtt törődtem. A bankót fel kellene váltanom, hiszen így meghalok. Most már úgylis egyremegy.

Kínos erőszakkal töprengésre kényszerítette az eszét, és végül mégis abban állapotodott meg, hogy nem váltja fel a pénzt, mert bűnhődnie kell a szörnyű gyilkosságért. – De ez az elhatározás csak torzszülött volt, amit Prikk vergődő lelke választott ki önmagából, hogy szembeállíthassa azzal az ébredező, ködszerűen halavány sejtelemmel, hogy most már félti az életét meg a szabadságát. Háromszor is eléje ment a bűnhődésnek, az mindannyiszor elkerülte. Most, hogy tegnap már a rendőr is otthagya, csak most eszmélt rá, hogy milyen rettenetes lett volna, ha elviszi magával. Háromszor engedték futni, ha most ilyen toprongyosan előmutatja a bankót, kétségtelenül lecsapnak rá.

Ezért nem váltotta fel a pénzt. De ennek nem volt tiszta tudatában maga sem.

Hogy kihűlt a testem az éjszaka! Most bemegyek a templomba!

A lába remegett, tüdeje égett, és akkor már tudta, hogy mindez a gyengeségtől van, azért a nála maradt pár krajcárt beitta, hogy erőre kapjon. Ott a jó melegen erős kísértésben volt, hogy felváltsa a nagy pénzt, néhány-szor oda is nyúlt a zsebéhez, de mindannyiszor abbahagyta.

Elment.

Anyira fáradt volt, hogy a fejét sem emelte fel. A kövezetet nézte, és jóformán csak arra ment, ahonnet harangszót hallott.

A templomban még kevesen voltak. Néhány templomos vénasszony lapított itt-ott; hang sem volt egyéb a gyertyagyújtogató gyerekek csoszogásán kívül.

Prikk bevette magát az egyik pad belső sarkába, közvetlenül az oszlop mellé, hogy ne háborgathassák. Két kezét a pad támlájára tette, és ennek éppen ideje is volt, mert a feje lebiccent. A vénasszonyok odanéztek és összebólintottak:

– Jó ember... derék, istenes ember!

Amikor a templom harangja megkondult, a hang megrázta a tornyot, és áthullámozott a belső csendességen, a nép elkezdett betódulni a padok közé. A levegő egyre nehezebb és sűrűbb lett, és amikor a pap kilépett, felment az oltár lépcsőjén, és felmutatta a csillogó monstranciát, már nem volt egyetlen talpalatnyi szabad tér sem a kockás köveken.

Prikk körül mézédés hangok kergetőztek, de nemigen tudta, mi az a zengés, ami körülveszi. Ettől fogva általában nem sokat lehetett volna építeni a megfigyeléseire, mert például azt is, hogy a homloka nagyon tüzel, csak arról vette észre, hogy a keze viszont egyre hidegebb lett. Ha nem mindez most nemigen bántotta, mert egyébbel volt elfoglalva. Kedves, szép, üde leányfejcskék bókoltak körülötte, de még ennél is szokatlanabb volt, hogy a templompad kemény deszkájából éppen Prikk arca előtt, csodaillatú virágok nőttek, és beárnyékolták az arcát. Ezek után pedig úgy érezte, hogy az orgona szavából, amint feléje hullámozik, halaványkék fátyol fonódik, és lassan, lágyan a szemére borul, hogy ő se láthasson senkit, és őt se láthassa senki. De ez mit sem ért, mert a szörnyű ember, a meggyilkolt előbújt a pad alól, leszakította a fátyolt, és üveges szemével belebámult Prikk szemébe.

Pápaszemes bácsika ült Prikk mellett. Ez gyakran nézett a mozdulatlan emberre, de mindannyiszor gyorsan vissza is kapta a tekintetét az oltárképre, és azt gondolta magában, hogy ő sem avatkozhatik bele senki dolgába, és különben is jó lesz már, ha elmegy, mert a mise a vége felé jár, bizony még összenyomják a nagy tolongásban. – Ez a szemüveges emberke is azt gondolta, hogy Prikk meghalt. Hallotta valaha az édesapjától, hogy egy részeges csavargót megütött a szél a templomban, a nagy forróságban. Meg volt győződve, hogy Prikk mint szabályszerű részeges csavargó, ragaszkodott a tradícióhoz, és szintén meghalt.

Pedig Prikk nem volt halott. Az akarata, az meghalt már, az életösztöne is egyre pusztult, kopott, de a szíve élt, betelt sejtelmekkel, és dobogásával kedves, régi induló áriáját kalapálta. Prikk rejtve elmosolyodott, és az

induló vidám ütemeire megindult a virágok meg a régi nyájas emberek közé.

Mily szép, mily kedves mindez! – gondolta. – És én úgy érzem, hogy valaha már beszívtam ezeknek a pompás virágoknak az illatát, és bizonyosan tudom, hogy ezek a nyájas, szép emberek azt mondogatnák, ha közéjük lépnék: – Ah, ah, Prikk! Itt jön Prikk! Hozta Isten, Prikk!... – Most lehunyom erősen a szememet, odamegyek közéjük, és átölelem a nyakukat!

Lehunyta erősen a szemét, és az induló hangjaira vidáman, délcegen közeledett feléjük. De ott, ott már egészen közel, amikor a virágok illata már a szívét érte, az induló lassan elhalt. Prikk lába ólommal nehezült; nem mozdulhatott többé. A meggyilkolt ember lelke állt előtte.

A mise akkor járt a vége felé, és a pap ismét felmutatta a monstranciát, aminek aransugarain a nap behulló fénye a gyertyák világával vérszínű derengéssé olvadt össze.

– Vér, vér... folyik a vér...

Prikk reszketett, a szeme könnybe borult, felnézett a Krisztus-képre.

– Megbántam már keservesen, hogy annyiszor szidtalak, Uram! Érzem, hogy a szívem nagyon reszket, és a fejem szédül, most már bizonyosan meghalok, hanem hiszen jobb is lesz az! Csak azt a rettenetes ürességet töltsd be a szívemben, ami akkor keletkezett, amikor elárultalak! Mert én hallottam egy öreg csavargótól, akit már tavaly kivittek a temetőbe, hogy a haldoklók az utolsó percekben megbékülnek. Bizonyára belátnak már a régi otthonukba, ahonnan jöttek. Ezt a nyugodalmat szeretném még egyszer érezni. Ettől a szörnyű arctól ments meg, Uram, akkor hiszek neked, és békecsókban halok meg!

Lehajtotta megint a fejét, akkor azonban valami ötlött az eszébe, aminek nyomán kedves verőfény hullt a lelkére. Titokban letörölte a könnyeit, és most már pajtáskodva, szerető pajzánssággal nézett megint a Krisztus-képre.

– Visszajövök mindjárt, Krisztus uram, várj meg!

Izgatottan fúródott át a tömegen, és kisetett. Odakint már felsütött a nap, és fényes foltokat rajzolt a nyüzsgő emberek ünnepi ruhájára. Prikk boldog izgalommal bolyongott az ünnepi sátrak között, valami alkalmas tárgyat keresve, amit fogadalma emléke gyanánt ajándékkul felajánlhatna Krisztusnak. Nagyon nyugtalan volt, de amikor a gyűrött bankót előkereste, és a ragyogó napfényben kibontogatta, a félelme elröppent. Elmúlt, eltűnt. Prikk odament az egyik bábossátorhoz, és megvásárolta a legnagyobb, a leghatalmasabb bábszívet, amelynek közepében pompás kis tükör díszeskedett. Amikor a pénzt átnyújtotta, a bábos szinte fel sem

nézett, úgy adott vissza. És Prikk ezt akkor már éppen olyan természetesnek találta, mint azt, hogy az utcán bolyongók nem félnek, hogy felbotlanak egymás árnyékában. Hiszen egyezséget kötött Krisztussal, hogy az megvédelmezi őt, ő pedig ezért ajándékot visz neki. Krisztus már betartotta a magáét, most őrajta van a sor.

Megindult vissza a templomba, és gyönyörködve nézegette a mézeskalácsos-remekművet, a hatalmas szívet. Ide-oda forgatta, és aközben a napsugár rávetődött a szív közepén levő tükörrre, onnét pedig pajzánul továbbugorva, beleszúrt egyenesen Prikk szemébe.

Prikk fintorgatta az orrát, boldogan mosolygott, kezével hessegetve a napsugarat.

– Menj, te bolond! Nem tudsz magadnak külön arcot találni?

Rálehelt a tükröcskére, letörülte a kabátja ujjával, és belenézett. – A meggyilkolt ember fakó, elgyötört arca nézett vissza rá. Prikk torka összeszorult: rekedten kiabálni kezdett: – Krisztus, Krisztus, megcsaltál! Azt ígérted, hogy megszabadítasz tőle!

Az emberek bámulva néztek rá, köréje csoportosultak, de ő szétlökdöste őket, és céltalanul megindult. Hirtelen megállt ismét, felnézett az izzó napra, és akkor azt érezte, hogy a szívéről jéghideg szorítás siklik le. Akkor már tudott mindent. Tudta, hogy mi történt.

Köhécselve, remegve nevetgélt, megsimogatta a bábszívet, és hirtelen odafordult a legközelebbi emberhez, egy hosszú fejű, kis kalaposmesterhez, könnyedén a vállára ütött, és azt mondta:

– Hosszúfejű úr, boszorkányok járnak az erdőn, nem hallja, hogy zörög az avar? Ők kuszálták össze a dolgomat, amiért nem köszöntem nekik Borbála napján. De jött a mi urunk, Krisztus, és rendet teremtett. Arra kértem, hogy tegyen csodát, hát megtette! Tudja kegyed, hogy mi az a visszacsinalás?... Mutassa csak a szemét!... Nem, nem tudja, nem is tudhatja, hiszen úgy látom, hogy kegyed számár!... és tudja, ki tette a visszacsinalást? Hát a... a... hát nézze: ő! Ő tette! No, Isten vele, nekem most dolgom van!

A templomból akkor özönlöttek ki a búcsúsok; valamelyik szomszédos község emberei kiálltak a tömegeből, és énekelve megindultak, elül a vörös lobogóval, amelyen apró kis Krisztus-szobor állt. Arra a kis szoborra mutatott Prikk.

A kalaposmester ijedten nézett Prikkre, az azonban csak mosolygott barátságosan, éppen csak azért, hogy nagyobb nyomatékot adjon az előbbi szavának. Szamárfület mutatott feléje, azzal kedves, finomkodó, szinte táncos lépésekkel megindult a búcsúsok után, közibük vegyült, és

megköszörülve a torkát, rekedt, hatalmas bikahangján együtt énekelt velük:

*Szent Özséb – hitvalló
Könyörögj – érettünk!
... érettünk! -*

tette hozzá diadalmasan mosolyogva, és különösen, uraskodva dörzsölgette a kezét.

– Szép volt, mi? – kérdezte hirtelen a jobb oldalán menő asszonytól. Az szigorúan nézett rá, de nem felelt.

– Szép volt, mi? – fordult most a bal oldalán lépegető emberhez. Az bólintott: igen. Ez az ember süket volt, mint a sírgödör.

– Bizony, szép volt, de meg is érdemelte! – folytatta Prikk fontosan, egyre dörzsölgetve a kezét. Elégedetten nézdelte ide-oda, dudorászott kisé, majd így folytatta, tudatában annak, hogy most a lelkét önti szavakba, és hogy ennél fogva a szavaknak szépen, díszesen kell folyniok, mintha folyékony aranyból volnának.

– Tisztelt úr, én nagyon is szerfelett jól tudom, hogy ez az alkalom, amelyben most az emberek általában tisztelik az urat, nem lévén alkalmas, hogy személyesen ismerkedjünk, mégis, tisztelt úr, engemet általában csak Prikknek neveznek, és napszámosi aljas munkálatok keresetforrásim, bár az utóbbi időkben nem... nemigen... de azonban csak azt akarom kifejezni, hogy ezen emberek itten istentiszteletet visznek véghez, bár nem tudják, hogy miért tisztelik azt, jobban mondva, aki a zászlón áll, vagyis az urunk Krisztust. Mert a buzgólkodó emberek azt vizsgálják, hogy valóban az-e ő, ahogy mondotta, vagyis a nagy Istennek fia-e? és azért dicsőítik, ha az valóban. Hanem engem, szegény sorsú Prikket, alja napszámosi munkák emberét a sorsom fordulása rávezetett, hogy nem vizsgálom, vajon valóban az-e ő, és mégis dicsőítem szép zsolozsmákkal, mint a tisztelt úr is hallotta az előbb. Mindezt éspediglen azért, mert ő szörnyű balsorsomat visszacsinálta, és szegény, tévelygő eszemet felokosította, hogy az, hogy visszacsinálás, az nem semmi, amint én tévelyegve mondtam, és balgán hívé, hanem az a minden, és hogy az új jók, amiket hogy nem ad meg, panaszoltam, hogy azok nincsenek is, és hogy abban, hogy: visszacsinálás, már benne foglaltatik minden jó. És ő valóban a maga életében visszacsinált mindent a sírig, ami a sötét kapuja annak, ahonnét mindnyájan kiindultunk, tisztelt úr, mindnyájan, vagy ha jobban megért így – hát igen: – a paradicsomnak, azaz a mennyországának, ahol a visszacsinálásnak vége szakad, mert az az, amit elérni kell.

Mert az az, ahonnét mindnyájan kiindultunk, ezt pedig a tisztelt úr is tudhatja...

A süket ember, aki eddig a földre bámulva kullogott, most kérdőleg és gyűlölséges bizalmatlansággal nézett a beszélőre. Nem értett, nem hallott meg Prikk beszédéből egyetlen szót sem, de a süketek ösztönével megérezte, hogy rendkívüli dolgokat mondanak neki.

Prikk lelkébe a vizsgálódó pillantás gyilkos mérget lopott: a haragot. Homályos szörnyű sejtelmek árnyékvonalai jelentek meg előtte, orrcimpái remegni kezdtek, tétován nézett körül segítség után, a rettentő démon, a pokolbeli düh ellen, mert érezte, hogy ha az egyszer átkaphatja a torkát, nem szabadulhat tőle többé. De akkor véletlenül a búcsúsok lobogójára esett a tekintete, és a lelkét ismét nyugalom szállotta meg. Édes örömmel töltötte el a lelki békesség, amely leszállt rá, még inkább pedig a tudat, hogy az elkövetkező mondandókban szomorúságok foglaltatnak majd, amikhez mindig vonzódott a lelke. És már azt is érezte, hogy amit majd mond, az olyan lesz, hogy hiába néz rá gyanakodva bárki is, ő tudja, hogy az egyenes, tiszta, okos beszéd lesz, amitől nincs mit tartania, és ha az történik is, hogy a buta szomszéd nem érti meg, majd megérti ő: Prikk, ő maga, aki mondja.

Igy folytatta:

– Amint mondtam, azon hely az, ahonnét mindnyájan kiindultunk. És ezt tudhatná a tisztelt úr is, mert tudom én, hogy maga is volt már néha úgy, hogy elszomorodott, ha nézte a kék eget avagy a nyári éjszakán ragyogó, gyönyörű csillagokat, mert a lelke odahúzódott, mintha valaha gazdag ember lett volna, de aztán utóbb szegénységében kitzasztották volna a kastélyából, és aztán egyszerre csúnya, nedves éjszakán a hideg utcáról felnézne a kastély kivilágított ablakaira. Én legalább, én, csekély személyemben néha oly igen szomorú voltam, különösen, ha szép énekeket, vidám dalokat hallottam, és azt gondoltam, hogy én már voltam nagy uraság, aki vidáman hallgathatja a szép dalokat, ha pedig én alighanem mindéig ilyen cafatos csavargó voltam, és csak onnét, a magasságos szép mennyországból emlékezem a dalokra, és a szép, kedves urakra, akik majd mondogatják tán, hogy: – Ah, ah, Prikk! Itt van Prikk! Hozta Isten, Prikk! – És hogy a szomorúságom attól van, hogy a kék égből néha visszacsöppenik a szívembe egy-egy olyan kedves, régi hang. És az is forgolódott már a fejemben, hogy azok a sok szépek, amiket úgy szomorúan gondoltam és mondogattam úgy magamban, hogy azok nem vesztek el a pusztá semmiségbe, hanem felszálltak oda vissza, és aztán ott majd megint megtalálom őket, de akkor már drágakövek lesznek belőlük, és úgy csillognak, majd pirosban, mint a rubin, és a nagy Isten odaadja őket

és mondja: ez mind a tied, Prikk, lám: sok drágaköved van, gazdag vagy!... De hanem ez énrólam szól, tisztelt úr, és hogy magáról szóljak megint, hát aztán máskor meg ha valaki bántotta, és megcsalták emberek vagy csalfa asszonyok, és úgy aztán a szíve összefacsarodott, és őszintén belátta, hogy mindezekhez – hogy segítsen rajta – maga gyenge, akkor is csak felnéz sírva az égre, mintha régen, nagyon régen otthagyt volna valakit, aki úgy meggyámolítja, aki után vágyódik, ha megtapossák a szívét, a lelkét. Érezi, hogy mintha odavalósi volna, hogy mintha a szülőföldjét látná, és ezt úgy is mondhatnám, hogy az ember lelkébe a Paradicsomkert egy régi röge vagon belédugva, és az ösztökéli mindétig odavissza a hordozóját. És hát aki vissza tud oda jutni, az nem azt cselekedte-e, hogy visszacsinált mindent, és hát ugyebár nemde hogy nem is lehet több? Ah, az a minden! Nincs is több!... Hát tisztelt úr, mostan ha rám figyelt, immár tudhatja, hogy miért nem vizsgálom én, hogy az, aki mindezt megmutatta nekünk, és most odafent áll a zászlón, hogy az kicsoda?... Nékem megmutatta mindezt egy tükörke által, amely itt van e! Nézze csak! Merthogy én azt hittem, hogy megöltem egy embert, és ő megmutatta, hogy én, tisztelt úr, önmagamot öltem meg, és ez igaz is volt mindaddig, amíg aztán meg nem mutatta mindjárt a feltámadás útját is. Ó, az emberek bizony úgy, mint én, bizony önmagukat öldökszik, és nekem úgy fáj a lelkem, hogy mindétig őt szidalmaztam, és ő ennek ellenében megmutatta az utat, hogyan kell visszamenni oda!... Oda, ami a minden!... Mindezekre pedig a legtöbb, ha azt kérdezhetné a tisztelt úr, hogy azonban hová lesznek a mérhetetlen sok keserőségek, amik az életben érik az embert, és hogy ezekre nem elég a visszacsinálás, hanem ezekért ugyanannyi jó is jár. De gondolja csak azt a tisztelt úr úgy, hogy az emberek keserű sóhajtása, sok mérges, dühös lehelete felszállna a magas, kék égre, és sárgára festené azt, és akkor mi azt mondanánk, hogy jó ez így, erről majd a nagy Isten megtudja, hogy követelésünk van – hja! De csak eleinte örülnénk, ha a sóhajtások, panaszok szertefoszlanának a semmiségbe!... Bár én magam is beismerem, hogy ez nehéz kérdés, uram, barátom, érzem, hogy a leszámolás nehéz, de hát a mi elménk, ugyebár véges... a mi elménk zavaros... nemde?... zavaros és...

Prikk itt megakadt, és nem tudta többé összefüggő szavakba foglalni az agyában zajló, zsibongó, izzó gondolatokat; félénken, révetegen nézett a süketre. Ez megérezte a nézést, visszanezett a beszélőre, és zavart, hülye vigyorgással, süketségét leplezgetve, motyogta:

– Igen... igen... mindenki csak magáért beszélhet!...

Prikk lelkét a gonosznak vélt vigyorgás láttára, a mondottak hallatára pokolbeli düh öntötte el. Megállt, kezét a szívére szorította, hogy az szét

ne vethesse a mellét, a szemét lehunyta, mert azt kellett látnia, hogy a mezők, a szántóföldek, amelyek közt jártak, hatalmas, tarka kerék módjára forogni kezdtek körülötte. A füle zúgott; valami rettentően szomorú gyászinduló ütemeit vélte hallani... Prikk akaratának utolsó foszlánya szállt el akkor a verőfényes semmibe, mint valami színes, cifra rongy, amit a szellő felkapott. Azt siratta a siralmas induló.

Prikk rekedten, hörögve mondta ki azt, ami gonosz démonként ott szorongott szomorú lelkének valamelyik sötét pitvarában.

– Azt hiszi, hogy – bolond vagyok? Hogy – megőrültem?

Tenyerét az arcára szorította, hogy visszafojtsa a könnyeit, de azok kibújtak remegő ujjai között, és leperogtek a barna földre. Megállt, a fejét még jobban leszegte a földre, és suttogva, hogy bujkáló zokogása fel ne törhessen, siránkozni kezdett:

– Ó, ó, Földnek barmai, miért kell közöttetek élnem? De én megbocsájtok nektek, mert én már ismerem az utat, amely visszavezet oda, ahonnet mindnyájan elindultunk!

Feltekintett.

A búcsúok már messze jártak, akkor fordultak be a rozvággyi dűlő régi temetője mögé. A napfényes messzeségben, az ingó-lengő lobogó ormárról a Krisztus-szobor már csak mint apró pontocska integetett feléje, a szellő el-elkapta a távozó népség énekének foszlányait, és a meleg, illatos mindenségben át odahimbálta Prikkhez.

Messze a mezőségben hatalmas, magányos fa állt.

Amikor Prikk megpillantotta, nagy hangon felkiáltott.

– Odamegyek! És odaviszlek téged, te szív, és téged, te csodatevő tükör, feltűzlek benneteket a fa legmagasabb sudarára, mondjátok meg minden élő léleknek, hogy én megtaláltam az utat, amely visszaviszen a Paradicsomba!

Futni kezdett a fa felé, szívében az édes szorongással, a gyönyörteljes félelemmel, mert bizonyosan tudta, várta, hogy itt van már a pillanat, amelyben az azúrkék ég kettéhasad, és amiközben a mindenséget diadalmos zsolozsmák harsogása tölti be, a mennyek lakói alátekintenek örvendező arccal a fényes hasadékon, hogy üdvözöljék azt, aki a szent, a mérhetetlen titkot ott hordozza a szívében.

Egy pillanat volt hátra már csak, hogy meghasadjon az ég, hogy felharisanjanak a zsolozsmák, de akkor Prikk megbotlott egy kivágott fa törzsében, térdre bukott, a bábszív pedig odaesett éppen eléje, az izzó fűre, tükrös lapjával felfelé.

Prikk a tükör fölé hajolt és belebámult.

A mennybolt azúrkék végtelensége ragyogott vissza rá változatlanul, egykedvűen, amint talán a vízözön hullámai fölé borult egykor, és a mindenséget csend, halálos csend töltötte be, csak messze, az erdő sötét boltozatai alatt sikongott a sárgarigó.

Prikk talpra állt, remegő inakkal újra futni kezdett a fa felé, hogy feljuthasson a Paradicsomba, mielőtt a mennybolt félelmes, változatlan kéksége leereszkedne rá, és lenyomná a földre; mielőtt a rettentő csendesség rácsüggeszkedhetnék ólomsúlyával és visszaránthatná.

Ott, a hatalmas szilfánál Prikk lekapcsolta derekáról a szíjat, és remegő kezével hurkot készített rá. Nemsokára aztán a két lába a levegőben kísérteties táncba kezdett, kimeredő szeme pedig már belátott oda, ahonnét mindnyájan kiindultunk.

Aki arra jár, nézze meg azt a pompás szilfát. Annak egyik ágáról röppent az égbe Prikk lelke fehéren, tisztán, mint valami hatalmas, hófehér sirály.

RITTER VON TOGGENBURG UTOLSÓ CSALÓDÁSA

1. A találkozás

Toggenburg lovag érzékeny szívét a szóban forgó napon a szokottnál is nagyobb erővel szorongatta a névtelen, tárgyaltalan félelem. A délelőttöt átaludta gyötrelmes, erőszakolt félálmok közt, a függönyöket délután sem húzta fel, nehogy az izzó nyári nap szíven döfhesse sugarával legjobb barátját, a sötétséget. Szekrénye tetején ódon divatképeket talált, azokat nézegette. Ezekről a pompás, színes, rokokóruhás emberkéktől, akikben az olyan ritterlelkű ember az elmúlt életbe visszavivő delizsánsz kedves, diszkrét konduktorait ismeri fel, – ezektől nem félt. Igaza volt: kedves emberkéek azok, a bajokat nem látják meg, ha meglátják is, apró kis szemük meg sem rebbenik. Ez fontos dolog, tudja mindenki, akinek valami eltitkolnivaló szenvedése van. Akinek meg nincs, az úgysem nézegeti a különös papíremerkéket.

Az ő társaságukban tűnődve várta meg az alkonyatot. Amikor a nap részegpiros korongja megbotlott a fonyódi hegyek ormában, lebukott mögójük és kihulló vérével bíborpirosra fecskendezte a kőcsipkét, a ritter megindult a remeteéletű Szipoghy Menyhért elhagyott, rongyos kis kastélya felé, ami körül, ilyen nyári estéken, színes legendák szálldostak.

Ritter von Toggenburg óvatosan indult neki az útnak, a maguk nagy, macskaköves udvarán szinte úgy lopta át magát, nehogy valaki a háziak közül megszólítsa és ostoba kérdésekkel gyötörje. – Ez az idő alkalmas annak az elmondására, hogy a ritter már harmadik hete lakott ott falun, a nagyfejű Danka parasztgerendás szobájában, ahová csak úgy találomra jutott el, menekülve az élet elől, miután az csúful bánt vele: kihúzgálta az idegszárait, finom kis ostort sodort belőlük és azzal időnkint végigsuhintott a szívéen. Már évekkkel előbb teljes biztossággal tudta, hogy elkövetkezik ez a menekülés, ennek a sejtelemnek a megszületése arra az időre esik, amikor a gondolataiban önmagát Ritter von Toggenburgnak kezdte nevezgetni. Már akkor észrevette önmagán, hogy bántja a fény, a zaj és hogy kelletténél többet foglalkozik a homályos dolgokkal. Azokkal, amelyeknek nincsenek határozott körvonalai, amelyek enyhén, alakjukat en-

gedelmesen változtatva olvadnak össze az ember lelkével. Hanem ebbéli munkája közben a szeme elszokott a világosságtól, nem vette észre az öregség küszöbét, megbotlott benne és ettől fogva nem bírta a sebes járást. És mivel meggyengült szeme viszont a port nem bírta elviselni többé, amit az előtte-tolongók lába felvert, inkább kiállt közülük. Ettől fogva csak önmagával foglalkozott és sok olyan fontos, új dolgot állapított meg, amiről azelőtt sejtelve sem volt. Így az egyik estén rájött, hogy a keserű, szomorú szerelem, aminek gyakori orvtámadásai néha úgy elcsüggesztették, ami annyiszor csalta vermeibe, amelyekben összevérezte magát – tulajdonképpen nem is ellensége neki, valójában nem is az ő számára, nem az ő útjába ásta titkon a vermetek, ott voltak azok már az ő közeledte előtt is régen és ő kereste meg azokat, mert szeretett az asszonyok szívében csalódnni, mert végtelenül szeretett a szerelem izzó lázában vergődni. És amikor ez már világosan állott előtte, amikor a régi, kedves hitről már lefoszlott a bűvös homály, elfordult tőle és csüggedten állapította meg, hogy ismét csalódott, de ezúttal nem az asszonyok szívében, hanem önmagában. – Fővárosi pompás lakásának virágdíszes balkonján ült a végzetes, pazar májusi estén, amikor megpillantotta az utcán azt az asszonyt, aki miatt annyit szenvedett. A tavaszi alkonyat napsugara bearayozta a hűtlen asszony ragyogó, barna haját, szép volt az este, szép volt az asszony, szép volt, buján kínálkozó volt az alkalom a szenvednivégyők számára, de a ritter lehangoltan vette észre, hogy a könnyei, amik azelőtt olyan édesen simogatták alágördültükben az arcát, most elapadtak és nem jelentek meg. Kedves olvasmánya feküdt előtte: Ritter von Toggenburg történetét olvasta megint és ezredszer, de ma az sem volt segítségére a bánat előcsalogatásában.

– Ostobaság volt, hogy addig feszegettem az édes, szomorú szerelmem titkát rejtő bűvös szekrény födelét, amíg az felpattant és a kedves homályba betolakodott a napfény, amitől a titkok ijedten elrebbentek. A világosság és a zaj hozza rám mindig a bajt. Szerencsétlen kezem is van: nem nyúlok többé a titkokhoz. Talán Rosabelwerde tündér, az átváltozások birodalmának tündérkirálynője, akinek eddig a vendége voltam, rám unt és ő átkozta meg a kezemet. Pedig érzem, hogy az én fájdalmas titkaim nem arra születtek, amit a hazug világosság művel velük, hogy ne maradjon más a helyükön, csak üresség. Csodaszép drágakövet kell hogy rejtse az én titkaim, ami azonban a napfényen nem látszik... Jönnie kell tehát helyettem valakinek, aki a megfejtés valódi kulcsát hordozza magánál. Őt várom ezután. Toggenburg lovag a szerelemre várt csüggedetlenül, azelőtt én is arra vártam, de már a titkok megfejtőjét fogom várni. Magamba rejtem a ritter lelkét, az erősítget majd a várakozásban. És ha

ezúttal is csalódom, nincs itt több keresnivalóm. Régi, kedves sejtelmem, hogy csalódás okozza a halálokat!

Így tűnődött az említett májusi estén a szomorú emberke, és így változott át Ritter von Toggenburggá anélkül, hogy bárki is észrevehette volna a különös változást. Amikor dús vacsorája után lement sétálni, a közönyös járókelők a hitvány kis mindennapi bajlódások számára lefoglalt figyelemmel meg sem látták a pompás, csillogó vértzetet, ami a lovag törekény testét-lelkét védelmezte. – Ő pedig attól fogva még buzgóbban kereste a homályt és a csendességet, hogy a várakozásában senki meg ne háborgassa. Így került oda a Balaton-parti faluba és ott a szerencsecsillaga – úgy gondolta, hogy az – összehozta Szipoghy Menyhérttel.

A ritter minden baj nélkül keresztüljutott a maguk nagy udvarán és már ott járt az arácsi földesúrnak, Dömölki Lukácsnak szőlőjében. Ott már megbátorodott, keskeny, hatalmas szőlőtőkkel szegélyezett kis ösvényen járt, nem láthatta senki, és a szőlőlevelek lágyan simogatták az arcát. Az utolsó simogatás után korhadt falépcső következett – mindössze két fok -, és akkor már ott is volt Menyhért úr kopár udvarán és előtte feküdt a rozzant kis kastély. Feküdt a szélhasogatta, időrágta ház és aludt. A gazdája, Menyhért úr is valószínűleg alvással töltötte el ideje java részét, amint azt a ritter a házigazdájától hallotta.

Ez a feketenyakú paraszt, amióta a felesége megszökött tőle egy karc-sú, sápadt tuberkulózis karján, unalmában a környező emberek elraktározásával foglalkozott, a saját rozsdás logikájából kovácsolt harapófogóval fogdosva össze őket.

– Szipoghy Menyhért nem szánt, nem vet, nem megy sehová, nem enged magához közel senkit, hogy meg ne zavarhassák. A bolond is kitalálhatja, hogy – alszik.

Jöttek a bonyolultabbak is, amelyeket a paraszt már befent a maga mérges nyálával.

– Menyhért úr megölte az édesapját, de mivel a nádorispán volt az apósa, futni engedték. Több ízben el is kártyázta már a vagyonát, pedig a Muraköznek vagy a fele az övé volt. És végül, hogy az isten büntesse meg Szipoghy Menyhértet, mert az ő dombjáról folyik alá tavasszal a töméntelen hólé és teszi tönkre az ő udvarát, ami nem is egészen tiszta sor, istenes ember nem tesz ilyesmit, mert ő – Danka – sok mindent látott már, de ennyi vizet egy dombról még soha, pedig már ötvenhat évet élt. – De a vége minden változatnak ez volt:

– Ez az ember sötétségben él, mint a vakond és soha egyetlen hang sem hallatszik a rongyos kastélyból!

– Annál jobb, azt hiszem, megtaláltam, amit kerestem! – gondolta a ritter.

Valószínűleg azoknak volt igaza, akik úgy tudták, hogy Menyhért úr valóban gazdag ember volt valamikor, jóllehet most csak a rongyos kis kastély volt az övé. Csakhogy az eltemetett vagyron sírja körül nem bolyongtak viharos éjszakákon Inguard, Szaladin szultán, Lear király és Macbeth, a piké-kártya szuverénjei, nem röpködtek elhalt cigánymuzsikák színes foszlányai, a sír fűvét nem borzolta fel visszajáró, rizsporos arcú lányok selyemuszálya. A pénz szépen, csendesen, zaj nélkül folyhatott ki Menyhért úr kezéből, ami valóban nem is lett volna csoda, hiszen olyan finom, vékony ujjai voltak, amelyekkel bajos pénzt erősen tartani és amelyek valóban nem valók egyébre, mint arra, hogy a gazdájuk végigsimítsa velük a homlokát, amikor diadalmas gondolatok fészkelődnek odabent. – Az bizonyos, hogy Szipoghy Menyhértet soha, senki, még mint gyermeket sem látta ott, azon a vidéken. Néhány év előtt csak megjött valahonnét, elfoglalta az apja régi, elhanyagolt kis kastélyát és ott élt egy vén szakács meg egy süket kulcsár társaságában. Talán éjjel jött, mert még jönni sem látta senki. Egy tavaszi alkonyaton már ott ült az oszlopos tornácon, piros sállal betekergtetett nyakkal, amiközben a nyájas alkonyati szellő barátságosan lengette deres szakállát.

A ritter megtépett lelke itt megelégette a tudnivalókat, nem kutatott tovább, csodásan finom ösztöne figyelmeztette rá, hogy itt a pont, ahol meg kell állnia. Hogy az emberi dolgok tolakodó kutatója előbb-utóbb bizonyosan eljut odáig, amikor jobban szeretné, ha a füle bezáródnék, mint Zeyn Alaznam herceg palotájának kapuja, amikor a dzsinnek mérget akartak belopni rajta.

Amikor először ment át Menyhért úrhoz és belenézett nyugalmas szemébe, tudni vélte, hogy a különös öregúr diadalmas élet fáradalmait piheni ki az ősi tölgyfaszéken. Már hogy a diadalmas élet megnyilatkozott-e mások számára is, vagy csak ott bent, Menyhért úr lelkében zajlott-e le, az körülbelül mindegy – Szipoghy Menyhért ott ült becsavart nyakkal, gyilkos nyugalommal; a ritter a régi oszlopok ócska vakolatát pusztította a körmével és arra gondolt, hogy a lelkét jó helyre hozta gyógyulásra, hogy valóban megtalálta, amit keresett: a homályt és a csendességet. Utóbb ez a hite kőkeménnyé szilárdult, amikor bepillantott a kis kastély nyitva álló, koromfekete ajtaján. Akkor ugyanis az a bizarr meggyőződése támadt, hogy ott lakik a sötétség. Nem a gonosz sötétség, amelyik a mélységbe csalogat, sem az, amelyik kísérteteket, halottakat küld a remegő után és marcangolja a szívét. Nem az a rejtelmesen gonosz sötétség, amelyik

sírós, lázas, beteg éjszakákon az embert a maga összetörött szívének cserepei közé csalja, hogy összevérezze magát és a sebeket a könnyeivel kelljen hűsíteni. És végül nem a kedves, nyájas, bodzateát forralgató sötétség, amelynek fekete, lágy testéből az álmok, a mesék válnak ki és apró kis testükkel befúródnak a szívbe. Nem. Ott az ajtó mögött a minden sötétségek apja, az Őreg Sötétség lakik, amelyből kiválva a kisebb sötétségek, bebarangolják a világot; ha elfáradnak, megtérnek pihenni elhagyott házakba, csüggedt emberek lelkébe, felnyitogatják a kripták fedelét, beletekintenek vak szemükkel és végül visszatérnek ismét apjuknak, az öreg sötétségnek testébe. – És ha így van a dolog, pedig kétségtelenül így van, akkor bizonyára ott lakik a sötétség ikertestvére, a csend is. Együtt élnek ők; nyomasztóan különös, ha az útjaik néha szétválnak. Félve járnál a pompásan kivilágított, fényben úszó kastélyban, amelyben csend van, mint a sírban, és félelem töltene el a sötétségben tomboló zaj hallatára is.

– Csodálatos dolog ez – fűzte tovább ezek felett való töprengéseit a ritter. – Itt minden más, mint egyebütt. A közönséges csendességet a zaj megöli. Úgy gondolom, hogy a csendesség, üldözője, a durva zaj elől menekülve, besurranik a beteg szobájába, ott összehúzódik, fázósan, mozdulatlanul fekszik és csak néha sóhajt mélyet, szomorút. Akkor azonban odalent az utcán, valami rohanó szekér kerekei alól előpattanik ismét a durva üldöző, a zaj, felrohan otromba, sáros csizmájával a lépcsőn, betaszítja az ajtót, durván előrángatja rejtekéből a csendességet és szíven döfi. A csendességnek vége: meghal. De a Menyhért úr csendjével nem bír az orgyilkos. Megfigyeltem már, hogy ha a faluból megindul valami idegen, durva hang, hogy idecsörömpöljön közénk, egyenesen a halál karjaiba rohan. A domboldalon még hetykén, szemtelen arccal lépeget felfelé, de felérve már sápadozik, és ahogy beléjut a csendesség bűvös körébe, meghal. Az ócska kastély csendje megöli... Mindenesetre a jó sors hozott ide. Menyhért urat és ócska kastélyát nem hagyom el többé!

Így gyógyítgatta magát Ritter von Toggenburg.

2. Az éjféli vendég

A ritternek elvonult, különös életében időnkint megpróbáltatásai is voltak.

Néha, ha a nap fényesen ontotta alá sugarait, ha a Balaton fölül illatos szellő csapott be a szobájába, megnézte halavány, gyűrődött arcát gyöngyökkel kirakott kis kézitükrében, amit otthonról hozott magával társnak és támogatónak az emlékek megmunkálásához. Ilyenkor gyűlöletesen ostobának, nevetségesnek érezte elvonultságát; ilyenkor megragadta az

ott kint táncoló, nevető élet és csalogatta ki magával a sötét szobából. Ilyenkor, sajtó szívvel, új, más élet kezdésére határozta magát, hogy megnyugtassa egyensúlyát veszített lelkét. Már hajnalban lement a Balatonra; valahol a nádasban ócska halászcsonakot talált, azt kivontatta a víz tükrére és evezni próbált. A hatalmas, ólomnehéz lapátok, ahogy álmukból felriadtak, csodálkozva néztek a vézna tolakodóra, szelíden kisiklottak a kezéből és a vízen himbálózva, nedves testüket a napfényen csillogtatva, gúnyosan mosolyogtak vissza a ritterre. Amikor meg kedveszegetten hazafelé tartott ismét, pompás topánjait felsebeztek a hantok, finom ruhája meggyűrődött és a szembejövő parasztgyerekek csodálkozva vigyorogtak össze a különös jövevény láttára. – Nem az én világom ez! – gondolta szomorúan, és sietve menekült vissza elsötétített szobájába a papíremberkéék közé, hogy zavartalanul szíthassa, éleszthesse bánatát, hogy a világ nem fogadja be már. És ha renitens kérdések ébredtek a lelkében, hogy hátha az evezőlapátok is azért hagyták cserben és a gyerekek is azért mosolyogták meg, mert mindezt ő a lelke legmélyén kívánta? – ezeket a gondolatokat csecsemőkorukban kegyetlenül megfojtotta finom, hosszú ujjú kezével. És a sötét kis orgyilkosság után, ha esténként nekiindult, hogy átmenjen a kis kastélyba, már nem volt semmi, ami hátulról megfogta és szomorú kedvét elrontva, visszarángatta volna.

Eleinte ritkábbak voltak a látogatásai, utóbb azonban annyira összeszoktak, hogy a ritter várva várta naponkint az alkonyat óráit, hogy elmelessen a rejtelmes Menyhért úrhoz. Néha ő is hívta azt magához, de csak ernyed, üres szókkal, mert félt a bálványt idegen keretek közt látni.

Volt Menyhért úrnak egy hiányos, ócska sakktáblája, azt faragott fácskákkal, régi pecsétnyomókkal kiegészítették és kiülve az oszlopos tornácra, órák hosszat játszottak, közben lassan iddogálva a badacsonyt.

Boldog percek voltak ezek Toggenburg lovag számára; örömmel látta, hogy a lelkében sem történik már semmi szenzáció és hogy nem is kívánja, hogy történjék. Hogy teljesen kielégíti a nyugalmas csendesség, meg az a lassú, vontatott beszélgetés, amivel egyes lépéseiket kísérték. Egyetlen apró körülmény volt csupán, amely néha kissé megbolygatta a kedélyét. Már több ízben megfigyelte, hogy Menyhért úr, ha gondolatai nem kalandoznak el, játszva teremt olyan helyzeteket az ütközet folyamán, amelyek körülbelül már el is döntötték a játszma sorsát. Amikor azonban a helyzet kiaknázására került a sor, Menyhért úr mintegy készakarva megbontotta a csatarendet. – Ez bántotta némileg, lekicsinylő kíméletet és önhitséget olvasott ki belőle, ezért egy alkalommal szóvá is tette a dolgot. De Szipoghy Menyhért kedves mosollyal, szelíden válaszolta:

– Kár volna azt hinnie, ritter, hogy én ezzel azt óhajtom dokumentálni, hogy bármikor is kezemben tartom önt, vagy hogy bármikor jobban játszom, mint ön. Szó sincs róla. Egész életemben elkerültem, hogy bárkivel is összehasonlítsam magamat, ez pedig mi volna egyéb? Valóban szándékosan hagyom néha kiaknázatlanul a helyzeteket, ennek azonban az a tapasztalatom az indítóoka, hogy az élet szép, diadalmas helyzeteit nem szabad végig kiélni. Azokat elteszem a gondolataim számára és csak magamban dolgozom fel őket, amivel elkerülöm azt, hogy olyasmi toladhassék közéjük, ami megmérgezi őket.

– Ez igaz, valóban igaz, ez megnyugtat – mondotta a ritter halkán, őszülő haját simogatva, de gondolatai csodálatos módon visszakalandoztak azokra a dolgokra, amelyeket Menyhért úr felől hallott. Hogy nem voltak könnyű lányok, nem volt kártya és cigány.

– Volt biz’ az valamennyi – gondolta Toggenburg lovag. Voltak, de – láthatatlanok voltak. Menyhért úr talán közönyösen járt az emberek között és azok nem is sejtették, hogy ugyanakkor hóbőrű, gyémántszerű lányok ölelgetik, hogy a ruhájukból kiáradó gyenge parfümillat hozza ragyogásba a szemét és hogy a lépései régen elhalt barna kísértetek muzsikájától oly peckesek, amit azonban nem hallhat meg más, csak ő... És a lányok bizonyára visszajárnak és úgy lehet, hogy most is édes muzsika folydogál körül bennünket, arra figyel Menyhért úr, amikor néha úgy elnéz a semmiségbe, és csak én nem hallom.

Okoskodásai nyomán aztán csüggedés kóválygott a ritter körül. Félteni kezdte a sötétséget, a csendet és borongva nézte a feszes kis bábukat.

Szipoghy Menyhért azonban, akárcsak látta volna a gondolatait, hirtelen szétkergette azokat.

– A ritter nem figyel, rögtön nyakoncsípem a vezérét! Űzze el a gondolatait, nem háborgat bennünket senki és – mi kell több?

És ezzel vége is volt a kis borulatnak, a nap felragyogott újra, a ritter lelkére nyugalom szállt ismét; örömködve mentette ki vezérét a kelepcéből.

Így hullámzottak az érzései, így bolyongott a csendes vizek apró zátonyai között, amikor egyszer különös meglepetés várt rá.

Egyik estén, amikor átment, a sakkjáték vegyes legénysége nem feszengett a rozzant kis asztalon, mint rendesen. Menyhért úr sem ült az ősi széken; fel-alá járt a tornácon.

– Jöjjön csak, jöjjön – mondta a lovagnak. – Valami különös dologról szeretnék beszámolni. Érzem, hogy jobb lesz, ha ketten tudunk róla!

Szelíden lenyomta a rittert a székre, maga még néhányszor fel-alá sétált, végül megállt a vendége előtt és a szakállát simogatva így beszélt:

– Rendkívüli, szokatlan dolgok csoportosultak körém tegnap megint, mint ahogy mostanában gyakrabban megesett. De nem szóltam róluk, mert nem képeztek egy összefüggő csoportot és nem szeretem elsietni a dolgokat. A tegnapi eseményeket azonban tisztán meg tudom láttatni önnel is; ha van kedve hozzá, hallgassa meg őket.

– Tegnap este a holdfényben egy különös, ismeretlen emberrel találkoztam. Hogy azonban a dolog nyilvánvaló legyen, jöjjön csak velem, kérem!

Az eresz alul régi faggyúgyertyát vett elő, meggyújtotta és magasra tartva megindult befelé a kastélyba. Az álmából felvert, ódon falépcső szomorúan nyafogott; Menyhért úr megállt a közepén és azt mondta:

– Itt, pontosan itt találkoztam a rejtélyes emberrel... És most jöjjön fel a terembe, mert itt, a tető repedésein keresztül, becsurog az eső. Bizonyára esik megint mindjárt.

A ritter szólni akart, kérdezni akart egyet-mást, de Menyhért úr magasra emelte csontos mutatóját.

– Nem az a fontos ezúttal, hogy az esetet kiderítsük. Nem megfejtendő talányról van itt szó. Figyeljen csak rám!... Tegnap este, vacsora után lementem az udvarra, amit máskor, abban az időben sohasem szoktam megtenni. De valami különös erő kényszerített, hogy lemenjek, mert... mert...

Menyhért úr elhallgatott, tűnődve simogatta a szakállát, fürkészőleg nézett a lovagra, majd hirtelen folytatta:

– Mert ismét az oszlopok alul észrevettem, hogy a holdfény megint azt a csodás, túlvilági táncot járja a fák nedves koronáján, amit csak egyszer láttam, még abban az időben, amelyben egy Lambi nevezetű asszony vezette pórázon a szívemet. Lementem, hogy közelebről is lássam az éjféli táncot, mert halavány, akár a halott arca, olyan halavány sejtelmem volt, hogy a régen eltűnt Lambi szívdobogása veri a taktust a csodatánchoz annak az időnek az emlékére, amikor én még magasan, olyan magasan... ó lássa!...! csak most világos előttem a dolog egészen! – most már bizonyos, hogy ő volt, ő lopta le a holdfényt a legmagasabb fák tetejére, hogy emlékeztessen engem! – igen, amikor én még olyan magasan jártam egyebek felett, mint annak a sudár hársfának a koronája!... És hátha izen is valamit?... Lementem. A fák koronájáról, amint hajladoztak az éjjeli szélben, harmat hullt alá. Tehát jól sejtettem: izent. Könnyeket izent. Könnyeket küldött annak az időnek az emlékére... Lehet, hogy nem is ezért mentem le. De az ilyesmit nem kell kutatni, ugyebár?

Szipoghy Menyhért a széttárt két karjával megkérdezte újra: igazam van, ugyebár?

Aztán a sötétpirosra festett falszekrényben kezdett motoszkálni. Húst, kenyeret, bort szedett elő, mindezek mellé pedig odaállította a régi, kerek kis fadobozt, amelyben összeállott, paprikával vegyes nedves só lakott, szemmel láthatólag már régi idő óta.

– A dohány ott van a sarokban!

Az ablakhoz ment, kitekintett, majd elégedett arccal mondta:

– Lássa, igazam lett. Már esik, pedig egyre erősebben. De jól van ez így. Így nem mehetek le ismét és ez még jobb. Megbolygatná a nyugalمامat, pedig már nemigen bírom el az ilyesmit. – Azonban folytatom a történetet. – Amikor azután az udvarról feljöttem, a lépcsőn szép, elegáns, cilinderes uracska jött velem szemben. Ahogy a fordulónál a legfelső falépcső megcsikordult a léptei alatt, ahogy megpillantottam, ijedten megálltam. Ki lehet ez az ember és hogyan jutott ide? De nem szóltam, nem kérdeztem semmit. Háttal a karfához támaszkodtam és vártam. A vékonydongájú, pompás legényke pedig jött, egyre közelebb és szívetsimogató nyugalommal dudorászta:

– Auch ich war ein Jüngling mit lockigem Haare...

– Amikor közvetlenül elém ért, egy pillanatra megállt, fürkészve nézett rám nagy, ragyogó szemével, majd elmosolyodott és az ujjával nyájasan intett, hogy kövessem. De én nem mozdultam, nem is tudtam volna mozdulni, megfogott az éjszakai jövevény különös nézése és a ruhájának felém szálló, álomszerűen gyenge parfümillata. Félttem. Zsibbasztó félelem gyötört. De nem a kedves legénykétől félttem, hiszen őt szerettem volna átölelni. Nem tudom, mitől félttem. És a félelem mellett is a szívem mégis a szokott tempóban verte: is-me-red! is-me-red!

A jövevény pedig már ment is tovább. Már a lépcső alján állott, a sötétség már kezdte elnyelni karcsú alakját, amikor hirtelen megint megfordult, ismét mosolygott és mint az előbb, nyájasan intett, hogy kövessem. A felső lámpás fénye most egyenesen belevilágított nemes, halavány arcába. Ha még egy pillanatig vár, talán a nevén szólítom. De nem várt. Elment. Hallgatóztam, figyeltem, de nem hallottam sem a kapu zörgését, sem az udvar porondjának ropogását. Nem hallottam semmit, csak a folyosón alvó csendesség sóhajtásait. Elment. De én mindenkoron látni fogom csillogó szemét, és érzem a parfümillatot. Nem tudom még, ki volt a jövevény, de akárki volt, nem volt káprázat. Itt volt. Aminthogy a táncoló holdfény is itt volt nálam az udvaromon. És egészen bizonyos, legyen velem együtt meggyőződve róla, ritter, hogy nem véletlenségből voltak itt nálam mindketten egyazon éjszakán!...

A lovag vékony kis testébe borzongás fészkelődött. Különös helyzetbe került: amíg azon munkált, hogy érdeklődését az éjféli látogató kedves

alakja köré fonja, ismét és ismét észre kellett vennie, hogy megzavarja a kellemetlen kérdés: miért mondotta el neki mindezt Menyhért úr és hogy az mit tart voltaképpen a dolgok felől, amíg nyugodtan, utóbb pedig – úgy vélte – fűrkészően néz őrá. Nyugtalan gondolatai közt egyszer csak felbukkant a házigazdája, a nagykezű paraszt és szinte hallotta a hangját, amikor a Szipoghy Menyhért dombjáról aláfolydogáló hóvízről beszélt: nem tiszta dolog ez, nem szeretem én az ilyen embereket! Most pedig úgy érezte, hogy a paraszt, ha ott volna, azt dörmögné korholólag: Az úr is jobban tenné, ha hazajönne! Mit tudja, nem valami veszedelmes őrüttel ül-e itt szemben, aki egyszer csak felkel és ugyanolyan nyugalommal, mint ahogy az éjféli látogatójáról beszámolt, felkel, odamegy magához és valami hatalmas késsel keresztülvágja a nyakát!?

Elfogódottan mondta:

– Tehát mégis... bizonyos elmúlt szerelem,... Lambi nevű asszonyt említett,... tudja a jó isten, pedig én úgy képzeltem, hogy...

– Hogy mindig ilyen vén remete voltam – mondta Menyhért úr anélkül, hogy a hangjába a jókedvnek, a gúnynak vagy a neheztelésnek egyetlen árnyalata vegyült volna. – Hogy engem sohasem tépett meg a szerelem vihara. De igen, én is megértem ezeket a viharokat. Hanem a viharoknak többnyire én magam voltam a mestere. A villámlást leginkább magam dirigáltam a rivaldából és a mennydörgést magam produkáltam a kulisszák mögött. Csodálkozik? Nekem a szerelem is, a legtöbb esetben, sakkjáték volt: amikor a helyzet kapui feltárultak, én magam zártam be őket újra és mögöttük magam szőttem tovább a bonyodalmakat. És attól fogva az asszonyok csodás változáson mentek át, attól fogva nem voltak gonoszak és ostobák, attól fogva csak a ragyogó, a pompás szívüket hozták elélem, – mert tudja, ugye, hogy minden asszonymak kettő van? – nem azt, amelyikben Flibbertigibbet manó lakik, aki a szolgálókat kornyikálásra, az asszonyokat meg ostoba nyelvelésre és hazudozásra serkenti. No lássa: ez a Lambi küldte el hozzám a holdsugarat!...

– És ha maga rendezte a viharokat: tudott gyönyörködni a villámlásban és a mennydörgésben? – kérdezte a ritter, aki már bosszankodva gondolt a házigazdájára, a buta parasztra és aki az éjjeli látogató alakját is tisztán vélte már látni.

– Igen – válaszolta nyugodtan Menyhért úr. – Gyönyörködtem, szenvedtem, csak úgy, mint bárki más. Hiszen, amint mondtam, magam voltam a játék rendezője, a játék sikerült és én a sikerben gyönyörködtem.

– Valóban: magam is meg vagyok győződve már, hogy a holdfény, a Lambi asszony izenete és a különös látogató nem véletlenül jártak az éjszaka önnél együtt...

– Nem, ő nem! – mondta hirtelen, meggyőződéssel Menyhért úr. – Ő talán mindig ilyen volt, ilyen kedves és jó. És itt volt valóban. Még nem tudom, ki volt, de érzem, hogy az isteni természet nemes idegenkedése, a horror vacui nem tűri meg lelkemben ezt az űrt és betölti a kedves látogató nevével. Higgye el, ritter, hogy nem válunk el anélkül végleg, hogy meg ne mondanám önnek...

– Azt hiszem, nem bírok hű maradni a fogadalmamhoz – gondolta a ritter -, hogy nem kutatom az emberi dolgokat.

– Nem gyötri a kérdés – kérdezte Menyhért úrtól -, nem gondolkozott felette behatóbban, vajon ki lehetett a jövevény?... De talán kár is ezt kutatnom, mert néhány elejtett szavából azt kell hinnem, hogy nagy szomorúság bontakozik ki belőle. Ön is úgy sejti, ugye?

– Nem... valóban nem tudom... de nem sejtek szomorúságot, hiszen akkor nem mondtam volna el önnek... Ne feledje, hogy már régen túl vagyok a szomorú emberek tirociniumán, amikor még jólesik a közlés!

– Nem, ne értsen félre – szabadkozott a lovag. – De kénytelen voltam azt hinni, hogy csak sok szenvedésből, sok csalódásból desztillálódik le ilyen csapadék, Menyhért úr, amelyik kristálytisztának, átlátszónak tetszik, mint a víz, de ha avatatlan kézzel megzavarják: homályos, felhős lesz... Mondja meg nekem, kérem, mondja meg: hol járt, merre bolyongott, mielőtt itt a sötétséget és a csendet felkereste?

– Bolyongtam ezer felé – mondta Menyhért úr mosolyogva -, talán nem is tudom, honnét kerültem ide. És nem tudom azt sem, hogy innét hová megyek. De el kell mennem, mert úgy érzem, mintha betelt volna az időm.

Ittak és hosszan hallgattak.

Az asztalon álló gyertya lobogó lángja nyomában lomha árnyékfoltok csúsztak ide-oda a terem boltozatos mennyezetén; a csodálatos éjszakát egyetlen idegen hang sem zavarta meg, nem hallatszott egyéb, mint Menyhért úr motoszkálása és halk dúdolása:

– Auch ich war ein Jüngling...

A múlt éjszakai látogató árnya kísértett az ódon teremben.

Mindez csodálatos melegséggel töltötte el a ritter fázékony lelkét. Amikor Menyhért úr borosüveget tett az asztalra, azt mondta neki halkan:

– Úgy érzem: valami középkori lovagvár termében ülök és most élem a valódi életemet. Sokszor töprengtem rajta már, én talán nem is úgy születtem, mint más, hanem kiestem valamelyik, felettünk régen elszállt század kurrikulumából, megütöttem, összezúztam magamat és most a sebeimet gyógyítgatom... Sokáig küzdöttem önmagammal, sokszor csalódtam, de úgy érzem: most jó helyen járok. Az akkori, a valódi kortársaimat is ilye-

neknek érzem, mint amilyen ön, Menyhért úr: jóknak, csendeseknek, akik undorodnak a köznap zajától és... és mintha mindig várnánk valamit...

– Úgy van – bólintott Szipoghy Menyhért. – Várok. Várom türelmesen, amíg az éjféli látogató ismét eljön és talán elcsalogat magával. De a ritter is valahol messze kóborol akkor már, mert a ritter el fog hagyni engem, pedig most úgy érzi, hogy a szíve hozzám fűzi, hogy itt nálam megtalálta, amit keresett.

– Igen: megtaláltam, amit kerestem: a sötétséget és a csendet. Az ön lelkét is betakarja puha szárnyával a homályosság, az ön lelkében is csend van...

Szipoghy Menyhért mély szeme csintalanul csillogott, amikor mondta: Úgy látom, a ritter sokszor csalódott életében, de azt hiszem, most is csalódní fog. Ezúttal – énbennem. Hozzám már sokan jöttek a lelküket gyógyítani, de még mindenki elhagyott, mert még senki sem találta fel bennem azt, akit keresett... A ritter nincs egyedül... a ritter is el fog engem hagyni, szomorúsággal a lelkében. De egészen bizonyos, hogy találkozunk még. Hol? – mikor? – azt nem tudom!... Hanem most gondoljunk másra!

– Auch ich war ein Jüngling...

Amikor a ritter hazamenet ott járt már ismét az arácsi földesúr szőlővel szegélyezett kis dűlőútján, visszatekintett az ócska kastélyra. Az eső már elállt; a holdfény az ezüstgyöngyök miriádjait csillogtatta az esőcseppekben; csillogó szőnyeg takarta be a világot, csak a kastély ablakai voltak sötétek, mint a sír.

3. A rejtelmes kompánia

Másnap és még két napon keresztül szakadatlanul esett. A ritter ki sem mozdult szobájából, az ablakon keresztül nézte órák hosszán át az esőfonalak csüggesztően egyforma villogását. Este korán meggyújtotta lámpáját és apró hiábalóságokkal bíbelődött. Várta, hogy a paraszt meg a gyerekei lefeküdjenek és ne kelljen félnie, hogy valami buta kérdéssel rányitnak. Akkor elővette megint a papíremberkéket, gondosan kivagdosta és felállította őket az asztra és halkan füttyörészte nekik az éjféli vendég dalát.

A rokokó-emberkék barátságosan billegették a fejüket, amikor pedig a muzsika átcsapott a Sirenenzauber-keringőbe, táncra perdültek olyan

élénken, annyi hévvel, hogy a ritter a lehunyt szemháján keresztül is meglátta a mesebeli bált. A cotillon után a lovag beszüntette a zenét, a tarka kis táncosok pedig széteszlottak, sűrögtek-forogtak és felszerelve a delizsánszot, visszaröpítették Ritter von Toggenburgot az elmúlt életbe.

A harmadik nap délutánján megállt az eső.

A lovagot gyenge kis láz kerülgette; utazókendőjébe burkolva aludt a kereveten, amikor a házigazdája felkeltette a hírrrel:

– Az eső elállt, de a fekete agyagnak még két nap múlva sem lesz fenekel!

A ritter Szipoghy Menyhértről és a faggyúgyertyának a bolthajtásos mennyezet felé szálló füstjéről álmódott. Amikor a hírt meghallotta, nagy meggyőződéssel mondta:

– Ha a fekete agyagon keresztül egyenesen a pokolba süllyedek is, átmegegyek!

A paraszt bután bámult rá és megcsóválta a fejét.

– Álmában beszél! Alszik,... mindég alszik!

Vállat vont és kiment. A ritter felkelt és a délutáni alvás meg a külső hűvös idő okozta barátságos, apró kis didergést forró, erősen rumos teával enyhítgette, ami nem pusztítja el azt, csak magába olvasztja és rábeszéli, hogy legyen jóbarátja a gazdájának és vele együtt ápolgassa a hangulatát. – Korán megvacsorázott, mert érezte, hogy ma hosszasan lesznek együtt.

A paraszt ezeréves kakukkos órája kilencet huhogott, amikor Toggenburg lovag óvatosan bepólyázva megindult.

– Tudtam, egészen biztosan tudtam, hogy ma eljön! – mondta Menyhért úr, a kezét barátságosan dörzsölve. – Magam is alig vártam, hogy ez a pocsék eső elálljon... Mit művelt a ritter ezekben a napokban?

– Aludtam. Álmodtam önről is, Menyhért úr, meg a különös látogatójáról. Tudott-e meg felőle valamit?

Menyhért úr azonban csak dörzsölgette a kezét, érthetetlen szókat motyogott és tuszkolta befelé vendégét a terembe. Az asztal már meg volt terítve; különféle hidegpecsenyék, sajtok és más egyebek között karcsú borosüvegek várták ernyedten a sorsukat.

– Lássá, bizonyosan tudtam, hogy eljön. Mennyi mulasztást követtünk el azóta a badacsonyival szemben! Most azonban kipótöljük. A ritter odaül a karosszékbe, amit az ő számára készítettem oda, rágyújt erre a száraz szomolnokira, én pedig – mielőtt szóhoz engedném jutni, hogy tovább kérdezősködhessék – elmondok neki bizonyos régi dolgokat. A ritter, ha elunja, szólni fog. Ha nem szól, azt hiszem majd, hogy figyelmesen hall-

gat. Eleinte majd nem érti a dolgokat, tűnődni fog – de hiszen éppen azt óhajtom -, később azután minden rendbe jön. Figyeljen tehát, kérem.

Volt nekem egy testvéröcsém, de még gyermekkorában elhalt. Magam is egyre betegeskedtem, ezért félnék, elvonuló gyerekek voltunk és olyan mulatságokat eszeltünk ki, amelyeket szüneti délutánokon, a meleg kályha mellett ülve, halk beszélgetéssel is le lehetett bonyolítani. – Többek közt mi ketten nagy, lehetetlenül, mérhetetlenül nagy urak voltunk. Talán legjobb lesz, ha úgy mondom, hogy bosszantó módon nagy urak voltunk. Csoda, hogy a világegyetem valamelyik hatalmas idegszála meg nem pattant, hogy valaki pozdorjává nem zúzott bennünket infernális dühében és végül, hogy önmagunkat meg nem gyűlöltük, ha egyikünk vagy másikkunk, csak úgy csendes, közönyös beszélgetés közepette még valami, aztán megint és ismét valami pótlást függesztett amúgy is mérhetetlen hatalmunkhoz. – És végtelenül okos urak is voltunk, mert a hatalmunk határvonalait soha egyetlen szóval sem említettük, súlyát sohasem méricskéljük, nehogy egy vigyázatlan mozdulatnál kicsúszsék a kezünkől, a porba essék és az abszurdum mohón utánakapva, összeroppantsa durva kezével. Végre is: aki tündérkertbe téved, nem a kert kerítését kezdi keresgélni, vagy ha mégis azt teszi, bizony isten megérdemli, hogy kitaszítsák onnét. – Így aztán nyugodtan kérdezhettük egymástól: emlékszel, amikor tavaly elhengergettük a földtekét? – És nem kellett olyan apróságokon töprengenünk, hogy *mire* is álltunk az elgördítés fontos percében. De ilyen nagy fontosságú esetekre csak ritkán került sor. – A hősök – mert több kiváló jóbarát környezett bennünket – rendszeresen betartották a programjukat, amelynek fénypontja az esti lakoma volt. Ezen a világ legszebb asszonyai és legtökéletesebb, legérdekesebb gavallérjai gyűltek egybe. De mi ketten ezek felett is mérhetetlen, abszolút magasságban álltunk. Ez különben a jövőre nézve is, minden körülmények között fennáll; ha akármit hall is, mindig gondolja oda: mi ketten azonban... És most sorba állítom a társaság legkiválóbb tagjait. Különös, lehetetlen, naiv fantasztikumokkal teleaggatott emberkék ezek, de hiszen beteges gyerekek izzó fantáziájából pattantak elő. Már a nevük is badar és hősiezen szokatlan. A legősibb két jóbarát volt: gróf Frankotisz Adorján és Nyixitor Pál. – Frankotisz hatalmas termetű, pompás fekete fiatalember volt; rettentő izmai, vigyázatlan ugrámozásuk közben nemegyszer szétrepesztették a ruháját. – A díjbirkózókat felkereste és többnyire humorosan, de kegyelmesen végzett velük. Tudja, hogy a gyerek szereti a gonosz nagyságoknak pompás, főúri humorral fűszerezett tönkretételét. – A nőket valósággal ette – nem, nem! – a nők maguk másztak be a torkába, a hófehér fo-

gai közé, hogy felfalhassa őket. De mindezek mellett jószívű volt; lehetetlenül jószívű volt. – Itt azonban, közbevetőleg, figyelmeztetnem kell a rittert valamire, amiből ismét kitűnik, hogy a hatalmunk mellett ravasz urak is voltunk. Frankotisz mérhetetlenül erős volt? – Igen, de meg is volt a hozzávaló óriási termete, amiben a csodás erő láthatólag elérhető. – A nők bemásztak Frankotisz fogai közé? – Igen, mert olyan szép volt, mint ha Apolló és Adonisz vetélkedéséből született volna. – És következetesen így tovább. Igen: őt mégis csak meghagytuk az emberi lehetőségek határain belül, csak az arányait torzítottuk rettentő nagyokra. – De mi, mi ketten! Hohó, nekünk már nem volt szükségünk arra, hogy a végtelenül erős voltunkat, a határtalan okosságunkat és nőcsábászati képességünket külsőleg is megjelenítsük. Igen: ravaszul megelőztük a csődbe jutást, sőt a helyzetet mindjárt ki is aknáztuk a magunk javára. Mert hiszen szó sincs róla – mi is hatalmas természetűek, mi is szépek voltunk, de csak annyira, mint sok más szép és hatalmas férfi és mégis... mégis... Ekként természetesen mi lettünk a legérdekesebb lények a világon, sőt ezzel ravaszul kisiklottunk a mással való összehasonlítás alól is. Ez pedig sokat jelent, kedves ritterem, nagyon sokat jelent. Hogy akkor, gyermekkorunkban, hogyan vetettünk számot ezzel a nagy jelentőséggel, arra már nem emlékszem. Most, vén koromra elkényelmesedtem és a zárkózott életmódom hajlamossá tett arra, hogy a gondolataimat, ha ingadoznak, másnak hiányában szimbólumokhoz erősítsem. – Denique az emberi összehasonlításokat olyanformán látom, mintha azok frissen, életerővel telve, rugalmas lépésekkel nekiindulnának a célhoz vezető útnak és közben csengő, üde hangon erősítenék a maguk igazát: majd meglátjátok!... én mondom!... tudom bizonyosan! – Egyik ezen az úton indul, a másik amazon. Ezek az utak az elejükön kivétel nélkül pompás, illatos növényekkel vannak szegélyezve, később azonban porosak, szürkék, legutóbb sötétek és félelmetesek lesznek, mert hontalan balsejtelmek kóvályognak rajtuk, mint mindenünnen kiűzött csavargók. De akkor már csak a nagy fogadkozások miatt is lehetetlen visszafordulni. Az utak végül összefutnak egy sivár, unalmas téren, amelyen nem jár senki, csak egy undok, vén szipirtyó üldögél az egyik elhagyott küszöbön és egyre mondogatja: ma így van, de holnap másként lesz! A bálványod ma még aranyból van, de holnap megtudod, hogy tévedtél, hogy nem ő van aranyból, hanem a másik bálvány! – Erre a fáradt megérkezettek szégyenlősen összenéznek, a dicső fogadkozásokat hirtelen, orozva beletaszítják a legközelebbi pocsolóba és megindulnak visszafelé, hogy megkeressék azt a másikat. Aztán megint visszajönnek, visszamennek, visszajönnek, amíg egyszer útközben a lábuk fáradtan összecsuklik, mint a krajcáros bugyli, összeesnek és meghalnak, szívük-

ben a keserű méreggel, amit a vén banya nyafogása lopott belénk... De miért nem állít meg engem, ritter, miért nem? Hová nem tévelyedtem!?... De folytatom már! Mondom: nem mértük magunkat senkihez sem. De van itt még egyéb is. Figyeljen csak: mi Frankotisz grófot soha, semmiféle téren nyilvánosan le nem győztük. Ha valami dologban kiélesedett a kérdés, mi *csak ránéztünk, csak mosolyogtunk*, amire ő azonnal visszaszívódott. A mi hatalmunk soha senkivel, semmivel szemben a maga mérhetetlen nagyságában meg nem nyilatkozott. Ugye, kedves ritterem, ugye hogy még senki sem hallotta a leghatalmasabb mennydörgést? A felhő elvonul, az égbolt kárpitjának lángszínű hasadékai bezáródnak és maguk mögé rejtik a titkot: amikor akarom, porrá zúzom a világot! Most még nem tettem meg, de amikor akarom... A második ősi jóbarát Nyixitor Pál volt. Őt a fantáziánk remekbe szülte meg, a szülés minden fájdalom nélkül. Valamilyik gyönyörű, álmokkal telt téli éjszakára következő boldog, meleg szüneti reggelen a mi halk suttogásunk ritmusára diadalmasan, jókedvűen, a cilinderét elegánsan lóbálva lépett elő a függöny mögül, odajött hozzánk, megcsókolt bennünket és a fülünkbe súgta: itt vagyok! – Ennek a fess, vézna, halaványarcú fiúnak minden szabad volt. Lerészegedett, a nőket gyerekek gyanánt kezelte, a férfiakat mérhetetlenül szellemes mondásokkal dobta ki a nyeregből. Hős volt, negatív hős, könnyelmű és dicső, aminek a gyereklélek szereti kényeztetett kegyencét látni. Negatív hős volt a kis Nyixitor, mert ilyen viselkedés mellett gyakran bajba került és nekünk mindannyiszor meg kellett őt mentenünk. Pompás, gyönyörű megmentések voltak azok! A megmentés tényét magát többnyire Frankotisz végezte, vagy a többi hatalmas jóbarát, mi akkor is csak korholólag, de szeretettel telve bólogattunk. Ő pedig, a gonosz kis Nyixitor mindezt végtelenül természetesnek találta, sőt helyel-közzel kifogásolta a megmentés egyik vagy másik mozzanatát. – A nők imádták. Tehetett velük szemben, amit akart, annál makacsabban imádták. De úgy, hogy amikor az ölükbe vették, amíg szőke fejét simogatták, dús, illatos frizurája mögül vágyva, epedve néztek ránk. Mi azonban következetesen – átengedtük őket. Frankotisznak, Nyixitornak vagy a többieknek. Itt sem dobtuk a nyílt színre soha a hatalmunk teljességét, nem játszottuk el a még várható sejtetésének hatalmas tőkéjét, pedig ha az akkori apró kis sejtelmünkkel sejtettük volna már, hogy milyen nyűg a respektusmegőrzés, kétségtelenül sutba löktük volna, éppen végtelen hatalmunknál fogva. – De most már a kastélyunkra kerül a sor. Képzeld el, hogy tündérien szép kastélyunkra leszáll az est, a pompás termekben felgyúlnak az aranykandeláberekben álló gyertyák, a fényes, frakkos szolgák, mindmegannyi gép, fel-alá járnak, a hősök pedig egyenkint jelennek meg egy-egy hercegnővel a karju-

kon. A férfiak egyike Wallenstein-egyenruhában, a másik XVI. Lajos korabeli kosztümben, mások ismét minden következetesség nélkül térdnadrágban, a fejükön barétával, oldalukon arannyal kivert egyenes kis karddal. Csak le kell hunynom a szememet, ritter, és ott vagyok ismét közöttük... De miért is jártunk mi ilyen csodás ruhákban? És miért éreztük ezeknek a csodás ruháknak a láttára, hogy már éltünk valaha abban a korban? Azt kell hinnem, kedves ritterem, hogy a história maga sem egyéb, mint ilyen pompás, fantasztikus ruhába öltöztetett fantom, aki néha végigsétál közöttünk, ránk néz megüvegesedett halott szemével, halavány halottarcával, szomorúan int jéghideg halottkezével: szebb volt, dicsőbb volt! Szeretnénk ellépdelni utána, fényes csatos topánjainak nyomába, szeretnénk megfogni drága mentéjét, hogy elvigyen bennünket magával oda, ahová visszatér. De nem lehet, mert a cifra fantom nem tér vissza sehová, csak jár, csak ödög tovább és suttog.

Menyhért úr szünetet tartott, Ritter von Toggenburg pedig kedves megdöbbenéssel emlékezett vissza a papíremlékére ma esti báljára meg a bűvös delizsánszra; szeretett volna szólni, szeretett volna valamiképpen hozzákapcsolódni Menyhért úrhoz, de addigra az már abbahagyta ismét a járkálást, megállt és folytatta:

– Tehát jöttek a cimborák, de a kompánia csak akkor lett teljes, amikor ott volt már Haranghy Ábel, Toronydönth Kain, báró Vérkuthy Viktor és gróf Sivó Keresztély is. – Haranghy Ábel rettenetes, gorillaszerű ember volt, aki duhaj kedvében fejére kapta a világ legnagyobb harangjait, és úgy sétált fel-alá. Sőt egyszer, jól berúgva, felkapta a híres moszkvai Iván-Veleki templom lezuhant óriás harangját és megrázta úgy, hogy szörnyű hangjára a cár néhány perc alatt megöszült. Ekkor nevezték ki orosz nagyherceggé. Emellett ő is vég nélkül jószívű, de körvonalazhatatlanul faragatlan fickó volt, aki a nőknek mindenféle kaján disznóságot mondott. De ezt már részint megszokták tőle, részint pedig mi ketten egy-egy istenien megbocsátó, pompás fejcsóválással észretérítettük. Nagy ritkaság volt, ha néha kupánvágtuk, amire ő állati röhejjel felelt. – Az ő pandanja volt Toronydönth Kain, aki viszont szesztől átítatott agyvelejének időnkint való pajzanságában a világ legnagyobb tornyait döntötte fel szörnyű vállának egyetlen mozdulatával. Egyebekben nagyon hasonlított Haranghyhoz; mivoltának egyetlen kiemelkedő, de az aztán a szó legszorosabb értelmében kiemelkedő pontja a rettentő nagy orra volt, amire még majd szó kerül. Könnyen meglehet, hogy ez a rémesen nagy orr mint akadály térítette őt el attól, hogy ő is a harangemelés tudományának éljen és az vezette inkább a toronydöntés terére, ahol viszont néha a kezére is járt: kisebb tornyokat pusztán az orrával is képes volt feltaszítani. – Vérkuthy báró, a

hideg, hallgatag mágnás a vívás és a hazárdjáték csodája volt. Ővele egy időben lett barátunkká gróf Sivó Keresztély, akire sokszor gondolok álomban azóta is; a pajkos kis Nyixitor után őt szerettem legjobban. Tisztán, élesen látom őt magam előtt. Középtermetű, széles vállú, karcsú ember volt; koromfekete, fényes haja féloldalt elválasztva, pompásan árnyalta be halavány, éles arcát. Szótalan, komoly, ideges ember volt; csontos, hófehér kezével rövidre nyírt bajuszát gyötörgette és időnként végigsimította a haját. Mondom: szótlan, szomorú ember volt, mint aki felett sötét, bús emlék tartja kiterjesztve a fekete szárnyát. Csodálatos ritkaság volt, ha néha felderült, ilyenkor kedves, zengő baritonhangján különös, sejtelmes történeteket mesélt el, mialatt éjfekete szeme tündéri fényben csillogott; bánatos mosolygása alul elővillant hófehér foga. Ilyenkor nagy erővel ragadta magához a lelkeket; a nők lenyűgözötten, sóvár félelemmel lesték szavait és még az állati Haranghy is abbahagyta rettentő szörcsögését és csámcsogását, amit evés közben művelt. A történet végén pedig a bűbajosan szép Klarissza grófnő, a szomszéd kastély úrnője, aki udvarhölgyei kíséretében minden este a vendégünk volt, elővette a gitárját és Sivó grófnak el kellett énekelnie különös, rejtélyes dalát. Hallgassa meg, ritter, ezt a bizarr, zagyva dalt; sem a szövegének, sem az áriájának eredetéről nem tudok számot adni, nem hallottuk senkitől, nem olvastuk sehol; valamelyik havas karácsonyi éjszakán önmagától rakódott talán össze ilyen csodálatos mozaikká azokból a szavakból, amelyeket különös vagy félelmes voltuk miatt, mint becses drágaságokat, dugdostunk el a fantáziánk apró fiókjába.

Szipoghy Menyhért felkelt, sürgős kis léptekkel a terem egyik homályos sarkába sietett és ott egy ajtót nyitott fel, amelyről a ritternek eddig sejtelve sem volt. A feltárt ajtó mögött koromfekete éjszaka nézett kíváncsian vak szemével a ritterre, aztán elnyelte Menyhért úr alakját. És nemsokára valami ódon zongora félénk nyöszörgése hallatszott, amihez Menyhért úr reszketeg, öreges hangon énekelte:

Sétálni voltam a halállal...

Szélről borzongott a haraszt,

– Ne félj, ne félj, halvány szerelmes,

– Esküdj meg, hogy velem maradsz!

Megesküvéim s ő szólt nevetve:

– Veled maradok íme, lásd!...

...Összezsugorodott kicsinnyé

És a szívemben vett lakást.

*Azóta véle járok egyre,
Odaadva néki kényre-kegyre,
– Ó, hagyd el szörnyű lakhelyed
– És fojts meg inkább engemet!*

A dal bús hangjai, mint a széttépett lélek ragyogó foszlányai félve siklottak elő a sírfekete, ismeretlen helyről, riadozva rebbentek ide-oda a teremben és vergődve megbújtak a sötét sarkokban.

Ritter von Toggenburg szívére nyomasztó érzés nehezedett; mindez oly különös, oly nevetségesen bús, oly bizarr módon szívet tépő volt, mintha apró gyermekek ártatlan tudatlanságukban lelopnák édesanyjuk holttestének ujjáról a jeggyűrűt és azzal játszadoznának hangos nevetéssel. Az eszelős, különös aggastyán reszketeg énekének minden hangja láthatatlan kis kalapács módjára verte a ritter halántékait. A lovag sugalmat vélt hallani: menj, siess, menekülj, amíg nem látja senki! Fel akart emelkedni, de vézna lábszára reszketett. A dal pedig ekkor véget ért, és Menyhért úr magas, szikár alakja megjelent a sötét ajtóban. Arcán kedves, természetes mosoly játszadozott, ami azonnal elsöpörte mindazt a kellemetlen érzést, ami a rittert előbb megkörnyezte. Szinte fájt már neki a gondolat, a szökés gondolata. Menyhért úr ismét leült vele szemben és könnyedén folytatta:

– Ez volt Sivó Keresztély gróf dala. Hej, lovagom, csodás lakomák voltak azok, csodás lakomák! Mámoruktól néha szinte megszédülök ma is és azt hiszem: ha megint... ha ő még egyszer... igen, azt hiszem: a sírba is mámoros fővel szédülök bele! Különösen, rejtett zenekarok játszottak bűvös áriákat, közben feltárult egyik vagy másik, aranyveretekből nehéz szárnyas ajtó és a szolgák lakktopános, hajlongó sorai közt új meg új párok léptek be, mialatt a levegőt édesen kábító illat töltötte be. Legvégül, mindig és következetesen legvégül jöttünk mi ketten. Ennek már így kellett lennie. Épp úgy, mint annak is, hogy az ajtóból még vissza is szóltunk valakinek, még csevegtünk, szellemes bókákat mondtunk, késlekedtünk, mert hiszen mindezt az érdekesség legelemibb törvényeinek ismertük. És a lakomák maguk olimposziak voltak. Tudja, kedves ritter, az édesapánk gazdag ember volt, gyakran állt nálunk nagy cécó, ránk tehát nem nehezedett egyéb feladat, mint a valóságos menüket kombinálni és hatványra emelni. Grandiózus ital-skálákat is állítottunk össze, amelyeknek egy-egy fontosabb állomását tokaji, az oportó, a chablis, a tarcali furmint, ezek után a vövklikó, – ennek okvetlenül kellett lennie, mert különös nevének gyakori, hanyag említése már magában véve is elárulta az igazi, rutinos vivőrt, – egyéb pezsgők, csodás kotyvalékok, végül pedig a háromcsilla-

gos francia konyak és a kordiál medok képezték, amely utóbbit a hercegnők szürcsölték, gránátajkaik közül megítatva vele a pajzán kis Nyixitort is. Kivétel csupán Haranghy volt, aki az első pecsenye után egy hajtásra kivitt egy átalag bort és attól fogva, a csemegére is, kizárólag csak törkölypálinkát ivott, amiben valódi férfiassága és marconasága domborodott ki. Éjfél után, nyári éjszakákon lesétáltunk a pompás parkba, bejártuk rejtett útjait, karöltve a bűbajos hercegnőkkel és be-betévedve egy-egy kis rejtett filagóriába, ahol újabb hevítőitalok vártak ránk. Amikor pedig a hajnal már kezdett belekontárkodni a dologba, a kis Nyixitor felállt az egyik faun-szobor piederstájljára és hangos szóval mondta, de mindig és következetesen minden hajnalban ugyanezt mondta: uraim, szomorúan mondom nektek, hogy az agónia itt kóvályog körülöttem!... Mosolyogjon csak, kedves ritterem, mosolyogjon csak! Bolond dolgok ezek, sötét szomorúsággal teljes bolondságok! Akkor azután az egész kompánia levonult a kastély pincéjébe és megkezdődött Nyixitor temetése. A szolgák addigra már meggyújtották a fáklyákat, lehordták az italokat és felállították a pompás ravatalt a színaranyból vert koporsóval, abba fektettük bele a kis kedvencünket, aki keresztbe tette mellén a kezét, lehunyta a szemét, ahogy az illemes halottak teszik, mi pedig körülállottuk, levettük barétáinkat és énekeltünk:

Circum dederunt me...

– Folyt az ének bűgva, csattogva és hullámai a pince sziklabetéteinek összetörve hulltak vissza az édes kis halott halvány arcára.

Quoniam Deus magnus dominus,

Et quia in manus eius sunt omnes fines terrae...

– Oh ritter, ritter, minő pompás, minő isteni dolog volt komázni a halállal!... Zengett a rejtelmes kompánia alvilági kara és a lelkeinket édes sejtelmek szorongatták. De amikor az énekkar odáig jutott:

Et altitudines montium ipse conspicit...

szétpattant a színes fantázia-buborék, szétfújta a felcsattanó kacagás, mert a kis Nyixitor felült a koporsójában és rámutatott Toronydönthy rettentő orrára, mutatva, hogy látja immár a hegyek magasságait!...

– Így élt, kedves ritterem, így élt a rejtelmes kompánia! Így élt, így tobzódott mindaddig, amíg egy rettentő szerencsétlenség porrá nem zúzta, szét nem fújta, mint a pelyhet!... Meghalt az öcsém!... Minő szörnyű dolgok történtek akkor! Én, a világ leghatalmasabb ura, a félisten, zokogó,

álmában sikoltozó kölyökké zsugorodtam, aki hívja az édesanyját, ha a falon emberalakú árnyak siklanak ide-oda... Sivó Keresztély gróf leszaggatta a hárfa húrjait és magában üvöltötte zokogva: engem, engem fojts meg, te nyomorult csontlegény, én vagyok az esküdt cimborád, nem ő volt!... Frankotisz a világ leghatalmasabb díjbirkózóit porrá morzsolta és kiáltozva őrjöngésében: zokogjatok, dögöljete meg! Meghalt a vezér! Az acéllélkű Vérekuthy felragadta legpompásabb toledói pengéjét és felkoncolta a nyomorult, szájtató szolgahadat, amiért az átkozott csontembert beengedte surranni a kastély aranyveretű kapuin; a hercegnők koszorút fontak a park pompás virágaiból, lemetszették aranszöke és éjfelete hajukat, hogy lágy és illatos legyen a vezér túlvilági fekhelye; Toronydönthly feltaszította rettentő vállával a Szent Péter-templom legmagasabb tornyát és odaborult alája, hogy a romok temessék el őt is, ha a vezér meghalt!... és Haranghy, a szörnyű vadember megőrült fájdalomában, felragadta a moszkvai óriás-harangot és megdöngötte a hatalmas öklével, hogy az egész világ megtudja: meghalt a vezér!... A kis Nyixitor pedig eltűnt!...

– Aztán jöttek az évek, jöttek és elmentek, jöttek újak, elmentek azok is; az én szívem elhervadt, bezáródott. A kulcsát félve őrizgettem, úgy gondoltam: kinyitom még egyszer, mielőtt elmennék a vezér után. De ha erre gondoltam, elfogott a félelem és egyszer, amikor éjszaka az erdőn bolyongtam, elhajítottam a kulcsot. Azután ismét jöttek évek, bemázolták a hajamat fehérre, rám vigyorogtak gúnyosan és mentek tovább a maguk útján. Én is nekiindultam a világnak, céltalanul morzsolgatva az időt, amikor egyszer elém állott egy barna szemű, Lambi nevezetű asszony, átölelte a nyakamat, megcsókolt és azt súgta a fülemben: megtaláltam az erdőn a szíved kulcsát!... Minő évek voltak azok, amelyek most következtek! Lambi kinyitotta a szívemet, amitől én úgy féltem, mert azt hittem, hogy hideg, merev hullákkal van telve és édes boldogsággal kellett látnom, hogy a hullák helyén pompás virágok nyílnak. És amikor a boldogság, mint az aranyeső, hullt rám, hullt a szívemre, a Lambi – elhagyott! Elment, elvitte a kulcsot is. A pompás virágok elhervadtak, elfogytak, a szívem tárva-nyitva áll, mint az elhagyott ház és hideg van benne, huh, ritter, ha tudná, milyen kegyetlen hidegség van benne!... Azóta várok. Igen: azóta várok!

Szipoghy Menyhért lehajtotta a fejét, körmével különös alakzatokat vájt az asztal kopott festékébe. Egyetlen hang sem kelt sehoh, a gyertya is végét járta; lobogó lángja kormos füstcsóvakat lövellt magából.

A lovag is hallgatott; a sejtelveivel küzdött.

– Még itt a sötétség, itt a csend, most volna jó átröppenni a másik világba! – gondolta.

Nem nézett Menyhért úr arcára, de sóvárogva várta, bár őtöle is hallhatná:

– A sötétség és a csend!...

De Menyhért úr hallgatott.

Időnkint szél kerekedett és megzörrentette a szivárványos ablakokat. Szipoghy Menyhért felkapta a fejét és csodálkozva mondta:

– Zivatar készül ismét!...

Az ablakhoz sietett, feltárta a homályos, nyikorgó szárnyakat és kitekinített. A terembe hűs lég áramlott be és meglobogtatta Menyhért úr deres haját.

– Csodálatos! – mondta visszafordulva -, csodálatos ez! Három napig szakadt az eső, most tiszta, csillagos az égbolt nagyobbik fele, csupán a szél dudál és kelet felől jön vágtatva egy sötét felhő és én mégis úgy érzem, hogy rettenetes idő közelget. De csak hadd jöjjön, hadd jöjjön!

Sürgős léptekkel sétálni indult a teremben, szórakozottan dudorászott, majd elmosolyodott és néha-néha fürkészőleg nézett a lovagra, aki bámulva látta a csodálatos változást. De Menyhért úr semmivel sem törődött, két új faggyúgyertyát keresgélt elő, az egyiket beleállította a százéves fatintatartóba, a másikat odaforrasztotta a sőtartó fedeléhez és meggyújtotta őket. Azután csordultig töltötte a poharakat borral, nagyot ivott, hátratette a kezét és tovább járt fel-alá.

Egyszer aztán egy hirtelen kanyarodóval odaállt Ritter von Toggenburg háta mögé, szelíden megsimogatta a haját és a fülébe súgta:

– Tudom ám már, ki volt az éjféli vendég!... Látom: ön is tudja már. Igen, ő volt, a kis Nyixitor! Csak ő lehetett oly kedves, oly úrián tapintatos, hogy nem mondotta meg a nevét! Félt, hogy baj ér, ha váratlanul meghalok újra a kedves nevet! Ki tudja, hol bolyongott azóta, de most bizonytal a vezértől jött; ő küldte értem!... Közeledik tehát az idő, ritterem, közeledik!... Hohó! – nevetgélt diadalmasan -, tudom ám, hogy amikor majd kiterítve fekszem, megnyílik lassan a ravatalterem ajtaja...

Menyhért úr itt lassú léptekkel, lehajolva, kiaszott kezeit széttárva a lovag elé ment, odahajolt hozzá, szeméit a mennyezetre emelte, úgyhogy a remegő ritter csak a vérrel befutott fehéréit láthatta és egyre emelkedő hangon folytatta:

...megnyílik lassan a ravatalterem ajtaja és jönnek be rajta egyenkint, halk léptekkel a daliák, kezükben tartva tollas barétáikat, szomorú arccal körülállják a ravatalt és a gyertyák vérvörös lángját megrebbenti a felharosanó dal:

Circum dederunt me!...

– De amikor a karének odáig jut:

Et altitudines montium ipse conspicit...

én nem ébredek fel és nem nézek diadalmasan Toronydönthly hatalmas orrára!... Miért is néznék?... Ismerem én már a hegyek legmagasabb ormait, láttam a legszédítőbb magasságokat magam alá gyűrve, igen, hiszen már le is zuhantam róluk! Lezuhantam közétek, apró kis bogárkák, összetörtem magamat, de az isteni tűz az itt van, itt belül, itt él a lángmadár csendesen a lelkemben és vár türelmesen! De én szétszakítom a bőrönét, kiengedem rabságából és tüzes szárnyakon visszaszállok a magasságba!

A ritler rettenetesen, reszkető inakkal lépett ki az ócska kastély kapuján és tapogatózva indult meg. A keleti égbolton a tenyérnyi felhő akkorra már óriássá duzzadt. Időnkint egy-egy villám száguldott végig a mennybolton és messze a szőlőleveleken már hallatszott a kövér esőcseppek nehéz koppanása. Amikor a ritler odaért ismét Dömölki Lukács szőlőjéhez, amikor lelépett a két kis falépcsőn és bejutott a szőlőtők közé, hirtelen rettenetes csattanás rázta meg a világot és a ritler háta mögött vakító világosság csapott fel az égre. Toggenburg lovag összegörnyedt félelmében és reszketve tekintett vissza. A szíve megállt egy pillanatra, majd örült úgrándozásba kezdett attól, amit látott. Az ócska kastély lángban állt; a szörnyű világosságban tisztán látta, amint Menyhért úr odakint állt az udvaron és mialatt a vihar tépdeste ősz haját, karjait kitartha az ég felé, amelynek rettenetesen zenéje megreszkettette a világot.

– Elszabadult a lángmadár! – rebegette a ritler. – Elszabadult és megölte a sötétséget és a csendet! Csalódtam ismét, de ez volt az utolsó, az én utamnak is itt a vége!

4. Ritter von Toggenburg utolsó csalódása

Ritter von Toggenburg ébren várta meg a hajnalt, akkor összetépett ideg-zettel, beteg szívvel elhagyta a falut. Visszaköltözött a fővárosba, magányos lakásába és várta csalódásának önmagával már kialakított gyümölcsét, a megváltó halált.

De az nem jött.

A ritlernek csalódnia kellett magában a csalódásban is.

És Szipoghy Menyhért másik jóslása is bekövetkezik majd: találkozni fognak még. Talán ötven, talán száz év múlva, de találkoznak bizonyval. Megismerik egymást, bármilyen alakban járnak-kelnek, de Menyhért úr mosolyogva megy tovább, a ritter pedig elkapja a fejét és félénken, szomorúan befordul a mellékutcába.